

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

15. YÜZYIL BEKTAŞI NEFESLERİNDE VE
MENAKIBNAMELERİNDE TARİHİ OLAYLAR

102028

102028

DANIŞMAN
DOÇ.DR.MEHMET ÇELİK

HAZIRLAYAN
CEMİL TURGUT.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ELAZIĞ-2000

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

BEKTASİ MENAKIBNAMELERİ VE NEFESLERİNDE TARİHİ OLAYLAR
(XV. YÜZYIL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çoğunluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Celik

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Üye

Üye

Yardımcı Doç. Dr. Zülfü GÜLER

Yukarıdaki Jüri üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur.

Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

Enstitü Müdürü V.

Özet

Yüksek Lisans Tezi
15.yüzyıl Bektaşî Nefeslerinde ve Menakıbnamelerinde
Tarihi Olaylar

Cemil TURGUT

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Bölümü

2000, sayfa 131

Ahmet Yesevi ocağından aldığı ilhamla, Horasan'dan Anadolu'ya manevi bir fatih olarak gelen Hacı Bektaş Veli'nin, kaynağını İslam tasavvufundan alarak felsefesini oluşturduğu Bektaşilik, 15.yüzyıldan itibaren tarikat sürecine girmiştir. Hacı Bektaş'tan sonraki dönemlerde, zaman zaman merkezi otoriteyle bir çatışma içerisine girmişse de, bu durum, Bektaşiliğin temel felsefesinden kaynaklanmamıştır. Zira Hacı Bektaş Veli'nin fikirlerinde, insanların barış, sevgi ve hoşgörü içinde yaşamaları için tavsiyeler yer alır.

Hacı Bektaş Veli'nin ortaya koyduğu düşünce yapısını iyi anlamak için Bektaşî nefes ve menakıbnemelerinde geçen tarihi olaylar değerlendirilmiş ve Bektaşiliğin İslam tasavvufunu referans aldığı görülmüştür. Bu tarihi olayların, nefeslerde ve menakıbnamelerde; kutsal kitaplarda geçen peygamber kıssaları, Anadolu'nun 13. Ve 15. Yüzyıllardaki iktisadi, sosyal ve siyasi yapısı, tasavvuf büyükleri ile din filozoflarının hayatları ve bunların çevrelerinde gelişen olaylar şeklinde işlendiği görülmüştür.

Tam bir tarihi kaynak sayılmamalarına rağmen Bektaşî Menakıbnamelerinden; bir dönemin aydınlatılmasında, bir tarikat hakkında bilgi edinmek veya ortaya çıkan bir tasavvuf cereyanının anlaşılması noktasında yararlanılmıştır. Biz de bu çalışma esnasında 15.yüzyıl Bektaşî nefes ve menakıbnamelerinde geçen tarihi olayları inceledik ve Bektaşiliğin günümüzde objektif bir biçimde değerlendirilmesine katkıda bulunmak istedik.

ABSTRACT

Msc Thesis

The historical events which are written in Bektashi hymns and epic documents in 15. centuri

Cemil TURGUT

Üniversity Of Firat
Geraduate School Of Social Scienses
Department Of History

2000, IV+127

After having been inspired by Ahmet Yesevi's teachings, Hadji Bektaş Veli came to Anatolia from Horasan as a spiritual(moral) conqueeror, and founded the Bektashi sect philosophy which is taking its source from İslamic sufism. As from the 15th century the sect of Bektashi has come into the process of religious order. In the periods after Hadji Bektaş Veli, from time to time the Bektashi sect was seen in fighting with central authority. But this sitation wasn't resulted by the basic philosopy of the Bektashi sect. Because in the Bektashi's sect philosophy, peace, affectlan and toleration has been advised.

To understant the thoughts Hadji Bektaş Veli put forward, the historical events which are written in Bektashi hymns and epic documents have been valuated and it has been seen that the Bektashi sect's reference is İslamic sufism. And it has been understood that the historical events in these hymns and epic documents are prophet's tales told in sacred books, the formation of economical, social, political of Anatolia in the 13th and 15th centuries, the lives of sufism scholars and the events around these people.

Though the Bektashi epic documents are not regarded as the exact historical references, people have benefited from them, in illuminating a period of time, in reaching adequate information about religious order or in understanding any sufism movement. In this study I examined the historical events in century, and I wanted to contribute to the Bektashi's sect to be evaluated impartially.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ23

1. BÖLÜM

1.1 -Hacı Bektaş Veli

1.1.1 Hayatı4-11

1.1.2 Eserleri12

1.2 -Bektaşilik Tarikatı13-31

2. BÖLÜM

2.1-15.yy Bektaşî Şairleri ve Nefeslerindeki Tarihi Olaylar-32-58

2.2-15.yy Bektaşî Menakıbnameleri ve Bu Menakıbnamelerdeki Tarihi Olaylar59- 126

SONUÇ125-127

DİPNOTLAR128-130

KAYNAKÇA 131

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi, dini olguların her şartta ve her zeminde en önemli unsur olduğu gerçeği ile doludur. Çünkü insanlığın çözmek için öncelik verdiği şey kainatı ve kendi varlığını sorgulamasıdır. Bu sorgulama, insanlığı önceleri ilkel; sonraları akıl ve mantık çerçevesinde gelişen dini gerçeklere ulaştırmıştır. İnsanlar bu gerçekleri sürekli yorumlayarak kainatı ve kendilerini algılama yoluna gitmişlerdir.

Özellikle XI. Yüzyılda ortaya çıkan İslam kaynaklı tasavvuf cereyanının oluşturduğu sistemli düşünce ve fikir akımları da, bu yorumlama sonucunda ortaya çıkmışlardır. Bu yorumları yapan din bilginleri, fikir adamları ve filozoflar; insanlara, hem maddi, hem de manevi açıdan mutlu olmanın reçetelerini sundukları sistemli mistik anlayışlar oluşturmuşlardır. Bu sistemli mistik anlayışlardan biri de Bektaşiliktir.

Biz de bu çalışmada; hiçbir düşünce sistemi ve fikir adamının, yaşadığı çağın sosyo-ekonomik şartlarından, yüzyılın yapısından ve çevreden ayrı değerlendirilmeyeceği gerçeğinden hareketle, Bektaşiliğin ortaya çıkışı ile kaynağını İslam tasavvufundan alan, sistemli bir tarikat, mistik bir anlayış olma noktasındaki tarihi sürecini, Bektaşî nefes ve menakıbnamelerindeki tarihi olaylarla ortaya koymaya çalıştık.

Bektaşilik, Anadolu'da, önceleri düşünce bazında oluşmuş bir tasavvuf akımı iken. yaşanan çağın şartları, coğrafya ve çevre, bir çok tasavvufi akımı sistemleştirdiği gibi, Bektaşiliği de XV. Yüz yıldan itibaren sistemli bir mistik anlayış sürecine getirmiştir.

Bazı çevreler Hacı Bektaş Veli'nin, düşüncelerinde İslami unsurları ağırlıklı kullanmadığı yönünde fikirler ileri sürmektedirler. Bu fikirlere tam anlamıyla katılmak mümkün değildir. Zira Hacı Bektaş Veli'nin düşünce ve görüşlerinin temelini, "Şeriat kapısı, Tarikat kapısı, Hakikat kapısı, Marifet kapısı" yani "dört kapı-kırk makam" oluşturmaktadır. Bu da Hacı Bektaş Veli'nin felsefesinde, İslami unsurların ne kadar önem arz ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı da, Hacı Bektaş Veli'nin ve felsefesinin Anadolu'da ortaya çıktığı ilk dönemlere, Bektaşî şairlerinin nefeslerinde ve

menakıbnamelerinde geçen tarihi olaylarla bir göz atmaktır. Bu güne kadar gelen Bektaşilik düşünce ve fikir yapısı, zaman zaman yozlaştırılmış ve mecraından saptırılmıştır. Kanaatimizce bu durum , Bektaşiliğin ortaya çıkışı ve sistemleşmesi sürecinin doğru bir biçimde ortaya konamamasından, veya İslam tasavvufunun Bektaşiliğin de kaynağı olduğu gerçeğinin gözardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Hacı Bektaş'ın düşünce ve fikirleri ile Bektaşiliği, doğru bir biçimde ortaya koymak için, bu nefeslerde ve vilayetnamelerde geçen tarihi olayları ortaya koymakta fayda görülmektedir.

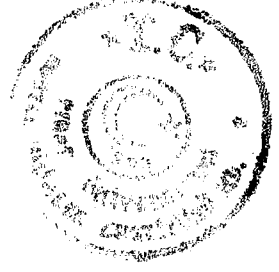
Çalışmayı yaparken, kaynakların taranması esnasında bazı kelime ve kavramların kaynaklarda yanlış kullanıldığı, yanlış iktibas edildiği veya orijinal metinden yanlış transkrib edildiği hususunda tarafımızda bir kanaat hasıl oldu. Zira bazı kelime ve kavramların, aynı konu hakkında bilgi veren araştırmalarda veya kitaplarda farklı yazıldığını, farklı anlamlandırıldığını gördük. Bu gibi durumlarda kendi kanaatlerimizi tercih etmeyi uygun bulduk. Bundan dolayı yapılan hataların ilgili otoritelerce hoş görüleceği ümit edilmiştir.

Bu çalışma, her hangi bir iddia ile hazırlanmamış olup bir deneme mahiyetindedir. Zira bu kadar önemli bir konuyu bu küçük çalışmaya sığdırmak mümkün değildir.

Bu çalışmayı yapmamda bana yön veren Hocam Doç.Dr. Mehmet Çelik'e , çalışmayı konu olarak öneren Doç.Dr. M.Beşir Aşan'a, ayrıca kaynak temininde ve çalışmanın yazıya geçirilmesinde emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Cemil TURGUT

1.BÖLÜM

1.1 HACI BEKTAŞ VELİ

1.1.1 Hayatı

Bektaşî geleneğine göre,Hacı Bektaş Veli Horasan erenlerindedir. Horasan'da, Nişabur'da doğmuştur. Soyu Hz. Muhammed'e çıkmaktadır. Babası Seyyit İbrahim,anası ünlü bilgin Ahmet Amil Nişaburi'nin kızı Hatem'dir. Doğum yılı da ölüm yılı da tam olarak bilinmez ,ama 1209'da doğduğu ve 1271 de Kırşehir Sulucahöyük'te öldüğü kabul edilir. Bektaşî inancında altın zincir olarak kabul edilen On İki İmam soyunun Hacı Bektaş Veli'ye kadar geldiği babadan oğula aralıksız ve kesintisiz intikal etmiş bir kanaat vardır. Bektaşiler Hacı Bektaş Veli'yi İmam Musa Kazım'ın torunu saymakta birleşirler. Bir çok Bektaşî şairi de nefeslerinde bunu dile getirir.

"Velayetname " veya "Vilayetnamelerde" Horasan'daki çocukluğu, kerametleri, Hoca Ahmet Yesevi'ye veya Şeyh Lokman-ı Perende'ye intisap edişi anlatılır. Bir rivayete göre Hacı Bektaş Veli Ahmet Yesevi'ye doğrudan mürit olmamış, önce Lokman-ı Perende tarafından yetiştirilmiştir. Lokman-ı Perende Hacı Bektaş Veli'nin daha 12 yaşında bir çocukken kazandığı manevi gücü keşfetmiştir. Bundan dolayı da Hacı Bektaş Veli'ye büyük saygı göstermektedir. Şeyhlerin bu saygısı Horasan erenlerinin Hacı Bektaş Veli'yi kıskanmalarına sebep olur ve ondan keramet göstermesini isterler. Hacı Bektaş Veli de şeyhinin isteği üzerine , susam çiçeğinin üzerine seccadesini serip namaz kılmak, şeyhinin kuşandırdığı tahta kılıçla Çin ülkesindeki ejderhayı öldürmek, kafirlerin elinde esir olan Ahmet Yesevi'nin oğlunu kurtarmak , şeyhinin Hac esnasında canı çektiği yemeği ayağına götürmek gibi kerametler göstermiştir.(1)

Bütün bu manevi kazanımlar Şeyhlerinin dikkatini celb ettiğinden Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu'ya manevi bir fatih olarak göndermişlerdir. Bazı kaynaklarda Hacı Bektaş Veli 'nin Anadolu'ya Ahmet Yesevi tarafından gönderildiği iddia edilmişse de Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönem olarak 13.yy kabul edilirse -ki kanaatler umumiyetle bu yöndedir- Ahmet Yesevi ile

direk bir bağlantısının olmadığı görülecektir. Zira Ahmet Yesevi'nin yaşadığı dönem 12.yy. olarak kabul edilir.

Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya gelince Kırşehir'e bağlı Karacahöyük'e yerleşir.(2) Karacahöyük'e gidince İdris Hoca'nın kızı, (Bektaşiler tarafından sonradan soyu kutlu sayılacak) Kadıncık Ana ile tanışır ve onunla evlenir. Bu evlilikten İbrahim Seydi adında bir çocuğu dünyaya gelir. Bektaşi tarikatı'nın bazı mensupları Hacı Bektaş Veli'nin evlenmediğini savunurlar. Bir rivayete göre Kadıncık Anayı evlat edinmiştir. Bütün bunlar gösteriyor ki Hacı Bektaş Veli'nin doğumu,yetişmesi ve Anadolu'ya kadar ki bilgiler çok sağlıklı bilgiler değildir.

Hacı Bektaş Veli ile ilgili bilgilerin büyük bir bölümü Vilayetnamelere dayanır. Velayet-Nameler onu daha çok yücelten ve olağanüstü gösteren menkıbelere dayalı rivayetleri nakleder. Vilayetame veya Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli'ye göre Hacı Bektaş Veli, baba tarafından Hz. Ali'ye mensuptur. Bu bilgi tam olarak kesinlik kazanmış bir bilgidir. Esasen Hacı Bektaş soyunun Hz. Ali'ye bağlanması keyfiyeti Bektaşiler için son derece önemlidir. Çünkü seyyit olmak Bektaşiler için önemli bir merhalelerdir.

Hem Menakıbu'l Arifin'de, hem de Vilayetname'de Hacı Bektaş Veli'nin Mevlana'nın çağdaşı olduğu belirtilir.(3) Yine bazı tarihçiler de Hacı Bektaş Veli'nin Babailer isyanının önderlerinden Baba İshak'ın halifelerinden olduğunu iddia ederler. Aşık Paşazade, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişini anlatırken onun Horasan'dan kardeşi Menteş ile Anadolu'ya gelip Sivas'a yerleştiklerini, sonra Baba İlyas'a intisab ettiğini, oradan Kırşehir'e sonra Kayseri'ye,daha sonra Hacı Bektaş'ın kardeşinden ayrılarak Sulucakarahöyük'e yerleştiğini belirtir. Aşık Paşazade ilk Osmanlı tarihçilerinden biri olduğu için verdiği bilgilerin doğruluğundan çok az şüphe edileceği günümüz araştırmacılarının kabul ettiği bir gerçektir. Aşık Paşazade, Baba İlyas'ın kendi dedesi olduğunu ve Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya yerleşmiş bir Türkmen babası olduğunu belirtir. Ve Baba İlyas'ın Ebu'l-Vefa'nın tarikatına mensup olduğunu , Hacı Bektaş Veli ile Elbistan'da görüşüğünü dolayısıyla onun aynı tasavvuf cereyanına mensup olduğunu belirtir.

Hacı Bektaş Veli'nin Baba İshak isyanına katılmadığı söylenebilir. Çünkü O, Anadolu'ya yurt edinmek için gelen Türkmenlerin olayları değerlendirmede içtimai ve iktisadi buhranlar karşısında almaları gereken tavır konusunda farklı bir yaklaşım ve anlayışa sahipti. Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son yıllarına rastlamaktadır. O Anadolu'ya geldiği zaman Anadolu çok karışıktır. Devlet halka yabancılaştırmıştır. Acem ve Arap etkisinde kalınarak, Türklere insan muamelesi dahi yapılmamaktadır. Zaten Babailer İsyanı da bu yüzden çıkmıştır. İsyanın önderi İshak, Selçuklu ordusunu birkaç kez yendikten sonra Fransız paralı askerlerinin yardımı ile ele geçirilmiş, asılmış ve isyan bastırılmıştır.(4) Bu olaydan sonra Hacı Bektaş Veli yedi haneli Suluca Karahöyük'e yerleşerek ömrünün büyük bir bölümünü burada geçirmiştir. Burada tekkesini kurarak inançlarını yaymaya çalışmıştır. Hacı Bektaş Veli buraya geldikten sonra kendisine intisab eden erenlerin buradaki dergahta eğitim görerek, Anadolu'nun ve Rumeli'nin dört bucağına dağıldıkları görülmektedir. Sarı Saltık Sultan Dobruca'da, Abdal Musa Sultan Eimalı'da, Karaca Ahmet Sultan Akhisar'da, Akça Koca, Akyazı'da, Barak Baba Bigadiç'te, Hızır Samut Bozok'ta, Sultan Şuca, Eskişehir'de, Hacim Sultan Uşak'ta, Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olarak ve onun icazetiyle kine, nefrete, düşmanlığa ve zülme karşı sevgi, barış, kültür ve insan haysiyetini yüceltme savaşı vermişlerdir.

Ne yazık ki eldeki kaynaklar Hacı Bektaş Veli'nin buradaki hayatı, evlenip evlenmediği konusunda da yeterli değildir. Vilayetame'ye göre burada yaşayan İdris ve karısı Kutlu Melek'e misafir olmuş ve evlenmemiştir.

Buradaki hayatı artık mitolojik ve masal unsurları taşıyan bir süreçle devam edecektir. O manevi güç bakımından olağanüstü bir yapıdadır. Onun bir bağırması ile yüzlerce kişi ölebilir, yok olabilir, denize, halısını veya postunu serer, üstüne oturur, karşıya geçer, sırası gelince şahin olur, bir anda bir çok yerde olabilir. Kabe'de sabah namazını kılar, öğlen evine döner, ateşte, kaynar suda yanmaz, taşa basar taşa ayak izleri çıkar, taşı isterse un gibi ezer, dağı saman çöpü gibi nefesleri ile uçurur. Taşlar kerametine tanıklık eder, hayvanlar keremi ile dile gelir, kayalar yürür, yırtıcı hayvanlar onun bakışı ile ya yok olur, ya da taş kesilir. İradesi tabiat kanunlarının üstündedir. Zaman

içinde zaman, mekan içinde mekan yaratır. Onun için yok yoktur. Doğuşu bile bir kerametın sonucudur. Ölüm ise uyumak anlamına gelir.(5)

Hacı Bektaş Veli'nin olağanüstü bir yapıya sahipmiş gibi gösterilmesi aslında taraftarlarının hünkarı görmek istedikleri konumdan kaynaklanmaktadır. Zaten Onun hayatı aslında daha çok vilayetamelerden öğrenilmiştir. Vilayetnamelerin de rivayet ve hikayelerden oluştuğu ve destanımsı özellikler taşıdığı dikkate alınırca bu ifadeler daha iyi anlaşılacaktır. Yine vilayetnamelerden anlaşıldığına göre Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya yerleştikten sonra Tapduk Emre, İbrahim Hacı, Nurettin Hoca, Sarı Saltuk, Seyyid Mahmud-ı Hayrani, Ahi Evran, Molla Sadettin vb. gibi eren ve kişilerle tanışır.

Vilayetnameler'de onlarla çeşitli keramet olaylarının olduğu ve hepsine de üstünlük sağladığı, üç yüz altmıştan fazla halifesinin olduğu belirtilir. Vilayetnameler yüzde yüz tarihi kaynak olarak ifade edilemezler. Dolayısıyla vilayetnamelerde geçen Hacı Bektaş Veli ile ilgili ifadelerin çoğu abartma ve çelişkilerle doludur. Hacı Bektaş Veli ile ilgili daha doğru bilgiler "Aşık Paşazadenin Tevarih-i Al-i Osman" adlı eseridir. Aşık Paşazade Baba İlyas'ın torunudur.(6)

Hacı Bektaş Veli'nin yandaşları daha çok taşıdıkları kırsal kesim Türkmenleriydi. Geldikleri Horasan ilinin kültürü ile bir öndere bağlanan bu kişilerin taşıdıkları kültür, merkezi yönetimle sürekli bir çatışma içindeydi. Hacı Bektaş Veli Anadolu'nun o günkü huzursuzluk ve istikrarsızlık içinde bulunan insanların manevi bir çıkış yolu bulma ümididir. Tabii burada Hacı Bektaş Veli'nin Baba İshak tarafından başlatılan isyana niçin katılmadığı izah edilememektedir.

Ethem Ruhi Fıglalı Hacı Bektaş Veli'nin Baba İshak isyanına katılmayışını şöyle izah eder. Anadolu'ya yurt edinmek için gelen Türkmenler'in başlarındaki dede ve babaların şamaniliğin tesirinden henüz kurtulamamış olmalarına rağmen İslam'a bağlılıklarını sürdürdüklerini, samimiyetle müslüman olduklarını ifade eder ve burada Hacı Bektaş Veli'nin sosyal ve iktisadi buhranlar karşısında alması gereken tavır, sultanların tacında gözü olmayan fakat elinde kılıçla isyandan isyana koşan bir kişi değil, elinde çapası ile elinin emeği ve alınının teriyle dağ başlarında yer açıp yerleşen, bağ bahçe yetiştiren, dolayısıyla göçebe

ruhunu şehirleştiren medenileştiren, onlardan imanlı,şuurlu, kendini bilen, yepyeni bir Türkmen toplumu ortaya çıkaran bir kahramandır. O insanların birbirleriyle olmadan yaşamasının, huzur ve sükun getirmeyeceği düşüncesindedir.(7) Bu konularda bir çok tavsiyesi vardır.

Aşağıda Cem dergisinin 1998 ağustos sayısından ,Hacı Bektaş'a atfedilen, onun söylediği İddia edilen sözlerden bazı alıntılar yapılmıştır.

Akıl başta sultandır. Arayan bulur; inleyen ölür. Alimler arıdır ve arıttandır. Nefs bedenın zalım hükümdarıdır. Biz, söze bakmayız, işe bakarız. Hakkın yüzü insan yüzünde görülür .Çalışmadan geçinen bizden değildir. Marifet ehlinin ilk makamı edeptir . Kendine güç geleni başkasına uygulama. Özü doğru olmayanın imanı da eksiktir. Akla ilme uymayan yolun sonu kapalıdır. Hamı pişiremezsen, bari pişmişini ham etme. Her adem suretinde görünen, adem değildir. Düşmanınızın insan olduğunu unutmayınız. Aç gözlüler ömürleri boyunca aç sayılırlar. Bildiğinin daha üstününü öğren ve herkese öğret. Hakkın yolu, bilim, akıl, mantık kapısından geçer. Birlik, dirlik bir olmaktan, birlik olmaktan geçer. İnsanın kendini bilmesi, tanrıya kavuşması demektir. Erkek ve kadınlarını okutmayan milletler yükselmezler. Bilgin kişinin zekatı, bildiğini başkalarına anlatmaktır. Aklından yararlanmasını bilen için gizli bir şey yoktur. Sünnet terk-i dünya, farz ise muhabbet-i Mevla'dır. Gündüz dünya işine aşkla, gece ahiret işine şevkle bağlan. İnsanın iyiliği olgunluğu, sözünün işinin güzelliğindedir. Kimseyi kırma, kırana da kırılma ya da incinsen de incitme. Yaratılmışlar içinde akılı sayesinde insandan yücesi yoktur. Namahreme bakma, hatır yıkma . başa kakma, dünya için kaygı çekme. Sevgi ve acıma insanlığın, şehvet ve hırs hayvanlığın vasfıdır. Beyt'ül mamur var, Kabe var lakin gönül kabesi hepsinden yeğdir. Cümleler doğrudur sen doğru isen, bulunmaz doğruluk sen eğri isen. Aklından yararlanmasını ve yaşamasını bilen için dünya cennettir. Benim tarikatımın aslı astarı edeptir. Eğer cennette olmak istiyorsan hiç kimseye gönlünden kin tutma. İnsanoğlu için en önemli ibadet, çalışmak doğruluk ve insan sevgisidir. Velileri tanımak zordur. Çünkü onların hünerleri kendileri gibi gizlidir. Ölümsüz olmak isterseniz, insan olunuz. İnsan olmaksızın insana faydalı olmaktır. Bana bu sırları, hünerleri çok görmeyin çünkü ben Ali'nin sırrıyım. İman makamına eren abid, zühd

makamına eren zahid, keramet makamına eren veli, mucize makamına eren nebidir. Başka tarikatlardan boşanan benim tarikatımda kenar bulsun, benim tarikatımdan boşanan derdine derman bulmasın. Şeriat'te bu benim bu senin, tarikatte (eş hariç) hem benim hem senin hakikatte ne benim ne senin ,cümle varlık hakkındır. Hararet nardadır, sacda değildir. Keramet baştır, taçta değil. Her ne ararsan kendinde ara kendinde ara, Kudüs'te, Mekke'de, Hac'da değil. Din tanrı ile kul arasında bir bağıdır.

Hacı Bektaş Veli düşüncelerinde açıkça Allah'a korku ile değil sevgi ile yaklaşmak gerektiğini vurgular. Ona göre gönül Allah aşkıyla dolmalıdır. Çünkü Allah'a ancak aşkla ulaşılabilir. Aşkın da hammaddesi sevgidir. Hacı Bektaş Veli'ye göre varlık birdir. Yani insana, tabiata ve her neye bakılırsa bakılsın Hak görülecektir. Hacı Bektaş Veli tasavvufi anlayışını dört kapı ve kırk makamda daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bununla ilgili Makalatta şöyle bir giriş yapılır.

"Hak suphanahu ve ta'ala adamı dört türlü nesneden yarattı ve hem dört güruh kıldı. Ve hem dört bölüğün daha dört dürlü taatları vardır ve dört dürlü arzuları vardır ve dört dürlü halları vardır.

Kapı dörtlüdür. Her kapının on makamı olması nedeniyle makam kırktır. Erkan on yedidir, menzil üç yüz altmış altıdır. Vilayet tabakası on ikidir. Vilayet dairesi yedidir. Vilayet bölümü dörtlüdür. Yetmiş üç fırka vardır. Bunun bir fırkası kurtulanlar fırkasıdır. Öbür yetmiş ikisi yanlış fırkadır.

Dört kapıdan birincisi Şeriat, ikincisi Tarikat, üçüncüsü Marifet, dördüncüsü Hakikat kapılarıdır. Şeriat kapısı doğru inançlarla ve uygulama ile hizmet olup Allah'ın yüzünü görmek, insanlara faydalı olup hürmet etmek ve şeriat kantarında doğru olup şeriat ehlini aşağı görmemektir.

Tarikat kapısı, tarikatın gerektirdiği işlerde uzun yıllar hizmet ile gönül dileğini bulup tarikat ehline muradlarını vermek, velilik göstermek, keramet göstermek ve tarikat kantarında doğru tartılmak, Allah'ın nurunu her yerde görmektir.

Hakikat kapısı, gerçeklerin ışığı ile insanın kendinden geçip tanrısı ile kendisi arasındaki perdeleri ve uzaklıkları kaldırıp gizin gizine ermesidir. Peygamberin sözü Şeriat, fiiliyatı Tarikat, içinde bulunduğu durum Marifet, sırrı da Hakikat'tir.

Şeriat farzdır, Tarikat vaciptir, Marifet sünnettir, Hakikat nefavidir. Şeriat anadır, Tarikat babadır, Marifet oğuldur, Hakikat oğulun oğludur. Şariat doğudur, Tarikat batıdır, Marifet kuzeydir, Hakikat güneydir. (Kible) Bu kapılardan amaç, benliğin yok olmasıdır, birlik de bu kapıları açmakla sağlanır.

Şeriat'ın on makamı vardır:

1-İman getirmek 2-İlim öğrenmek 3-Namaz, oruç, hac, zekat 4-Helal kazanç 5-Haramdan sakınmak 6-Hayzın ve nifasın nikahını haram eylemek 7- Şeriat evine girmek 8-Şefkatli olmaktır 9-Temiz yiyip temiz giymektir 10-Bilinen buyruklar ile davranmaktır.

Tarikat'ın on makamı vardır:

1-Mürşidden el alıp tövbe kılmaktır 2-Talip ve mürid olmaktır 3-Saçını, sakalını ve elbisesini temiz tutmak 4-Nefsine söz geçirmek 5-Saygılı olmak 6-Korkmak, çekinmek 7-Hak'tan umut kesmemek 8-Doğruluk ve ibret üzere olmak 9-Toplumda söz sahibi, sevgi sahibi ve öğüt sahibi olmak 10-Aşk, şevk ve fakirlik üzere olmak.

Marifet'in on makamı vardır:

1-Edep 2-Korku 3-Sabır 4-Tevekkül 5-Hicap 6-Cömertlik 7-İlim 8-Miskinlik 9-Hüner 10-Kendini bilmek.

Hakikat'ın on makamı vardır:

1-Türab olma 2-Herkesi bir görmek ve kimse için kötü konuşmamak 3-Eline geçenle yetinmek 4-Dünyada herşeyin kendisinden güven duyması 5-Her iş için Allah'a güvenip ondan yardım dilemek 6-Sırlardan sürekli söz etmek 7-Sır ile dolu olmak 8-Ali düşmanlarından uzak olmak 9-Allah'a yakarış üzere olmak 10-Coşkunluk içinde olmak (8)

Hacı Bektaş dini dört esas üzerine oturtur. İbadet, Niyaz, Adak ve Vuslat.

İbadet: İbadet yalnız namaz kılmakla değil, insanın hayatı, gönlü, fikri, zikri ile de olur. Zavallı ve yoksula acıyarak şefkatli bir bakış, yokuşta kalmış yüklü bir hayvana el ucuyla yardım etmek gibi insancıl her hareket birer ibadettir. Hakkın yarattıklarını severek, hakkın sevgisine girenlerin namazı gerçek namazdır. Bunu idrak eden kullar tanrının sevgisini kazanır, çalışmaları ve düşünceleri ile hakka ulaşır.

Niyaz: Hakka yalvarmaktır. Beşeriyete hizmet eden ilimle uğraşan, konu komşu, eşini dostunu hoş tutanlar her an niyazdadır. Tanrının istediği de budur.

Adak: Hakka şükran borcu olan bir hediyedir. Lakin en büyük hediye, canını varını hak ve hakikat yoluna adayacak hale gelmektedir. Gönül incitip hak yiyenlerin adakları aşk beldesinde kabul olunmaz. Aslında, kıldan ince kılıçtan keskin denilen sırat köprüsü, gönülden gönüle, gönülden hakka giden yoldur. Bu yolu bulamayanların adaklarını hakka iletecek başka bir yol yoktur.

Vuslat :Hakka kavuşmaktır. Gönül kâbeleri hakka kavuşturacak en yüce yoldur. Bu dünyada vuslata eremeyenler orada çaresiz kalır. Onun için ibadet, niyaz, adak, vuslat, kulların bu dünyada yerine getirecekleri en büyük emanettir. Bu emanete ihanet insanı kul defterinden sildirecek en büyük felakettir.

1.1.2- Eserleri

1- **Kitabu'l-Fevaid**: Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet adlı eseri örnek alınarak Farsça yazılmış bu eser her ne kadar üçüncü bir şahsın ağzından hikaye edilmekte ise de anlatılanların Hacı Bektaş Veli'nin kendi kaleminden çıktığı, eserin isminin bizzat onun tarafından verildiği belirtilmektedir.(9)

2- **Makalat** : Hacı Bektaş-ı Veli'nin bugün elimizde bulunan en tanınmış ve en hacimli eseridir . Eserin aslı Arapça'dır. Eksik bir nüsha Esad Coşan tarafından bulunarak, tenkidli neşrini yaptığı mensur Türkçe nüsha ile karşılaştırma ve inceleme imkanı sağlamak için tercüme edilmiş ve çalışmasının sonuna eklemiştir.(10)

Makalatın kütüphanelerimizde pek çok Türkçe tercüme nüshası vardır. Makalat öğretici bir tasavvuf ilm-i hali sayılabilir.

3- **Şerh-i Besmele**: 57 sayfa tutarındaki bu eser Cafer b. Hasan tarafından istinsah edilmiş , Rüştü Şardağ tarafından neşredilmiştir. Hacı Bektaş Veli, bu küçük fakat anlamlı eserinde Allah, Rahim ve Rahman adlarını zikretmenin ve bunların hepsini bünyesinde toplayan Bismelenin her işte söylenmesinin büyük yarar ve yüceliğinden söz eder.(11)

4- **Şathiyye** : İki sayfa kadar tutan bu eser, Enveri adında Hurufi ve Nakşi biri tarafından nazım ve nesir karışık olarak Türkçe şerh edilmiştir.(12)

5- Hacı Bektaş-ı Veli'ye atfedilen diğer eserler: **Fatiha Suresi Tefsiri, Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye , Hurde-Name , Üssü'l Hakika** gibi bazı eserlerin de Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğundan bahsedilirse de bu henüz kesinlik kazanmış bir bilgiden uzaktır.(13)

1.2- BEKTAŞILIK TARİKATI

İfadeden açıkça anlaşılmaktadır ki, Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan, onun yolunda giden demektir. İslam kültürü içerisinde on iki gerçek tarikattan biri olarak kabul edilen Bektaşilik , mürşid olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.), rehber olarak Hz. Ali'yi , pir olarak da Hacı Bektaş Veli'yi tanır. Bektaşilik tarikatını ve esasen tüm tarikatları daha iyi anlamak için özellikle doğdukları dönemi incelemekte yarar vardır.

Türk tarihinde 13. Asır , Selçuklu Devleti'nin siyasi, içtimai ve iktisadi bunalımların yaşandığı istikrarsız karışık bir dönemdir. Bu dönem Moğol istilası, İslami yayılmayı duraklatmış ve İslam dünyasında bir çıkış yolu aranmasına sebep olmuştur. İşte Hacı Bektaş Veli, bu çaresiz ve ıstırap içindeki kütelerin engin sevgi, birlik ve kardeşlik anlayışıyla İslam tasavvufunun zengin ve munis şevk ve uluların, kahramanların ön saflarındadır. (14)

Bektaşiliğin ana kaynaklarından biri de tasavvuf felsefesidir. Kendisini hikmete ve Allah'ı bilmeğe adanmış adamak diye tarif edebileceğimiz tasavvuf birçok insana göre kaynağını doğrudan İslam ve dolayısıyla Kur'an'dan almaktadır. Prof. Dr. Mehmet Eröz Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik adlı eserinde, bütün büyük İslam mutasavvurların, Kur'an ve hadise dayandıklarını belirtir. Gazali'nin, Molla Cami'in savunduğu fikirler bu yöndedir. Mevlana, Muhyiddin Arabi ve Hoca Ahmet Yesevi gibi büyük mutasavvurlar meslek ve felsefelerini İslam dininin nazari ve tatbiki esaslarına dayandırmışlardır. Mevlana, kaynağının Kur'an-ı Kerim olduğunu söyleyerek" Ben yaşadığım müddetçe Kur'an-ı Kerim'in kölesiyim ve onun emirlerini yerine getirmeye amadeyim. Ben Hz Muhammed'in yolunun toprağıyım. Eğer benim bu yöndeki sözlerimden başka bir söz nakleden olursa hem o sözden , hem de nakledenden eza duyarım. Ahmet Yesevi'nin de şeriat ile tarikatı kaynaştırdığını görmekteyiz. Bir vakit namaz kılmayanın domuzdan farkı olamayacağı söyleyecek kadar şer'i hükümlere bağlıdır.

Geleneğe göre, Hoca Ahmet Yesevi'nin halifesi sayılan Hacı Bektaş Veli de dört kapı kırk makamdan bahsederek, tarikat, marifet ve hakikata ,

şeriatından geçileceğini söylüyordu. İslam tasavvufunun Vahdet-i Vücut görüşü, Alevi ve Bektaşî inanışları içine çeşitli şekillerde girmiştir. Şamanizmi bırakarak Müslümanlığı kabul etmiş olan Türkler arasında bu yeni din, Orta Asya gelenekleri ile , eski din ve inanışlarla bir arada sentezlenerek kabul ediliyordu. Hoca Ahmet Yesevi'nin ve Hacı Bektaş'ın tasavvuf görüşleri de buna eklenince Alevilik ve Bektaşilik ortaya çıkmış oldu.

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı hakkında olduğu gibi, kendisinden sonraki dönemle ilgili de yeterli bilgi ve belgelere ulaşamamaktadır. Ethem Ruhi Fırlı bunu Yeniçeri ocağının kaldırılması sırasında Bektaşî tekke ve zaviyelerinin de kıyıma uğramasına bağlar. Bu esnada bir çok eserin ve belgenin yağmalanmış veya yok edilmiş olmasının önemli etkisine dikkat çeker.⁽¹⁵⁾ Elde olan belge ve araştırmalara göre de Hacı Bektaş Veli sonrası Bektaşilik, zaman zaman taban tabana zıt sayılabilecek yönleriyle ele alınmış veya öyle takdim edilmiştir. Fakat ortada bir gerçek var ki o da Bektaşilik Anadolu'da geniş kütleleri kendine bağlamış, hatta devletin takibi üzerine kendilerine sığınak arayan Kalenderiler, Haydariler, Işıklar, Tarlaklar vs.gibi bazı aşırı görüşlere sahip zümrelerin de bu ocağa sığındıkları gerçeğidir.

Bektaşiliğin aslında bizzat Hacı Bektaş Veli tarafından değil, sonraki dönemlerde kurularak tarikat şeklini aldığı söylenebilir. Bektaşilik 16. Yüzyıldan itibaren resmen tanınmış ilk gayri sünni (heterodox) tarikattir. Tarikatın tarihi kökeni 13. yüzyıla kadar uzanır.⁽¹⁶⁾

Gerçek Bektaşiliğin temelinde 6.İmam olan İmam Cafer'in inanç sistemi vardır. İmam Cafer'in sistemini şöyle izah etmek mümkündür.

1-İçtihad kapısı açıktır. Ancak belli bir kişinin içtihadına uymak yerine, ortaya çıkan meselenin delillerine göre içtihatta bulunmak gereklidir.

2-Ehl-i beyt kutsaldır.

3-Dini hükümlere, dinin yöntemlerine ve İslam Peygamberinin sünnetine uyulmalıdır.

4-Allah, her türlü hayalin üzerindedir.Eksiksizdir. Münezzehtir.

5-Hayır ve şer Allah'tandır. Her müslüman "Hayruhu ve şerruhu min Allah" demelidir.

6-Kaza ve kader Allah'tandır.

7-Allah,dünyayı yarattıktan sonra yönetimini peygambere sonra da imamlara bırakmıştır.

8-Peygamber Hz. Muhammed son peygamberdir. Bütün peygamberlerin en faziletlisidir. Miraca ismi ile çıkmıştır.

9-Meleklere iman etmek gerekir.

10-Dört kitap da Haktır . Ancak bozulmamış tek kitap Kur'an-ı Kerimdir.

11-Ruh göçü batıldır.

12-On yedi rekat namaz farzdır.(sabah iki, öğle dört, ikindi dört, akşam üç, yatsı dört) Gerisi sünnet ve müstehabtır. Farzları yadsıyan Kur'an'ı yadsır. Dört rekat olan namazlar yolculukta iki rekat olarak kılınabilir. Namazda el açıktır. Peygamber de böyle kılmıştır.

13-Abdest alırken ikişer kez ağız, burun, yüz yıkanır, kollar dirsekten parmak uçlarına kadar yıkanır. Ayak yıkamaya, temiz ise gerek yoktur. Mesh edilir.

14-Cünub gezilmez. Ölüye dokunduktan, hayız bittikten , lohusalık kalktıktan sonra yıkanılıb gusl edilir.

15- Secde, yere, toprağa, ve topraktan biten şeylere yapılır. Yiyecek ve giyeceğe yapılmaz. Kimi zaman Mekte, Medine ve Kerbela toprağından yapılan mühür taşlarına secde edilir.

16- Oruç, bedenın zekatıdır. Ramazan ayında kesinlikle oruç tutulmalıdır. Muharrem'in ilk on günü oruç tutmak müstehabtır.

17-Fitre farzdır. Zekat farzdır. Ele geçen kardan da durumu iyi olanlar 1/5 oranında humus vermelidirler.

18-Hac farzdır.

19-Ali'nin dostuna dost düşmanına düşman olmak gereklidir.

20-Ramazan ve Kurban Bayramları, Regaib gecesi, Peygamberin doğum gecesi, Mirac gecesi, Berat ve Kadir geceleri Hz. Ali'nin doğum gecesi ve Gadirhum gecesi hep kutsal günlerdir bayramlardır. Hz. Ali'nin ve İmam Hüseyin'in şehid oldukları günler yas günleridir. Kadınlara ve ana babaya saygı gereklidir. (17)

Fuad Köprülü, Bektaşiliğin Babai hareketinden sonra oluştuğunu belirterek " Kızılbaşlık, Bektaşilik gibi taifelerin oluşumuna bu Babailer hadisesini önemli bir başlangıç saymak yanlış bir hareket değildir" der. Baba İlyas'ın 1107 yılında kurulmuş bulunan Vefaiye tarikatının Anadolu'daki şeyhi olduğunu belirten Orhan Türkdoğan, 13. Yüzyılın ortalarına doğru Anadolu'daki Kalenderiyye, Haydariyye, Yeseviyye sentezi ile Babailik denilen gayri sünni bir tarikatın doğduğunu söyler. (18)

Anadolu'da Selçuklu saltanatına bir başkaldırı niteliğinde olan "Babai İsyanı"nın önderi Baba İshak adlı bir Alevi dervişidir. Baba İshak'ın kurduğu tekkenin Anadolu'da kurulup yayılan ilk Alevi tekkesi olduğu söylenir. Babailerin tanrı anlayışı, İslamiyeti yorumlayışı Sünni geleneğe göre oldukça farklıdır. Babailer İslamiyet içindeki hilafet olayında Ali tarafında yer almışlar, Allah-Muhammed- Ali üçlemesini öne çıkarmışlardır. Baba İshak, XIII. Yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelen dervişlerdendir. Baba İshak, etkili konuşmaları, din alanındaki bilgisi, çalışması ve halka sevecen yaklaşımıyla kısa sürede çevresinde sayılan, sevilen, buyruğunda gidilecek bir önder olur. Bu başarıları nedeniyle Danişmentliler döneminde Kayseri kadısı yapılır. Çevresinde iyi bir dindar olarak çalışır. Sadece Müslümanların değil, Anadolu'da Hristiyan halkın da başvurduğu bir din adamı, bir adalet dağıtıcısı olur. Bu çalışmaları Anadolu'nun yerli halkı arasında büyük yankı uyandırır. Baba İshak Hristiyan ve diğer halklardan taraftarlar edinir, onları tasavvuf düşünceleri doğrultusunda eğitir.

Baba İshak, İslamiyet'i kabul etmiştir. Kendisi Müslümandır ve aynı zaman da din bilginidir. Fakat, İslamiyeti olduğu gibi kabul etmez. Bu anlayış onu merkezi otoriteye baş kaldırmaya iterve bir isyana sürükler. Önce Güneydoğu Anadolu'da Hristiyan ve Türkmenlerin de desteği ile oldukça geniş bir alana yayılan isyan sonra Orta Anadolu'ya sıçradı. İsyanın merkezi ise Amasya'ydı. 1240 yılında, isyanın başlamasından yaklaşık bir yıl sonra Baba İshak, Amasya' da yakalanıp idam edilir.

Selçuklu ordusunun, Fransız askerler yardımıyla bastırdığı ayaklanma sonucunda resmi kayıtlara 4 bin olarak geçen Türkmen öldürülür. Savaş sonunda kalan esirler, 2. Gıyasettin Keyhüsrev' e sevk edilirken ganimetler de askerler arasında paylaşılır. Böylece, aylar boyu

süren ve Selçuklu devletini şiddetli bir şekilde sarsan, hükümdara taç ve tahtından ümit kesecek kadar korkunç anlar yaşatan, kendisini başkentten kaçıran isyan bastırılır. Sultan, isyanın bastırıldığından emin olduktan sonra Konya'ya döner. Bu toplumsal başkaldırı yenilir, ama Anadolu'da Babailer varlıklarını sürdürürler. İşte Hacı Bektaş Veli, bu ve buna benzer sosyal olayların yaşandığı bir Anadolu'ya gelir ve Bektaşilik tarikat sürecine girer. (19) Nihat Sami Banarlı Hacı Bektaş Veli'yi Babailiğin Müridlerinden sayar ve onun bu tarikatın büyüklerinden olduğunu belirtir. Bektaşiliğin kısa sürede büyük rağbet görmesinin de aynı asır Anadolu'sunda dini-iktisadi hatta askeri ve sosyal bir teşkilat olan *Ahilik* teşkilatı ile anlaşmasına bağlar. "Bu büyük teşkilata bağlı olduğu için Osmanlı sultanlarının da büyük kıymet verdiği bir tarikat olmuştur" der. (20) Osmanlı kurumlarını bir manevi disipline bağlamayı uygun gören Osmanlı devlet adamları yeniçeri ordusunu da manevi disiplinini sağlamak üzere Bektaşiliğe bağlamışlardır. Yeniçeri ordusunun bir tasavvuf inancıyla terbiyesi bu ordunun manevi hayatında müsbet izler bırakmıştır. Bu durum Osmanlı'nın Bektaşiliğe özel bir ilgi ve himaye göstermesine, böylece bu tarikatın Anadolu'nun en popüler tarikatı olmasına sebep olmuştur. Yurdun her köşesinde Bektaşî Tekkesi kuruldu. Kadrosuna Müslüman olmayanları da almakta tereddüt etmeyen Bektaşilik, yalnız sofiliğin değil, bizzat Müslümanlığın da yayılmasına ve sevilmesine çalıştı. Anlayış olarak Allah korkusu yerine Allah sevgisini benimsedi.

Bektaşilik kuruluşunda, Mevleviliğin ve dolayısıyla Sünniliğin zıddı değildir. Zira medreseye şeriate bağlı bir kısım aydınların da Bektaşiliğe saygı ve yakınlık duymaları bunun bir göstergesidir. Hatta Anadolu şairi Hatiboğlu Hacı Bektaş'ın Makalat'ını Türkçe'ye çevirmiştir.

Bektaşilik medresenin yüksek ilmi seviyesini anlamayan özellikle Türkmen halkın sığındığı tarikatlardan biri olmuştur. Türkmenler, Müslümanlığın haram saydığı birçok şeyi kendi ananelerine ve törelerine uygun hale getirerek kabul etmişlerdir. Bir başka deyişle, Müslümanlığı bir reforma tabi tutmuşlardır. Müslümanlığın haram saydığı şarabı, raksı, sazi, resim yapmayı vs. asla bırakmamışlardır. Kadınlar ile ayrı yaşamayı da kabul etmemişler, kadını toplu mescitlerden çıkarmamışlardır. Türkmenler,

İslamiyet'i Emevilerin anlayışıyla kabul etmemişlerdir. (21) Türkmenler zaten bir önceki inançlarından çok da kopmamışlardı. Anadolu'ya gelmeden önceki inanışlarından (şamanizm) gelenek ve göreneklerinden ayrılmamışlardı. Eski Türklerin bu ayinleri daha sonra Yesevilikte sonra da Anadolu'da Babailer tarafından icra edilmiştir. Türkçe'yi, Arapça'ya Acemce'ye vs. tercih etmemişler, türküleri, nefesleri, Türkçe yazıp söylemeyi sürdürmüşlerdir. Yani Türkmenler ve diğer Anadolu yerli halkı Müslümanlığı kendilerine uygun hale getirmişler, kendi kültürlerinde yoğurmuşlar, sonuç olarak da Alevi dediğimiz oluşumun merasim, adet ve inançları doğmuştur.

Bektaşilik, Anadolu'da kurulup Türkmenler arasında yayıldığı için bir Türk tarikatı sayılmıştır. Türk töre, inanç, kültür, norm ve değerler sisteminin bir ürünü denebilir. Prof .Dr. Orhan Türkoğan bu tarikatı kuranların Türk kökenli olduğunu söyler.(22) Bektaşiliğin ibadet anlayışı, en eski ve temel ayin olarak bilinen Cem ayininde ortaya çıkar. Bu ayinin esasının Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önceki dönemlerde çok yaygın olarak bilinen evli çiftlerin katıldığı, çok sıkı disiplin kuralları içerisinde cereyan eden içkili (kıımız) dini toplantıya dayanmaktadır. Dolayısıyla Bektaşilik bir dini tarikat olarak kaynağını İslami tasavvuf sisteminden alan ve eski Türk dini inanç ve normlarıyla kaynaşarak bir senteze ulaşan bir kimliği yansıtmaktadır. Yeseviyye, Kalenderiyye ve Haydariyye gibi heterodoks mahiyetteki öteki tarikatlarla birlikte 2. Mahmut tarafından 1826'da Yeniçeri Ocağıyla birlikte kaldırılıncaya kadar Anadolu'daki varlığını kesintisiz sürdürmüştür. 1450'li yıllardan başlayarak , Bektaşi doktrini, büyük oranda Hurufiliğin tesirinde çok zaman geçmeden de Şiiliğin etkisinde kalmıştır denebilir. Özellikle 15.yüzyılda Hurufi tesirlerin yanında Safevilerin sistemli Dai eylem biçimleri günümüz Bektaşiliğinin modelini ortaya çıkarmıştır. 1501 yılında Balım Sultan'ın Dimetoka'daki meşhur Kızılderili dergahından alınıp Hacı Bektaş Dergahının başına geçirildiği zaman Bektaşilik, Hurufilik ve Şii tesirlere yabancı değildir. Burada Şii unsurların bütün hüviyetleriyle Bektaşiliğe geçtiğini iddia etmek yanlış olur. Ahmet Yaşar Ocak bunu, Bektaşiliğin aslında Şiilikle bir ilgisinin olmadığı ve fakat Bektaşilikte Şii tesirden söz etmek gerektiği şeklinde izah eder.

Sonraki dönemlerde, Bektaşilik bu tesirlerin yanında Şamanizm, Budizm ve İran Dinlerinin kalıntılarına dayanan bir takım ayin ve erkan geliştirmiş ve İslamın mecbur tuttuğu bir kısım mükelleflerini de reddetme yoluna gitmiştir(namaz kılmak, oruç tutmak gibi). Bektaşilik kaynağını İslam Tasavvufundan almakla beraber , eski Türk inanç ve normlarıyla kaynaşarak bir sentez tarikatı özelliği taşımaktadır.

Bektaşilik tarikatının esas kurucusunun Balım Sultan olduğuna dair iddialar vardır. Bunlardan en önemlisi Fuad Köprülü'ye aittir. Fuat Köprülü Dr.Jacop'a dayandırdığı iddiasında Bektaşiliği 1516'da ölen Balım Sultan'ın kurduğunu ve XVI. yüzyıldan itibaren bu tarikata rastlanıldığını söyler⁽²³⁾ Balım Sultan'ın hayatı hakkında bugüne kadar ciddi bir belgeye rastlanmamıştır.

Bektaşi kaynaklarında Balım Sultan'ın adı Hızır Bali Baba şeklinde geçmektedir. 1484'te babası Mürsel Bali'nin ölümü üzerine posta oturmuştur. Bektaşilik tarikatının Balım Sultan döneminde sistemleştiğini söyleyebiliriz. Bektaşilik Balım Sultan'dan sonra büyük bir itibar kazanmış, Anadolu'da ve bilhassa Rumeli'de yayılmıştır. Devlet nezdinde de himaye ve ilgi gören Bektaşilik, Yeniçeriliğin de manevi ocağı olmuştur. Balım Sultan ayin ve erkanda bazı değişiklikler yapmış, tekkelerin iç teşkilatını daha sıkı ve muntazam bir hale getirmiş , bir tekke mertebesi tesis etmiştir . Daha sonra kırsal kesim civarındaki tekkelerin etrafında dini bir tarikat teşkilatı oluşturarak evlenmemiş dervişler meydana getirmiştir.

Bu tarikat din çevrelerinde pek itibar görmemiş, ilim çevreleri de bu tarikat mensuplarını ve adetlerini bengi ve zankı, dobalak ve zobalak gibi şeytani adetler olarak kabul etmişlerdir.⁽²⁴⁾ Fakat Osmanlı okumuş zümreleri arasında pek hoş görülmemesine rağmen, Anadolu'da, Rum gazileri denilen mücahit zümreleri ve askeri taifeler arasında yayılmış çok geniş sahalarda tekkeler kurmuştur. Bektaşilik, hükümet katında gözden ve itibardan düşünce birçok Bektaşi babası sürgüne gönderilmiştir. Anadolu'dan ayrılanların büyük bir bölümü Arnavutluğa yerleşmişlerdir.

Hacı Bektaş döneminde Anadolu'ya bir sürü dervişin geldiği daha önce ifade edilmişti. Bu dervişlerin hemen hemen hepsi de İslam sünnilığının yanında, heterodox düşünceler de taşıyorlardı. Bir taraftan

Asya'nın eski kültürünün izlerini taşımakla birlikte Sünni tarikatların etkisi öbür yandan da gene aynı kültüre bu kez Şii Batini tarikatların etkisi Anadolu'yu sarsmaya başlamıştı. Esasen 13.yüzyıl ile 16. Yüzyıl arasındaki dönemde Anadolu'da dini açıdan çok canlı bir hayattan söz edilebilir. Babailik, Abdallık, Bektaşılık, Hurufilik, Kızılbaşlık, Kalenderilik, Haydarilik adı altında bir çok Batını grubuna girebilecek mezhep ve tarikat kurulmuştur. Fuad Köprülü Bektaşiliğin 15.yüzyılda kurulduğunu, Ahilik, Babailik ve Kalenderilik'ten bir çok unsur aldığını belirtir. İşte bu dönem ortaya çıkan tarikatlardan Kalenderilik, Haydarilik ve Yesevilik gibi bazıları Hacı Bektaş Veli'ye etki edeceklerdir. Bu tarikatların oluşumu din tarihi açısından önemlidir. Bu tarikatları özetle şöyle sıralayabiliriz.

1-Yesevilik

Ahmed Yesevi tarafından 12.yüzyılda kurulan sünni ağırlıklı bir tarikattır. Yesevilik için Fuad Köprülü Türk Sufiliği der. Bunun yanında aynı Fuad Köprülü bu Türk sufiliğinin, Acem kültürünün hüküm sürdüğü bir sahada ve büyük bir Acem Mutasavvıfının kuvvetli tesiri altında doğduğunu söyler. Yesevilik önceleri Seyhun çevresinde, Taşkent ve civarında tutunmuş sonra Harezmi taraflarına bilahare Maveraünnehir'de kuvvetlenmeğe başlamıştır. Fakat Nakşibendilik ortaya çıkınca bu çevrelerde eski gücü kalmamıştı.

Yeseviliğin Kendine göre birtakım kuralları ve tarikat adabı vardır. Sülük silsilesi bakımından Hoca Ahmet Yesevi'ye mensup tarikatlar başlıca iki tanedir. Biri Nakşibendiye, diğeri de Bektaşiyedir. Yeseviye tarikatine giren müridin riayete mecbur olduğu bir takım adabı vardır ki, bunları şöyle sıralayabiliriz.

- 1- Hiç kimseyi şeyhinden efdal bilmemek ve ona mutlak surette teslimiyet göstermek lazımdır; çünkü mürid huzurunda bütün gün türlü türlü yemekler yemek ve geceleri uyku ile geçirmek batın yolunu kapamaz; lakin şeyhinden ayrılıp kendi rızası ile sıyam ve kıtama kalkan, yıryan ve gıryan geçinen dervişin terakki yolu kapanır
- 2- Mürid Zeki ve müdrük olmalıdır ki, şeyhin rumuz ve işaretini anlayabilsin
- 3- Şeyhin her türlü söz ve fiillerine razı ve itaat eder olmak lazımdır.

- 4- Şeyhin bütün hizmetlerinde ağır- canlı değil, çevik ve çalak olmalıdır ki, rızası hasıl olsun; çünkü Rızaullah onun zımnındadır.
- 5- Sözünde sadık, va'dinde sağlam olmalıdır ki, şeyhin mizacı değişip, redde sebep olmasın ve hiçbir zaman şek ve şüpheyeye düşülmemeli ki; bu, hüsranı muciptir.
- 6-Vefalı ve biat ahdinde metin olmak gerekir
- 7-Mürid, bütün mal ve mülkünü şeyhine dağıtmaya hazır olmalıdır. Batın gözü başka surette açılmaz.
- 8-Şeyhin sırlarını tutarak, bunların ifşasından sakınmalıdır.
- 9-Şeyhin bütün teklif, va'z nasihatlarını gözönüne alıp, hiçbir vakit ihmal ve kaçamak yoluna gitmemelidir.
- 10-Visal-i İlahi için şeyh yolunda canını ve başını vermeğe hazır olmalı dostuna dost, düşmanına düşman geçinmeli, gerekirse, şeyhin ihtiyacını yerine getirmek için kendisini köle gibi sattırabilmelidir. (25)

Ahmet Yesevi ile ilgili nazım bölümü Hacı Bektaş Vilayetnamesinde şöyle geçer.

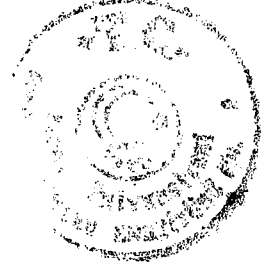
Der Beyan-ı Gaza Kerden Hayder ibn-i Şeyh Ahmed Yesevi
neverrehu

Ey suhandan-ı suhan pür- hüner
Bir vilayet-name desem mu'teber
Bir vilayet-name takrir eyleyem
Guş-ü huş'u bana dut ki söyleyem
Ey muhibb olub kılan ere sevi
Dinle n'etti Hoca Ahmed Yesevi
Ol Horasan mülküne Vali idi
Hazret-i Şeyh şüyüha uluyidi
Var idi doksan dokuz bin şakeri
Cümlesinin serçeşmesi serveri
Müminatın seyyid-i ve Hazreti
Ol vilayetle tutubdu mülketi
Din ve İslam hep ona uyar idi
Yüz bin erce kuvveti anın var idi
Hem Bedehşan mülkü kafirdi kamu

Huyu cebbar idi hep ey ammu
 Ol Horasan iline kılub akın
 Cebriyle alurdu mü'minler hak'ın
 Bir gün Ahmed Yeseviye geldi halk
 Cem' olubun dediler ki Hakk'a bak
 Bu Bedehşan mülküdür kafir kamu
 Leşkeri kafirdürür cabir kamu
 Dirliğimiz kalmadı urur ilimiz
 Gitti rızık şaştı akıl ve bili'miz
 Kafire virme aman eyle gaza
 Kim gaza etmektürür emr-i Huda
 Gel çeri der oğlunu baş eylegil
 Kafiri kır bağrını baş eylegil
 Çün müslümanlık şikayet ettiler
 Kafirin zulmün hikayet ettiler
 Kutb-u Haydar adlu vardı bir oğlu
 Kim nefes oğluydu vermiş ol gani
 On iki yaşındaydı henüz nev- cihan
 Likin kuvvetliyidi key pehlivan
 Başına giyüb vilayet tacını
 Kafirin almak dileyüb bacını
 Hoca Ahmed kuşadur ana kılıç
 Dedi var küffara karşı durma hiç
 Verdi Ahmed Yesevi tuğ-u alem
 Dedi oğul düşmene var çekme ğam
 Altı bin yiğit gelubun katına
 Bindi Hayder sıçrayuben atına
 Çün ki Kutbeddin Hayder ol emir
 Kus nakkare çaldurub urdu nefir
 Leşkerin çekdi ve Hayder gitti çün
 Ol Bedehşan mülküne irişdi çün
 Kafire casus irüb verdi haber
 Altı bin er geldi der irer zarar

Kutb-i Haydar bilesince key sakın
 Gafil olman kafire kılur akın
 Çün Bedehşan Şahı olur agah
 Cem' idüb küffarı direr çok sipah
 On bin artuk hazır idi askeri
 Karşular yolda gelürken Hayder'i
 Kus-u harbi çaldırıp cenk ettiler
 Birbirin karşılayub henk ettiler
 Birbirine karışıp katışdılar
 Tiğ çeküb oklarını atıştılar
 Öyle bi- had ettiler ceng-i giran
 Yeri leş duttu-vü aktı kan
 Kutb-i Hayder gerçi ider ceng-i cihan
 Döktü düşmen kanların aldı can
 Lik yarı kılmadı devlet ana
 Hakk Ta'ala vermedi nusret ana
 Çekdi Hayder tiği ke'y etti cenk
 Kandan oldu yeryüzü heb lale-renk
 Murteza - veş saldığınca hasma tiğ
 Kan buharı asumanda oldi riğ
 Ol kadar kanlar döker yerde sipah
 Mahi gibi kanda yüzer gökte mah
 Er yiğitler kafiri gerçi kırar
 Vardığınca kafir oldu bi- şumar
 Altı bin gazi yiğitler verdi can
 Kırdı kafir bunları virmez aman
 Çün ki mü'min leşkerin dağıttılar
 Hayderi kemend atuben duttular
 Gördü tedbir assı etmedi ana
 Bildi takdir emri olur önden sona
 Gör dutuben Hayder-i anda emr-i Hüda
 Verdi andan ol kazaya pes rıza
 Bend'e çeküb Kutbeddin Hayder'i

Sürdüler yayan önce ol serveri
 Altı bin yiğidin başın kestiler
 Ol Bedehşan kal'asında astılar
 Haydarı alub tekure ilettiler
 Soyuben uryan kılub band ettiler
 Bir mağara varidi anda abes
 Haydar'ı kafir ider ol yerde habs
 Gice soğuk kar ider idi kati
 Gündüzün gün ıssısının afeti
 Haydar'ın canına karetmiş idi
 Başı kel oldu saçı gitmiş idi
 Yedi yıl habs olmuş idi ol hüman
 Ağlar idi zar-ü zarında müdam
 Haydar'ı kafir idince anda habs
 Çekti leşker cem' oluben har-ü has
 Mü'mine kafir kılıb anda akın
 Aldılar kinlerini komaz Hakk'ın
 Etti Türkistan'ı kafir pes harab
 Er bulunmaz kafire vire cebab
 Haydar'ın tutulduğun işitti şeyh
 Nevha kılub ah-ü feryad itti şeyh
 Rabbine ta'at kılıb ihlas ile
 Ta vu Yasin okuyub ihlas ile
 Çok münacat etti anub Peygamberi
 Hasm elinden kurtara Hak Hayder'i
 Hasret od'una yanub can u ciğer
 Yedi yıl olunca göz yaşı döker
 Ol yedi yıl içre Ahmed Yesevi
 Hakk'ı koyun oğluna etti sevi
 Oğul kız düşmanındır dedi Hakk
 Pes muhabbet etmez ana ehl-i Hakk
 Hem dahi olmuştu Şeyh Hazreti Pir
 Pir olmaz nev - cüvan ile çü bir

Ol cihetten Horasan mülkü tamam
 Baş söz ayağa dönüben has -ü am
 Ne kadar varsa Müslümanlık tamam
 Geldi Ahmed Yesevi'ye has-ü am
 Dediler kim ey bizim sultanımız
 Aldı kafir hanuman-ü canımız
 Galib oldu kafir uş el- Hak bize
 Kaşınacak komadı tırnak bize
 Dinimizin seyyidisin eyle meded
 Kıl du'a kim yarı kıla ol Ahad
 Gel çeri çek cem' oluben varalum
 Kılıç urub kafiri hep kıralum
 Yedi yıldır mülkümüz oldu harab
 Mü'mine kafir ider kahr-ü azab
 Halk-ı Türkistan'a olsun himmetin
 Kim muhibbindür giyerler kisvetin
 Kafire leşker çeküben çare kıl
 Dimezüz ki mü'mini bi- çare kıl
 Böyle deyüb halk-ı alem tamam
 Döktüler gözyaşını hem çün gamam (26)

2-Kalenderilik

Kaynaklara göre, Kalender veya Kalender Çelebi adında bir derviş tarafından kurulmuş bir tarikattır. Kurucusu ve kurulduğu dönem kesinlikle bilinmeyen aşırı Alevi tarikatlardan olduğu belirtilir. Bazı tarihçiler Kalenderiliğin 12. Yüzyıl sonlarında yaşayan Cemaleddin Savi tarafından kurulduğunu yazarlar. İran, Hindistan, Irak, Suriye, Orta Asya, gibi geniş bir alana yayılan Kalenderiliğin gelişmesinde etkisi olan Hamdun-i Kassar, Ebu Said, Ebu Hayr, Ebu Hafs el Haddas gibi Melamilikle yakınlığı olan tasavvuf erleridir.

Kalenderiliğin temel inancını İsmet Zeki Eyüboğlu Tarikatlar ve Mezhepler Tarihi adlı eserinde şöyle izah eder. "Her türlü toplumsal kuraldan uzak, gönlünün istediği gibi yaşamak , görünüşe de gösterişe de

önem vermemek, bıyık, saç, sakal, kaş gibi kılları tıraş etmek. Kalenderilere göre yüz Allah'ı, yüz çizgileri de Allah'ın sıfatlarını gösterir. İnsan her yerde, her nesnede Allah'ı görür, O'nu kendi özünde bulur. İnsan yüzü ilahi olduğu için geçici nitelikler taşıyan saç, sakal, bıyık, kaş, kesilmelidir. İnsan ilahi bir varlık olduğundan dünyaya bağlanmamalı, mal edinmek, çok kazanmak, altın gümüş gibi nesnelere biriktirmek, evlenmek ona yakışmaz, yüceliğini bozar. Güzellik Allah'ın varlıklarda görünmesidir, bu yüzden güzeli seven Allah'ı sever.

Kalenderiliğe daha sonra Şeyh Fahraddin Zekeriya, Seyyid Hüseyini gibi şahsiyetler bir tasavvuf akımı niteliği vermeğe çalışmışlardır. Gezgin dervişlerden oluşan bu tarikat İran Çıkışlı bir tarikattir.⁽²⁷⁾ Tarikatın dervişleri tekke disiplinini ve kuralları benimsemeyen yarı aç, yarı tok, yaşayan toplum düzenine yüz vermeyen kişilerdi. Toplum, çoğu zaman onları giyimlerinden dolayı deli olarak görmüştür. Osmanlı Devleti'nde 16. Yüzyıla kadar devam eden ayaklanmalarda kalenderler de önemli roller üstlenmişlerdir. Kalenderiler sakal ve kaşlarını tıraş ederek dünya kaygılarından kurtulduklarını ifade etmektedirler. Kalenderilik bir tasavvuf akımı olarak en az 10. yüzyıldan beri vardır. Kalenderilik Melametilik olarak da bilinir. Melamet tasavvuf içinde, tasavvuf ehline karşı çıkan bir zümrenin benimsediği yoldur".

3- Haydarilik

13.yüzyılda Anadolu'da en etkin heterodox tarikatlardan biri de Haydariliktir. Yesevilik ve Kalenderiliğin karışmasından doğmuştur. Kalenderiliğe daha yakın olduğu için de Kalenderiliğin bir kolu sayılabilir. Kutbuddin Haydar adında bir Türk şeyhi tarafından kurulmuştur. Bu tarikat Türkmenler arasında hızla yayılmıştır. Moğol istilasından sonra Anadolu'ya sığınan Haydariler ülkenin İslamlaşması için önemli katkıda bulunmuşlardır. Haydariler de Kalenderiler gibi benzer elbiseler giyerek boyunlarında demirden bir kolye taşıyorlardı. Haydariler sadece Anadolu'da değil İran, Mısır ve Suriye'de de taraftar bulmuş bir tarikattir.⁽²⁸⁾ Bektaşilik bu tarikatlardan etkilenecek varlığını sürdürme gelmiştir.

4-Hurufilik

1339'da İran'ın Esterabad ilinde doğan Fazlullah Hurufi tarafından ilkeleri ortaya konan Hurufilik, varlığın özünü kuran tek ilke sestir tezinden hareketle ortaya konulmuş bir tarikattır. Ses görünüş alanına çıkınca " harf" biçimini alır. Harflerin çokluğu, değişikliği varlığın türlenmesini sağlar. Dolayısıyla ses özdür, harf ise kabuktur. Kainatta görülen bütün varlık türlerinin özünü oluşturan harfler insanda birliğe ulaşır. İnsan harflerden kurulu bir bütündür. İnsanın bu özelliği ilahi olmasındandır. Tanrı önce sestir, sonra görünüş alanına çıktı ve harf oldu, insanda en olgun biçimi aldı. İnsan konuşan Kur'an, Kur'an ise yazıyla biçimlenmiş insandır.

Fazlullah Hurufi'nin geliştirdiği inanca göre; toprak insanın gövdesi, akarsular ise kanıdır. İnsanın ruhu ilahidir, özünü ses oluşturur. Tanrı insanda görünen bir varlıktır. Bunun en bariz örneği insanın yüzünde ağzın A(ayn), burnun L(lam), çenenin İ/Y(ya) harfleriyle gösterilmesidir. Bu harflerin yanyana gelmesi ile ali kelimesi oluşur. Ali ise Allah'ın niteliklerinden biridir.(29)

5-Kızılbaşlık

Belli bir kurucusu ve kesin bir kuruluş yılı olamayan bu tarikat Aleviliğin bir koludur denebilir. Hz. Ali'nin kızıl başlık giyerek savaflara katıldığını iddia ederek başlarına giydikleri başlıktan dolayı kendilerine bu adın verildiği söylenir. Bir başka iddia da Şah İsmail'in askerlerinin başlarına giydikleri başlıktan dolayı bu adı aldıkları şeklindedir. Her halukarda başlarına giydikleri başlıktan dolayı bu adı aldıkları anlaşılmaktadır.

Kızılbaşlık On iki İmam'a bağlı bir inanç olduğundan Ali'ye varan, onun kişiliğiyle müsemma bir görüşün savunulduğu bir inanç sistemidir. Kızılbaşlık'ta tören düzenleme geleneği sürer, bu törenin düzenlendiği yere "sofiyan meydanı" denir. Bu meydan'ın on iki kuralı vardır. On iki kural on iki sayısı ile bağlantılıdır. Bu kurallar Bektaşilik'te de geçerlidir. Kızılbaşlıkla Bektaşilik arasında kurumun yapısı bakımından önemli bir ayrılık yoktur.(30)

Bektaşî dergahında Balım Sultandan sonra posta Hacı İskender Dede, Emir Kasım Dede, Resul Bali torunu Mahmud oğlu Hüdaded geçmiştir. Kalender Çelebi ile geçinemediği için Kalender öldürülmüş , onun

taftarları da Hüdada'dı öldürmüşlerdir. Bu yüzden Pir evi 34-36 yıl kadar postnişinsiz kalmıştır. Sonradan Balım Sultan halifelerinden ve eski vezirlerden Sersem Ali Baba, Dedebaba unvanı ile 1551-1570 yılları arasında ondokuz yıl postnişinlik yapmıştır.⁽³¹⁾ Dedebaba, Hacı Bektaş Veli'nin vekili demektir. Hacı Bektaş'tan sonra bugüne kadar yirmi sekiz Dedebaba gelmiştir. Esasen Hacı Bektaş'tan sonra yerine kimin geçeceği bu gün bile çözülebilmemiş değildir. Zira Hacı Bektaş'tan sonra sistemleşen Bektaşilik tarikatı içerisinde Çelebilik ve Dedebabalık müessesesi gelişti. İşte bu iki zümre yıllarca postnişinlik konusunda anlaşamadılar. Bektaşî geleneği dışındaki tutarsız bir rivayete göre Hacı Bektaş Veli, nesi varsa Kadıncık Anaya emanet etmiş; o da emaneti Abdal Musa'ya devretmiştir. Abdal Musa'nın fetihlere katıldığını, bu arada Bursa fethinde Orhan Gazi ile birlikte bulunduğunu, daha sonra Antalya taraflarına giderek Eimalı yakınlarında Tekke Köyü'nde zaviye açarak derviş yetiştirdiğini ve en meşhur halifelerinden Kaygusuz Abdal'ın Mısır'da Bektaşîliği yaydığını; dolayısıyla Abdal Musa'nın Bektaşîlik tarihinde en önde gelen isimlerden biri olduğu söylenmektedir.⁽³²⁾ Hacı Bektaş Veli'nin evlenmediğini, Kadıncık Ana'nın onun manevi evladı olup bu gün Hacı Bektaş'ın manevi evladı olarak bilinen pirlere Kadıncık Ana'dan gelme nefes evlatları olduğunu kabul eden Dedebabalık koludur. Hacı Bektaş postuna Mürsel Balı'nın soyundan gelen Çelebilerin geçmesiyle de Çelebiler kolu ortaya çıkmıştır.⁽³³⁾ Aşık Paşazade Hacı Bektaş ile ilgili bilgi verirken ondan bir meczub, şeyhlikle, müridlikle ilgisi olmadığı şeklinde bahseder. Aslında ondan pek hoşlandığı söylenemez. Fakat Hacı Bektaş Veli'nin fikirlerinin kısa sürede çok geniş bir alana yayıldığı dikkate alınır ki Hacı Bektaş Veli'nin düşüncelerinde insan ve insan sevgisinin temel ilkelerden olduğu görülür, Din, insanı sevme, sayma ve yüceltmenin en mükemmel kurum ve yolu olarak ele alınmıştır. Bektaşîlik düşüncelerini Kamil insan, mutluluk dağıtıcısı olarak yayacaktır. Kamil İnsan da Hacı Bektaş Veli'dir, Bektaşîlik inancına göre "Hakikat" kapısına ulaşmış velilerdir. Bektaşîlik tarikatının da geniş bir taraftar kitlesi bulduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bektaşîlik 15.yüzyıldan sonra parlak dönemini yaşamış ve sistemli bir tarikat haline gelmiştir. Ancak bu parlak dönem Balım Sultan'dan sonra

yerine postnişin olan Kalender Çelebi ile yeni bir sürece girmiştir. Zira Kalender Çelebi şair ruhlu bir zattır ve postnişinliğinin ilk yıllarında oldukça sakindir. Fakat Devletin para bulmak için arazi yazımını yenileyerek tımarlı sipahilerle, köylülere dayanamayacakları bir vergi yükü yüklemesi, ülkede Aleviler kadar Alevi olmayan Türkmenleri de fevkalade ezmişti. Önce Şah Kulu halifesi Baba Zunnun Bozok'ta ayaklandı. Sonra Kalender Çelebi Ankara ve Kırşehir yöresinde ayaklanmaya katıldı. Kalender Çelebi bu ayaklanma esnasında öldürülür. (34) Ölümünden sonra, kardeşi Balım Sultan'ın türbesinde toprağa verilen Kalender Çelebinin birkaç şiiri:

Hor bakma fukaraya sakın ey ehl-i hüner
 Surete etme nazar sirete bakub ekser
 Kadir olmazsa da bir habbeye dünyada eğer
 Düşer erbam-ı fena lutf-i Huda'ya mazhar
 Etme derviş-i aba-puşa hakaretle nazar
 O da halince fena mülketinin şahı geçer
 Adem-i fitrat-ı evvelde Hüda-yı mutaal
 Kimisin şah-ı cihan etti kimisin abdal
 Kimine sadr nasib etti kime saff-ı nial
 Bu nasihatleri guş et sakın ey nik hisal
 Etme derviş-i aba-puşa hakaretle nazar
 O da halince fena mülketinin şahı geçer

Hünerine nazar et aybını pinhan eyle
 Kibri ko yanına al alemi seyran eyle
 Defi gam kıl güle bak handan eyle
 Hatırını ele al lutf edüb ihsan eyle
 Etme derviş-i aba-puşa hakaretle nazar
 O da halince fena mülketinin şahı geçer

Saf dil ol yere ko yüzünü çün ab-ı revan
 Kaynayub tekye-i aşk içre varub nice zeman

Bir bilür şah u geda kadrini ehl-i irfan
 Yedi iklime olursan da eğer şah-ı cihan
 Etme derviş-i aba-puşa hakaretle nazar
 O da halince fena mülketinin şahı geçer

Bu nefeste Şair fakirlere dervişlere hor bakılmaması gerektiğini dünyanın asıl yaratılma amacının kibir ve benzeri huylardan vaz geçmek olduğunu vurguluyor. Allah'ın dünyada kimini şah, kimini derviş ve abdal olarak yarattığını, hüneri görüp övmek gerektiğini, kötülüğü de yermek ve gizlemek gerektiğini anlatıyor.

Burada tasavvuf cereyanının tarihi süreç itibariyle yüklendiği misyonu çok iyi değerlendirmekte yarar vardır. Zira tasavvuf cereyanı ortaya çıktığı andan itibaren özellikle dini, ahlaki ve felsefi anlayışlarda çok köklü değişiklikler yapmıştır. İnsanların hayata bakış açıları değişmiş, dünyayı ve dünya nimetlerini ikinci plana atarak, hayatın gayesinin madde olmadığı vurgulanmıştır. Tasavvufta görünen şeyler aslında Allah'ın yeryüzündeki tecellisinden başka bir şey değildir. İnsan da Allah'ın nurundan üflediği bir parçasıdır. Denizdeki dalgalar da denizden ayrı düşünülemez. O halde dünya nimetleri gelip geçicidir. İnsan da gelip geçici şeylere meyletmemelidir.

Dilberin vechine Bismillah oku

Gör bu hüsn-ü hulku sun'ullah oku

Çehre-i ruhsaresin seb'ülmesan

Alleme! -esma Kelamullah oku

Ver Salavat görse aynının aynını

Kaşların hem kudreti-i Allah oku

Ol beyan-ı beyinat -ı zat-ı Hak

Suret-i insandır eyvallah oku

Ger dilersen ehl-i naci olmağa

Geç bu kesretten kitabullah oku

Harf-ı nutka cavidandan al sebak

Asl-u fer-i nakş-ı arşullah oku

Fa-ü dad-ü lamdan iste Rabbini

Ey kalender ilm-ü ehlullah oku

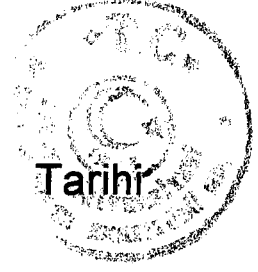
Bu nefeste de, tasavvufi anlayış itibariyle Allah'ın kudreti, sözleri ve her şeyin başının Allah olduğuna dikkat çekilmiştir.

Bu süreçten sonra artık Alevi- Bektaşî kesim Osmanlı yönetimi ile bitmeyen , uzun yıllar sürecek bir problemler dönemine girecek ve belki de günümüze kadar devam edecektir.

2.BÖLÜM

2.1-15.yy Bektaşî Şairleri ve Nefeslerindeki Tarih

Olaylar

14.yüzyıldan başlayarak tasavvufa dayalı halk edebiyatında Bektaşî şairler, Bektaşilikle ilgili temaları işleyerek zengin bir edebiyat oluşturdular. Bektaşî edebiyatının temsilcileri arasında babai,ahi, haydari, kalenderi, hurufi alevi gibi az çok değişik inançlara sahip olanlar vardır. Bunlar inanç bakımından temel farklılık göstermezler. Özellikle eski Türk Şamanizminin de izlerini sürdüren Bektaşî şairleri, aşk ve muhabbete,Allah, Muhammed, Ali üçlüsüne Al-i abaya Hacı Bektaş Veli'nin Muhammed ve Ali'den ayrı olmadığına, harflerin sırlarına, Yezidi lanetlemeye,tarikatin zorluklarına,ayin kurallarına ilişkin duygu ve düşüncelerini halkın anlayacağı bir dille ve genellikle hece vezni ile yazıp söylediler. Tasavvuf terimlerinden ayrı kendilerine özgü abdal,dar, erkan,on iki imam,dört kapı,batın, zahir, tevalla,teberra, dolu, can, teber, şah-ı velayet,hu, aşku niyaz, Allah, eyvallah gibi bir çok terim ve mazmunlara, akyazılı(rakı), kızılcinli(şarap), Kaygusuz (esrar), deyimleriyle ifade edilen içki isimlerine yer verdiler. Kendi inançlarını ön planda tutarak kutsal saydıkları kişilerin menkıbelerini yansıttılar. Bektaşî şairleri Yunus Emre'den büyük ölçüde etkilenmişlerdir. 14. Yüzyılda yaşamış Said Emre, Abdal Musa 14.15. yüzyılda yaşamış Kaygusuz Abdal, Hatayi bu şairlerin en ünlüleridirler. Kaynağını Yunus Emre ile bulan Alevi- Bektaşî edebiyatı XIV.yüzyılın solarına doğru Kaygusuz Abdal ile kurulmuştur. Maddeye ve esrara düşkün olan bu güçlü şair hasretlerini anlatırken adeta sürrealist bir şair kesilir.⁽³⁵⁾ Nazımda olduğu gibi nesirde de, gerçekten orijinal bir kudret olan Kaygusuz Abdal'dan sonra XV. Yüzyılda, "Hatayi" mahlasıyla ve daha çok heceyle şiirler yazan Şah İsmail-i Safavi, Alevi-Bektaşî edebiyatının en didaktik şairidir. Fakat kuvvetli duygusu, coşkun heyecanı, özlü inancı, didaktik şiirlere bile canlı bir şi'riyet vermiştir. XVI. Yüzyılda, tertiplediği isyan sonucunda Sivas'ta asılan Pir Sultan Abdal ise bu edebiyatın en lirik şairidir.⁽³⁶⁾ Alevi- Bektaşî edebiyatında dünya sevgisi, yaşayışa ve dünya nimetlerine bağlılık da önemli bir yer alır. Dolayısıyla bu edebiyatta gerçeklik çok canlıdır. Sırası geldikçe bu edebiyatta tarih dile

gelir. Alevi- Bektaşî edebiyatı bu zümrenin geleneklerini, inançlarını, söylene gelen atasözlerini, terimlerini ifadelendirir. Azizlerini över, onlara ait menkâbeleri şiirleştirir, erkandan, ayinden bahseder.

Araştırmacılar din dışı edebiyattan önce dini edebiyatın oluştuğunda birleşmişlerdir diyebiliriz. Dini edebiyat içinde bir şiir türü oluştu. Buna nefes denildi. Bu nefeslerde işlenen konuların başlıcaları şunlardır.

Allah sevgisi ve Allah'ın özünden özüne olan kutsal sevgi,
 Bu kutsal sevgiden (Hubb-i Zati) evrenin yaratılmış olması,
 Kutsal sevgi gereği ile, Muhammed- Ali sevgisinin oluşması,
 Allah-Muhammed-Ali sevgisinin bir bütün olma gerçeği,
 Bu sevgiden birinin eksikliğiyle, insanın adileşmesi,
 Bu sevginin bölünmemesi durumunda insanın yücelmesi,
 Kutsala yaklaşmak için, insanoğlunun bütün kirlere ve lekelerden arınması gerektiği,

Ehl-i Beyt'in arı ve arıtıcı olması nedeniyle insanın on iki imama bağlanma gereği,

İnsanın ilahi gerçeği bulabilmesinin ancak, kamil insanın eğitimiyle olabileceği,

Üçler, beşler, kırklar diye tanımlanan " gaib erenlerin ilahi tasarruf için görevlendirilmiş olduğunun bilinci,

Şehitler katarının başbuğu, İmam Hüseyin ve onun kişiliğinde bütün şehitler için yas tutma, ağitlarla anma, göz yaşlarıyla yasınıyenileme,

Vahdet-i vücüd, yani varlığın birliğini anlama, nokta ve harflerdeki sırları çözme,

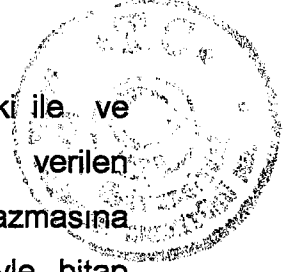
Allah dostları olan evliyaya saygı göstermenin Müslümanlığın gereği olduğu, bu velilerin olağanüstü hayat hikayelerini dile getirme,

Hacı Bektaş'ın İmam Ali ile özdeşleşmesi,

Peygamber ailesi Al-i Muhammed'in Kur'an ailesi olduğu,

Özün zatın niteliklerin sıfatın ve e'alin birliğini akli ve ruhi alemde idrak etme, Her canlının tekrar Allah'a döneceğini Allah'ın gerçek sevgili olduğunu, naz ve niyaz ile manada seslenme,

Allah'a yaklaşmanın korku ile değil ancak sevgi ile yaklaşmakla mümkün olacağını bilincinde olma. (37)

Bektaşilik de Mevlevilik gibi, inandığı tasavvufu, şiirle, musiki ile ve Bektaşî sema'ı ile dile getirmiş; tarikat mensublarınca nefes adı verilen sayısız ilahiler söylenmiştir. Hacı Bektaş'ın Makalat'ı Arapça yazmasına mukabil, bu tarikat Türk halkına kendi sade ve güzel Türkçesiyle hitap ihtiyacını duymuş ve **Nefes** adlı Türkçe ilahilerinde tasavvufun çok sayıdaki Farsça terimlerden birçoğunun Türkçelerini bulup kullanmaya muvaffak olmuştur. Bu hareket yine bir çok Türkçe kelimelerin yeni anlamlar, yeni mecazlarla ve yeni seslerle güzelleşip zengin kelimeler olmasını sağlamıştır. Aynı ilahiler, genellikle hece vezniyle ve aruzun milli nazım şekilleriyle söylendiğinden, Bektaşilik dilde, musıkide ve nazım şekillerinde milli çizgileri korumuş ve yaşatmıştır. En esrarlı maneviyat problemlerini, serbest görüş ve düşünüşlerle karşılayan Bektaşilik, bunların Türk diliyle ifadesinde de Türkçeyi güzelleştiren bir zevk ve zeka hamlesi içinde çalışmıştır. Nüktelerinden pek çoğu, katı hayat yüklerini, çeşitli hayat zorluklarını, karanlık hayat ve ölüm problemlerini tamamıyla milli zekanın incelikleriyle yumuşatıp aydınlatma yolunda büyük hizmette bulunmuştur.

Nefeslerde geçen tarihi olaylar ise daha çok din tarihi açısından önem arz etmektedir. Özellikle Horasan ve Anadolu kaynaklı tasavvuf cereyanları, tarikatlar ve bu tarikatların kurucuları olan din büyüklerinin etrafında gelişen olayları ve kutsal kitaplarda geçen peygamber kıssalarını bu nefeslerde görmek mümkündür. Tarih vak'a-nüvisleri gibi yazmamakla beraber, bu nefeslerde bazı dönemlere ait ciddi tarihi bilgiler de bulunabilir. Bu bilgiler bir dönemin içtimai, siyasi, iktisadi ve devlet yönetimi ile ilgili bilgiler olabilir.

Bu girişten sonra şairler ve nefeslerindeki tarihi olaylara bakabiliriz.

1-Kaygusuz Abdal:

Kaygusuz Abdal Menakıbnamesinde ailesi, doğumu ve çocukluğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak Menakıbnamedeki ".....ehl-i tarik içinde ma'ruf ve meşhur dilgüşa sahibi Kaygusuz Baba Sultan K.S.A. Alaiye Sancağı Beği'nin oğlu idi. Adına Gaybi derlerdi" ibaresinden Alanya Beyi'nin oğlu olduğunu ve asıl adının Gaybi olduğu anlaşılmaktadır. 15.yy. Bektaşî şairlerinden biri olan Kaygusuz Abdal, Yunus tarzı söyleyişe kendi şahsiyetinden bir renk katmaya çalışmıştır. Bu anlamda Anadolu'daki Alevi-

Bektaşi edebiyatının da ilk şairlerindendir. Abdal Musaya büyük bir hayranlık duyan Kaygusuzun asıl adının Gaybi olduğu söylenir. Rivayete göre Kaygusuz adını bir çok kerametini görüp hayran olduğu Abdal Musa vermiştir. Menkıbelerde Antalya Beyliğine bağlı Alanya sancağı Beyinin oğlu olarak zikredilmektedir. Buna göre Kaygusuz Alanya'da doğmuş muhtemelen de Sultan ikinci Murad döneminde yaşamıştır. Menkıbeye göre Anadolu ve Rumeli'de dolaşmış kendine bir geyik gibi görünerek dergahına çeken Abdal Musa'ya müridlik ve halifelik yapmış; Hicaz'a ve Mısır'a gitmiş ve muhtemelen de Mısır'da ölmüştür. Kaygusuz piri Abdal Musa'yı önce geyik olarak vurmuş, sonra vurduğunun Abdal Musa olduğunu anlayarak onun sadık bir müridi olmuştur. (38) Menkıbede bu olay şöyle zikredilir.

Teke ili Alaiye Sancak Begi'nin oğlu Gaybi Beg onsekiz yaşında iken, tevabilerinden bir kısım kişilerle ava çıkar. Avlanırken bir tepe üzerinde Beğzade bir ahu görür. O esnada ahu onun önüne çıkagelir. Gaybi Beğ, onu görünce hemen tirkeşinden bir ok çıkarıp kirişe kor, nişan alır ve oku atar. Kirişden çıkan ok, ahunun sol koltuğunun altına saplanır, fakat ahu yıkılmaz, sırayıp kaçar. Gaybi Beğ ardına düşer. Ahudan durmadan kan akar, Gaybi Beğ de onun kaçışına bakar. Ciddi bir şekilde onun üstüne at sürer. Dağlar, vadiler geçip nihayet bir sahraya inerler. Yaralı ahu büyük bir asitane kapısından içeri girer. Gaybi de arkasından dergaha girerek dervişlere geyiği sorar. Meğer o sahradaki dergah Abdal Musa'ya aitmiş. (39)

Hayatı etrafında çeşitli menkıbeler bulunan Kaygusuz Abdal Yunus Emre'den sonra şiiirlerini özellikle zeka çizgileriyle ve bir inanç özgürlüğüyle söyleyen kuvvetli bir tasavvuf şairidir. Kaygusuz'un şiiirlerinde, samimi, lirik, zeki ve derin bir heyecan vardır. Şiiirlerini sade ve çekici bir dille yazmıştır. Şiiirlerinde düşüncelerini serbestçe cesur bir zeka diliyle söylemekten çekinmemiştir. Okuyana yer yer, merdlik ve gizli bir kahramanlık terennümü verir. Bütün bunlara rağmen Kaygusuz Abdal'ın eserleri ve hayatı hakkında çok net bilgiye sahip değiliz. Ona dair bilgiler yine ona atfedilen Menakıb-ı Kaygusuz Abdal kitabındaki menkıbelerden ve bu kitap sonundaki şiiirlerden çıkarılmıştır. (40) Kaygusuz Abdal'a ait olduğu ileri sürülen eserleri ise şöyle sınıflandırmak mümkündür.

a) Manzum eserleri

- 1) Divan
- 2) Gülistan
- 3) Mesnevi-i Baba Kaygusuz
- 4) Gevhername

5) Minbername

b) Mensur Eserleri

- 1) Budalaname
- 2) Kitab-ı Miğlate
- 3) Vücutname

c) Manzum-Mensur (karışık) Eserleri

- 1) Sarayname
- 2) Dilgüşa

Kaygusuz'un daha çok ibadet ve muamelat ile ilgili bazı şiirleri aşağıya alınmıştır

Kelime-i Tevhid;

Mal ü altun arada oldu hicab

Dost yüzünden hem nikabı açarsın

Ger dilersen bu hicabı geçersin

Nitekim şemse hicab oldu sehab

Can ü dilden sıdk-ıla Allah di

Ya'ni La ilahe illallah di

Yine vahdet gülistanı çin oldu

Yine gönül aşüfte mecnun oldu

Yine ol saki vü can ü dil-aram

Aşıklara sunar dolu demadem"

Aşıklar mest oluban "ya hu" dirler

La" bilmezler heman illa "hu" dirler

Kaygusuz, yukarıdaki nefeste geçen kelime-i tevhidi vahdet-i vücudun ifadesi olarak ele almakta ve ona tasavvufi bir anlam yüklemektedir. "ilah" kelimesini Allah'tan başka her şeyi ifade eden bir

kavram olarak düşünür. Burada ikili perdesi kalkmadan tasavvufun gerçek anlamda yaşanamayacağı dile getirilmektedir.

Şeri'at hali budur kim bir kişi

Şart u kanun ile kıla her işi

Öz canına her şeyi kılsa kabul

Cümleye de hem anı isteye ol

Günde beş vakit namaza hazır ola

Hak ne kim virse ana şakir ola

Uşda budur şeri'at şartı heman

Tarikatdan dahı işit bir nişan

Yukarıdaki nefeste şeri'atın anlaşılması ve uygulanması gereken gerçek yönü üzerinde durulmuştur. Burada tarihi süreç itibariyle şeri'atın bir kanun ve kurallar sistemi olduğu kadar bir anlayış meselesi olduğu ve şeriatten tarikate geçiş vurgulanmaktadır.

Salatnameden;

Ey Emir efendi bana

Dahı namaz sorar mısın

Dur haber vireyim sana

Dahı namaz sorar mısın

Yanar yüregüm oddur

Bilmeyene müşkil dertdür

Sabah namazı dördür

Dahı namaz sorar mısın

Gah aglaram gah gülerem

Tanımdan hacet dilerem

Ögleyi hem on kılaram

Dahı namaz sorar mısın

Namaz sorucusun bildüm

Tefdiş itdüm ben de buldum

İkindiyi sekiz kıldum

Dahı namaz sorar mısın

Ahşam namazı hod beşdür

Anı kılmak bize hoşdur

Yatsı namazı on üçdür
Dahı namaz sorar mısın

Gündüzle gece kırk rek'at
Onyidi farz yigirmi sünnet
Vitr vacib üç rik'at
Dahı namaz sorar mısın

Adımı sorarsın fakıdür
Mektebde çocuk okıdur
Cum'a hem Bayram ikidür
Dahı namaz sorar mısın

Efendi sarıgun degirmi
İşit kulagun sagır mı
Teravih namazı yigirmi
Dahı namaz sorar mısın

Farz u sünneti kıluram
Bunu bilmez çoğı tamam
Bir yıllık namazı bilürem
Dahı namaz sorar mısın

Camilerde olan imam
Zatumdan hayran oluram
Dört bin altı yüz seksen selam
Dahı namaz sorar mısın

Kimine vacibdür zekat
Kimine vacibdür salat
Yidi bin biş yüz altmış tahiyyat
Dahı namaz sorar mısın

Pirimüzden olsun himmet
Yaradan Allah'a minnet
Yidi bin iki yüz Sünnet
Dahı namaz sorar mısın

Tamam oldı çünki namaz
Kimini okı kimini yaz

Altı bin yüz yigirmi farz

Dahı namaz sorar mısın

Kamillerde olur 'irfan

Göster hoca bende noksan

Vitir vacib bin seksen

Dahı namaz sorar mısın

Bir namaz vardır cenaze

O da gelür birgün bize

Kaygusuz gibi akılsuza

Dahı namaz sorar mısın (41)

Bu nefeste şair kendisini namaz kılmamakla itham eden, dedi kodu eden kimselere cevap vermekte ve belki de kimsenin namaz ile ilgili aklından dahi geçirmediği bir çok hesabı da ortaya koymakta ve namaz kılmayan bir insanın bu kadar detaylı namaz bilgisine sahip olamayacağını vurgulamaktadır.

Oruc, zekat, hac; Mirac

Kes bu duzahı ki kurtulasın

Ömrün hasılı safa bilesin

Menzilün irişe la-mekana

Ki kalmazsın nam ü nişana

Muhammed'ün mir'acın bilesin

Müslümanların haccın bilesin

Aşıka her mekan Mekke olupdur

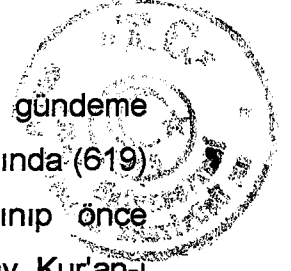
Mekke bilmeyene Sevda olupdur

Kimine deyr dahı mekke olupdur

Kimine 'aca'ib sevda olupdur

Kaygusuz'un eserlerinde oruç ve zekatla ilgili pek fazla kayıt olmamasına rağmen bu nefeste oruç, zekat, hac ve miracdan bahsedilmektedir. Budalaname'de "Devr-i ahirde bir sahib-i zaman zuhur edeceğinden, peygamberlerin şeriatı üzre olacağından, fakat bu defa süretin gizli, hakikatin aşikar olacağından bahisle" hakikat-i savm ü salat ve hakikat-i hacc ü zekat ve hakikat-i mizan ve hakikat-i Cennet ve Cehennem" in aşikar olacağı zikredilmektedir. (42)

Yukarıdaki nefeste peygamberimizin Miraç olayını da gündeme getirmektedir. Bilindiği gibi Hz. Muhammed peygamberliğinin 10.yılında (619) recep ayının 27. gecesi Allah'ın bir mucizesi olarak evinden alınıp önce Kudüs'deki Mescid-i Aksa'ya oradan da göklere yükseltildi. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de " Bir gece kendisine delillerimizden bir bölümünü gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini kutlu kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götürün Allah'ın şanı çok yücedir şeklinde geçer.

Miraç mucizesinin kudüs'ten sonraki safhası hadislerle açıklanmıştır. Peygamberimiz evinde veya Kabe'nin avlusunda uyurken , Cebrail yanına geldi; göğsünü yararak kalbini yıkadı. Hz. Muhammed'i Burak'a bindirerek bir anda Kudüs'e götürdü. Hz. Muhammed burada kendisinden önceki bir çok peygamberin ruhlarıyla karşılaştı ve Mescid-i Aksa'da onlara imamlık yaparak iki rekat namaz kıldırdı. Sonra Cebrail'le Miraç denilen bir araçla birinci göğe yükseldi; buradan yedinci göğe kadar meleklerin yardımıyla, Sidret-ül Münteha'ya kadar Cebrail'in yardımıyla, buradan öteye de Refref adlı bir araçla gitti. Sonunda Refref'ten de ayrılarak tek başına Allah'ın huzuruna çıktı. Hz. Muhammed, konu ile ilgili hadislerinde yedi kat göklerde karşılaştığı peygamberlerle görüşmeleri ve Miraç'ın son aşamalarında ulaştığı ilahi tecelliler hakkında geniş bilgi verir. Bu olaydan dolayı Hz. Muhammed ümmetine üç müjde verir : Birincisi Bakara Suresi'nin son iki ayeti bu gece Hz. Muhammed'e bildirildi. Bu ayetlerde İslam dininin itikadi kaideleri özetlenir. Ayrıca bu gecenin insanlara rahmet ,bereket ve mağfiret vermesi ile ilgili sözler vardır. İkincisi bu gecede Allah'a ortak koşmayan kulların cennete girecekleri müjdelenmiştir. Üçüncüsü İslam dininin en başta gelen ibadeti olan beş vakit namaz bu gece farz kılındı.

Kibr ,riya ,tevazu ve saflık;

Gelsün ol riya ile 'ibadet eyleyen

Zerk - ile halka nasihat söyleyen

Ol salüs kim dervişi münkir olur

Cümle kulun sırrını Allah bilir

Niçün söyler bu sözi serseri

Geldük ahı o ki bir gelsün beri

Görelüm kendü nice ta'at kılur
Tanrı bendesini bed-ta'at kılur

Daima söyler bu sözi ol nadan

Meger kim korkmaz utanmaz Tanrıdan

Bed-ta'atdür diyü söyler abdala

Söyle ki gelsün berü ol mühmele

Bana bu haberi 'ayan eylesün

Bu ne sözdür şerh ü beyan eylesün

Tanrı settarü'l-'uyubdur hem Kerim

Hem 'alim'dür hem Hakim'dür hem Rahimdür

Tanrı bilür halini her bendenün

Aybını yüzine urmaz kimsenün

Ol Kerim'dür lutf u ihsan kılur

Dertlülerün derdine derman kılur

Ben sadıkum zerk u tezvir bilmezem

Hem bir işi gayr-i takdir bilmezem

Ger fakihdür ger fakirdür ger gani

Gerek ki hazır göreler sultanı

Veli ki salusi sevmez yılduzum

Hakkı hazır gör nedür bu sözüm

Çün riya-ta'at Hakk'a kabul degül

Düzmekile kaçan altun ola pul

Kim riya-ta'at 'akiller kılmaya

Riyalu ta'atda hasıl olmaya

Riya ehlinün hiç oldı ta'ati

Rahatından artuk oldı zahmeti

Yukarıdaki beyitlerde ikiyüzlülük, kibir ,tevazu ve saflık işlenmiştir. Bu hasletleri olanların gerçek tasavvuf erbabı olamayacaklarını dile getiren şair aynı zamanda yaptıkları ibadetlerinin de boşa gideceğini ifade etmektedir. Zira tasavvufun gayesi insanın hem ruhen hem de bedenen temizliğidir. Bu durumda yukarıda bahsedilen riya ve kibir gibi hasletler insanın ruhen temiz olmasına engel teşkil etmektedir.

a) Manzum Eserleri

1) **Divan:** Kaygusuz Abdal'ın mürettep bir divanı yoktur. Ancak Marburg nüshasını tanıtan Barbara Flemming Kataloğunda Kaygusuz'un bu nüshada 288a-340b varakları arasında toplu halde bulunan muhtelif şiirleri "divan" adı altında verilmekte ve bunların 130'un üstünde olduğu ifade edilmektedir. Kaygusuz'un bu şiirlerde Allah, insan-ı kamil, aşk, gönül, zikir, vahdet, edep, dünya gibi konulardan bahseder. Bazı şiirlerinde muhtelif yiyecek adları, hayvan, bitki, maden, kozmik alem ve eşya isimleri geçer. (43)

2) Gülistan

Ol can-ı la-yemut benem güneş benem bulud benem

Bulud içünde gör beni mah-ı taban degül miyem

Zühd ü ta'at benem ben uş hacc ü zekat benem ben uş

Sıdk-ıla bak gör beni kim nur-ı iman degül miyem

Küfür benem iman benem cümle vücudda can benem

İnkâr idene sor yine zann ü güman degül miyem

2-Hatayi :

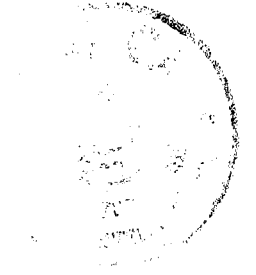
1486-87 de doğan Hatayi'nin asıl adı Şah İsmail'dir. Halvetilikle Kalenderiliği birleştirerek Safaviyye- Erdebiliyye denen bir tarikat kuran Şeyh Safiyüddin'in torunudur. Babası Şah Haydar, Anası Uzun Hasan'ın kızı Halime Begün'dür. Küçüklüğünde babasının ölümünün ardından annesi ve kardeşleriyle birlikte Isthir kalesinde beş yıl hapis kaldı. Sonra müritleri onu Gaylan hükümdarı Mirza Ali'nin yanına kaçırdılar. Genç yaşında ,Azerbaycan'daki Şii aşiretleri, etrafına toplayıp Şirvan,Azerbaycan ve Irak ülkelerini zapt etmiş,Özbek Hanını mağlub etmiş ve öldürmüştür. Anadolu'ya gönderdiği halifelerle Alevileri elde etmeye çalışmış ve bunda da muvaffak olmuştur. II.Beyazıd'ın zaafından faydalanıp doğu illerine akınlar yapmış ve 1514 de Yavuz sultan Selim ile Çaldıran'da çarpışıp bozguna uğramıştır. Tarihin köklü medeniyetlerinden biri olan İran, medeniyeti gibi dini inançları açısından da Anadolu'dan oldukça farklıdır. Bu farklılık zaman zaman İran ile Anadolu'nun büyük çekişmesine sebep olmuş nihayet Yavuz ve Şah İsmail ile bu çekişme doruğa ulaşmıştır. İran'da kurulan Safevilik önceleri bir tarikat görünümünde ise de daha sonraları siyasi bir yapıya bürünerek devletleşme eğilimine girmiştir.

Kurucusu olan Şeyh Safi-al-Din aslında bir sünnidir ve ününü İlhanlılar döneminde Erdebil'de kazanmıştır. Şah İsmail devletin başına geçince Şiilik eğilimi artmış, hatta Şah İsmail ezanda bazı değişiklikler yaparak ve camilerde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın lanetle anılmasını emretmiştir. İşte İran siyasi ve mezhep birliğini Şah İsmail döneminde oluşturarak bunu komşu Osmanlıya aktarmaya çalışınca problemler de başlamıştır. Kılıç zoru ile bazı bölgeleri Şiileştirmeye başlayınca Osmanlı Şah İsmail'e karşı çeşitli önlemler almak zorunda kalmıştır. Osmanlı, müridlerinin Şah İsmail'e gitmesine engel oldu. 1524'te Erdebil'de ölen Şah İsmail "Hatayi" mahlasıyla ve aruz ve heceyle yazdığı Türkçe şiirlerde, mezhebinin propagandasını, başarıyla yapmıştır. Şah İsmail Akkoyunlu yönetiminde baş gösteren taht kavgalarından yararlanarak Erzincan'a geldi. Anadolu'da da Şah İsmail'i bir kurtuluş olarak gören Türkmen grupları vardı. Şah İsmail Anadolu'da iken Sivas, Antalya, Amasya, Tokat, Karaman, Tarsus'tan bölük bölük Türkmenler Erzincan'a akın ediyorlardı. Şah İsmail 1501 Ağustosunda kendine bağlı müridleriyle birlikte Erzincan'dan ayrılarak Şirvan'ı aldı ve aynı yıl Safevi Devleti resmen kurulmuş oldu. Erdebil şeyhleri çevresinde kuvvetli bir eğitim alan Hatayi iyi derece Farsça bildiği gibi divan şiiri ve Türk halk şiirini de iyi bilen bir şairdir. Şiirlerinde ehl-i beyt sevgisi, ali evladına bağlılık ve hayranlık duygusu başta gelir. Aşk, dünyanın faniliği, ayrılık konularının yanında, mürşide bağlılık düşüncesi de Hatayi'nin işlediği konulardandır. Aruz ve hece vezni ile şiirler yazan Hatayi'nin Dehname adlı mesnevileri de vardır. (44)

Hatayi'nin Nefesleri:

Teala şanuhu gel gör ki bir nur-i Huda geldi
 Cem'i hatem-i enbiya Muhammed Mustafa geldi
 Sevindi can-ı aşıklar açıldı baht-ı sadıklar
 Çağırdı ruh-i mü'minler safa geldi safâ geldi
 Safa ehli zeminlerde zamanlarda mukaddemde
 Feleklerden meleklerden hezaran merhaba geldi
 Ferişteler inüb gökten beşaret ehl-i irfana
 Havaric'e ecel yetti Yezidlere bela geldi
 Azazil aslı şeytandır yeter taklidine uyma

Ögüt tut Hak yolun gör gel imam-ı rehnüma geldi.
 İrişdi mürşid-i kamil kamu ehl-i iman oldu
 Sevindi gaziler cümle ki Hatm-i Enbiya geldi
 Bahadır gaziler koptu başında tac-ı devlet var
 Budur Mehdi zaman devri cihan nur-ı bakaa geldi
 İmam-ı Haydar oğluna dil ü candan rıza verdik
 Ki Cafer Musi-i Kazım Ali, Musa Rıza geldi
 Halilullah donun giymiş çağırılmış adın İsmail
 Ana kurban olun deyu çün Allah'tan nida geldi
 Cihanı sihr ile Fir'avn özüne kani' etmişti
 Buları yutmağa Musa Asası ejderha geldi
 Özü Yasin dili Taha yanağı Kaf-ı ve'l -Kur'an
 Kaşı nun saçı Vel -leylû yüzü şem-i duha geldi
 Güzel şahım Kamer mahım muradgahım gönül hahım
 Cemali mazhr-ı Allah'ım güzün-i evliya geldi.
 Hatayı hastesin şahın cemali vaslın istersen
 Revan-ı can satun algıl bu ilme can baha geldi.

Yukarıdaki nefeste Hz Muhammed'in son peygamber olduğu inancı, onun alemlere rahmet olarak gönderildiği dile getirilmiştir. Peygamberin gönderilmesiyle mü'minlerin safa girdiği, aşıkların bahtının açıldığı, gerçek mürşid-i kamilin Hz. Muhammed olduğu ve bütün herkesin ehl-i iman olduğu vurgulanmaktadır.

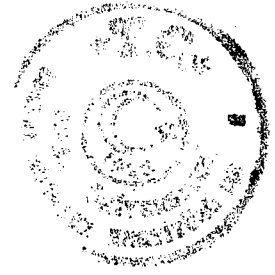
Yine nefeste Kur'an-ı Kerim'de geçen Hazreti İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etme olayının dile getirilişi görülmektedir. Bilindiği gibi kurban olayı Kur'an-ı Kerim'de, Şöyle geçmektedir. Hz. İbrahim'in:—" Ey rabbim, bana salihlerden bir erkek evlat ihsan buyur "diye dua etti. Biz de ona çok uysal bir erkek evlat müjdesi verdik. Artık o yanında koşmak çağına erince (babası) " oğulcağızım dedi ben seni rüyamda kurban ederken görüyorum, bak artık ne düşünürsün". (oğlu) Dedi ki:" Sana Allahü Teala (cc) ne emritmişse, onu aynen yerina getir. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın !.. Vaktaki bu suretle ikisi de (Allah'ın emrine) ram oldular. (İbrahim) Onu alını üzere (kurban etmek için) yatırdı. Biz ona " Ya ibrahim, rüyana (sana vayhettiğimiz emre) sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri

böyle mükafatlandırırız" diye nida ettik. Hakikat bu apaçık ve kat'i bir imtihandı . Ona büyük bir kurbanlık fidiye verdik. Sonra gelen (peygamberler ve ümmet)ler arasında ona (iyi bir ram) bıraktık .(45)

Nefeste ayrıca Hz. Musa'nın Firavun'a karşı verdiği mücadele de dile getirilmektedir. Hz.Musa, Mısır'da İsrail oğullarına yapılan zulmü engellemek ve insanları Allah inancına yönlendirmek için görevlendirilmiş bir peygamberdir. Hz. Musa'nın Peygamber olduğu dönemde sihir oldukça revaçtadır. Hz. Musa da insanları doğru yola ulaştırmak için mücadele ederken gösterdiği mucizelerden dolayı bir sihirbaz olarak nitelendirilir. Firavun da ülkenin ileri gelen sihirbazlarını saraya toplayarak Hz. Musa'nın sihir yaptığını söyleyerek sihirbazlardan onun sihrini bozmalarını ister. Sihirbazlar ellerindeki degnekleri ortaya atarlar ve degnekler birer yılan olur. Hz. Musa da esasını ilahi emirle yere atar ve asa dev bir yılan olarak diğer yılanları yutar. Bu nefeste tarihi bir olay olarak Hz. Musa'nın bu mucizesi de anlatılmaktadır.

Gevher-i zat-i kadim-i kibriyasın ya Ali
 Enbiya vü evliyaya pişüvasın ya Ali
 Kimse bilmez ma'ni zat u sıfatındır senin
 Lamekan bahrinde dürr-i müntehasın ya Ali
 Kabiliyyet sende görmüştür Resül-i Haşimi
 Şükr lillah hemdem-i Hayrünnisasın ya Ali
 Hem havaric sırrını bildim ki idrak eylemez
 Zahir u batında sen mu'ciz nūmasın ya Ali
 Mustafa gördü seni arslan sıfatlı bir melek
 Sahab-i mi'raç hem tac ü livasın ya Ali
 Zülfikariyle kamu kıldın müsehhar alemi
 Bilmişem tahkik ile kim lafetasın ya Ali
 Bu hatayi'yeb din ü iman sendedür dürüst
 Nur-i çeşm-i hanedan-ı Mustafasın ya Ali

Dervişliğin on babı vardır mümin
 Arif isen gel dinle evvelinden
 Evvel budur LA İLAHE İLLALLAH
 Kelam-ı Tevhid okuya dilinden

İkincisi budur adavet etme
 Hırsa uyup şeytana gönül katma
 Mümin isen gönlünde küsü tutma
 Geçe gör fikir fi'linden

Üçüncü budur ki nutku Hak ola
 Siline gönlü ayinesi pak ola
 Kudretten can kulağı sak ola
 Hakikat gevheri sıza halinden

Dördüncü budur ki seyr-dar ola
 Gire dost bahçesine güizar ola
 Asıla Mansur gibi berdar ola
 Bir kez ölen ayruk ölmez ölümden

Beşinci budur ki bin bir otura
 Özün uğrusunu ele getire
 Hem Resulullah'ın kavlin yetüre
 Geçmiş ola şeriatın kaalinden

Altıncı budur ki özür eyleye
 Özrünü mevlası kabül eyleye
 Türlü türlü fesadı terk eyleye
 Nasib ola ona rahmet balından

Yedinci budur ki mürebbisine
 Derd ile düşmüş ola hevasına
 Kondura gönül kuşun yuvasına
 Bahir olmuş gevher olu gönülden

Sekizinci budur kuşak kuşana
 Türeb olub inip yere döşene
 Erenler bu dervişliğe nişane
 Emir budur böyle geldi Ali'mden

Dokuzuncu budur ki tac vuruna
 Boyana kalbi ol Hakk'ın nuruna
 İhlas ile gire cennet şarına
 Hulle giye ol İdris'in elinden

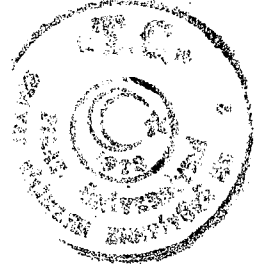
Onuncusu budur müsahip bula
Onun ile özge ameller kıla
Edep ile hakkına teslim ola
Geçmiş ola sıratından kılından

Dervişliğin bir babı dahi vardır
Özün mürebbiye yetiren erdir
Hatayi hakikat bir gizli sırdır
Götürülsün perde hicap yolundan (46)

Yukarıdaki nefeste şair tasavvufa giren dervişin seyr-i sülukunun merhalelerini vurgulamaktadır. Birincisinin gönülden Tevhid'i söylemek olduğunu belirtir. İkincisinin düşmanlık etmemek olduğunu, üçüncüsünün doğru sözlü, Hak sözlü olmak gerektiğini vurgular. Dördüncüsünün diyar diyar gezmek olduğunu, beşincisinin binbir yerde bulunmak gerektiğini, altıncısının hatası varsa hatasından dönmek gerektiğini, yedincisinin kendisini terbiye edene gerekli saygının gösterilmesini vurgular. Sekizincide kuşak kuşanmayı, dokuzuncuda başına tac vurmayı, onuncuda da müsahip bulmak olarak vurgular.

Yukarıdaki nefeste ayrıca Hallac-ı Mansur olayına da çağrışım vardır. Bilindiği gibi, Hallac-ı Mansur "Enel Hak" "ben Hakk'ım" diyerek tasavvufa yeni bir boyut getirmiştir. Yani kainatta olan herşey Allah'dan kopma birer parçadır. İnsan da Allah'ın kendi nurundan üfleyerek yarattığı bir varlıktır. İşte Hallac-ı Mansur'a göre insan Allah'ın yeryüzündeki parçasıdır. Dolayısıyla Allah'la insan bir bütündür. Bu noktadan hareketle kendisinin Hak olduğunu vurgulamıştır. Burada kendisinin Tanrı değil O'nun bir parçası olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Ancak o günün şartlarında bu ifade dini çevrelerde yeterince anlaşılammış ve Hallac-ı Mansur başı kesilmek suretiyle idam edilmiştir. Bir rivayete göre başını koltuğunun altına alarak oradan uzaklaşmıştır.

Bir nefescük söyleyeyüm
Dinlemezsen neyleyeyüm
Aşk deryasın boylayayum
Ummana dalmağa geldüm

İşk harmanından savruldum
Hem elendüm hem yuğruldum
Kazana girdüm kavruldum
Meydana yenmeğe geldüm

Ben Hak'la oldum aşına
Kalmadı gönlümde aşına
Pervaneyem ateşüne
Şem'ine yanmağa geldüm..

Hiç hilaf yoktur sözümde
Şah Hatayi dir özümde
Eksiklük kendi özümde
Darına durmağa geldüm (47)

Erenler gittiği yolları gözle
Gözet bir kamilin izini izle
Mü'min kardeşlerin aybını gizle
Girmek ister isen rahmet gönlüne

Mürşide rehber eyle itaat
Zahirde batında gözle sadakat
Muhammed Ali'den kaldı emanet
Bahçe donanınca güller alına

Muhammed Ali'nin aldım elini
Hak deyüp tuttuğum elden ayrılmam
On iki imam'ın tuttum yolunu
Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Mürşid'in nefesi Hak nefesidir
Mürşid sözün tutmayanlar asidir
Mürşidin rızası Hak rızasıdır
Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Mürşidin gittiği veli yoludur
Gitme dediğine gitmemelidir
Zahir, batında Muhammed Ali'dir
Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Hak erenler bir araya derilse
 Cümle aşıklara nasib verilse
 Aşikare Hak gözüyle görülse
 Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Şah Hatayim Hak bil tuttuğun eli
 Zahirde batında Hak gördü seni
 Gerçek erenlerden aldım haberi
 Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Yukarıdaki nefeste şair On İki İmam olayı dile getirilmektedir. Alevi-Bektaşî inancında On İki İmamlar olarak ifade edilen İmamlar dönemi Hz. Ali ile başlayıp İmam Muhammed Mehdi ile son bulan ancak bir anlamda da bitmemiş bir dönemdir. Çünkü Mehdi'nin öldüğüne inanılmaz, onun "gayb alemine" gittiğine, bir gün yer yüzüne gelerek bütün kötülöklere son vereceğine inanılır. On İki İmam'ın isimleri, babaları ve yaşadıkları yıllar şöyledir.

- 1-İmam Ali(İbn-i Ebu Talib) 599-661
- 2-İmam Hasan (İmam Ali) 624-670
- 3-İmam Hüseyin(İmam Ali) 626-670
- 4-İmam Zeynel Abidin (İmam Hüseyin) 659-719
- 5-İmam Muhammed Bakır (İmam Zeynel Abidin) 677-733
- 6-İmam Cafer-i Sadık(İmam Muhammed Bakır) 699-765
- 7-İmam Musa-i Kazım (İmam Cafer-i Sadık) 745 799
- 8-İmam Ali Rıza (İmam Musa-i Kazım) 770-818
- 9-İmam Muhammed Taki (İmam Ali Rıza) 811-835
- 10-İmam Ali Naki (İmam Muhammed Taki) 829-868
- 11-İmam Hasan Askeri (İmam Ali Naki) 846 874
- 12-İmam Muhammed Mehdi (İmam Hasan Askeri)869-?

Yola beli deyen can ulu olur
 Kaynar kudret küresinden el olur
 Dünyadan ahrete doğru yol olur
 Verdiğın ikrara durabilirsen

Teslimiyet seni yola getirür
 Eksik olan işlerini bitürür
 Bir kardaşın alub Hak'ka götürür
 Özünden Mervan'ı sürebilirsen

Şah Hatayim eder yola getüren
 Yerini bekleyüb posta oturan
 Talibi rehberdir Hak'ka yetüren
 Cennette Rıdvan'ı görebilirsen

Yukarıdaki nefeste geçen Mervan olayını tarihi olması hasebiyle hatırlamakta yarar vardır. Emeviler'den Mervaniler kolunun kurucusu ve ilk halifesidir. Mekke'nin fethinden sonra İslamiyeti kabul etmiş, amcası Hz. Osman'ın halifeliği zamanında siyasi nüfuzunun en yüksek noktasına eriştiği bilinmektedir. Hz. Osman'ın öldürülmesi esnasında aldığı yaralardan dolayı hastalandı. Fakat haşimilere olan düşmanlığı sebebiyle siyasi faaliyetlerden çekilmedi. Muaviye tarafından Hicaz valiliği'ne atandı. Muaviye'nin ölümünden sonra Hz. Hüseyin'e karşı savaş açılması yolundaki girişimlerinden dolayı Medine'den kovuldu .

Sofi isen alup satma
 Helalüne haram katma
 Yolun eğrisine gitme
 Doğru yola nazar eyle

Bahçede açılan güldür
 Hakkı söyleyen de dildür
 Pes ezelden yol kadimdür
 Kalsun gönül yol kalmasın

Başındadur altın tacı
 Budur erenler miracı
 Keskindir yolun kılınıcı
 Kalsun gönül yol kalmasın

İbtidadır yol sorarsan
 Yol Muhammed Ali'nindür
 Yetmiş iki dil sorarsan
 Dil Muhammed Ali'nindür

Bu nefeste de tasavvuf erbabı kimselere bir çağrı yapılmıştır. Şair burada tasavvuf ehl-inin ticaret yapmamasını, doğru yoldan ayrılmamasını tavsiye etmektedir.

Evvel ol Allah'ın adı söylenür
Cümle ibadetin başıdır tevhid
Pirim Şeyh Safi'den bize kalmıştır
Sofi kardeşlerin kanıdır tevhid

Her kim Şeyh Safi'nin emrini tutmaz
Yorulur bu yolda menzile gitmez
Gayrı millet ana itibar etmez
Cümle ibadetin başıdır tevhid

Tevhid ile bitmez işler bitmiştir
Tevhid ile talib Hak'ka yetmiştir
Tevhid ile dünya karar tutmuştur
Dermansız dertlerin dermanı tevhid

Mürebisiz müsahibsiz damensiz
İkrarından dönen yanar imansız
Yakın ihlas ile çağır gümansız
Şeyh Safi'nin armağanıdır tevhid

Can Hatayi'm tevhid derya denizdir
Tevhid etmeyenler bizim nemizdir
Pirim Şeyh Safi'den sermayemizdir
Oniki imamın erkanı tevhid

Bu nefeste de şair tasavvufta tevhidin önemini vurgulamakta ve ikilik perdesini kaldırmaktadır. Kendimizde ve Kainatta gördüğümüz şey, Allah'tan ayrı bir şey (masiva) değildir. Fakat, Allah'ın zatının inikasıdır. İkilik duygusunu kaldırıp, tevhid'e ulaştınca, Allah yüzünü gösterir. Gökteki her yıldızdan parlar; tabiattaki her çiçekten bakar; her güzel yüzde ona gülümser; her tatlı seste ona hitap eder. Etrafındaki her şeyde Allah vardır. Allah'tan başka bir şey yoktur. İnsan, gözlerini içine çevirince harf be harf Allah'ın kalbini okuyabilir. Bundan ötürü Bektaşiler "Enel-Hak" derler.

Yukarıdaki mısralarda Şeyhi, Şeyh Safi'den de bahsetmektedir. Şeyh Safi Hatayi'nin bağı olduğu tarikatın kurucusudur. Hayatı hakkında yeterli bilgiye ulaşılamaktadır. Şeyh Safi'nin Firuz Şah soyundan geldiği bilinmektedir. Gençliğinin ilk yıllarından itibaren dine merak saldığından Erdebil'e ulemadan dini dersler almak için gider. Daha sonra Şeyh Zahid'in yanında kalır ve onun eliyle şeyhlik hırkası giyer.

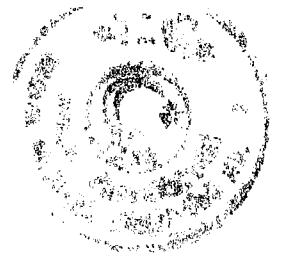
Kudret kandilinde parlayub duran
Muhammed Ali'nin nurudur vallah
Zuhura gelüb de küffarı kıran
Elinde Zülfikar Ali'dir billah

Getür ahret azuğunu
Aşık çeker yazuğunu
Muhammed'in yüzüğünü
Yunundan Mürteza Ali'dir

Alçağa indirmiş özünü
İder Hak'ka niyazunu
Kırklar ile bir üzümü
Yiyen Mürteza Ali'dür

Turnaya vermiş sesini
İmamlar çeker yasını
Yine kendü devesini
Yiden Mürteza Ali'dür

Yukarıdaki nefeste Hz. Ali'nin kendi cenazesini defn olayı anlatılmaktadır. Hz. Ali şehit olmadan kısa bir süre önce oğulları Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırarak, öğütlerde bulunmuş ve öldüğünde, cenazesini alıp götürmek üzere, yüzü peçeli bir bedevinin geleceğini ona teslim etmelerini söylemiştir. Öldüğünde, sözünü ettiği yüzü peçeli adam gelmiş ve cenazeyi deveye yükleyerek çekip götürmüştür. Çocukları merakla arkasından koşar ve deveyi çekenin de cenazesi götürülenin de Hz. Ali olduğunu görürler.

Cellad olub sen cenına kıyagör
 Ârif olub her ma'niden duyagör
 Cesedin kendi elinle yuyagör
 Kendi namazını kıl da andan gel

Kazana girdüm kavruıldum
 Meydana yenmeğe geldim
 Kırk yıl bu kazanda kayna
 Dahi çıksun bu can didüler

Ay da sırdur gün de nurdur
 Allah bir Muhammed Ali Ali
 Gökde kaç bin ılduz olur
 Ay Muhammed Ali'nündür

Yukarıdaki nefeste de yine Hz. Ali'nin kendi cenazesini defn işlemi anlatılmaktadır. Hz. Ali kendi cenazesini, yüzü peçeli biri olarak bir deve sırtında alır ve gider.

3-Nedimi:

XV. Asrın son yarısında yetişen Bektaşî Şairlerindedir. Hayatı hakkında yeterli bilgiye ulaşılammıştı. Sehi, onun " Sahib kisve derviş olduğunu ve Bektaşî kisvesine büründüğünü söylüyor ve bu malumata şunları ilave ediyor:

"Üslub -i şiirde mamur, tarz-ı gazelde mergub ve kaide-i nazmı hub bilür
 musahebeti latif ve bimenend ve her nesneden, fariğ, laubali, derdmend
 kimse idi".

Mecmualarda aşıkane bir takım manzumeleri varsa da Bektaşîliği terennüm eden şiirine rastlanmamıştır. Sehi tezkiresinde ise sadece şu iki beyiti kayıtlıdır. (48)

Feleğin yazdı çak bürûcunda
 Ki dönem ben dahi bir ucunda
 Ne zekatın edem tama' mâlin
 Ne namazında ne orucunda.

4-Temennâyi

XV. asrın son yarısında yetişen Kalenderilerdendir. Kayseri civarında doğdu. Latifi onun "Tenasüh" ' e kail olduğunu bildiriyor. Baki'nin hayatında yazılan önemli bir mecmuada da devrinin meczublarından gösterilmektedir.

(49)

Sofi Kalender ol gel kazıt saçı sakalı
 Sana bu bir tuzaktır gider bu kil ü kali
 Ebleh olma sofi verme nakd-i ömrü nesneye
 Gözün aç dildar ü cennet hür u gılman bundadır
 Şol kadar göstermemiştir bana devran gönlünü
 Kim sanurdum görmek olmaz çeşm-i insan gönlünü
 Bilmezem kim bu cihan içre vücudu yok mudur?
 Yoksa vardır çerh benden kıldı pinhan gönlünü
 Ey aceb kadir olub bir gün giyem mi ben anı
 Kaddi bala kendi ziba cana ol can gönlünü
 Berr-ü bahr içre sadef var intizar üzre durub
 Ağzım açub gözedirem ab-ı nisan gönlünü
 Rum'a şah u padişah olmuşca hurrem oluram
 Beni asdarven çıkarub kılsa ihsan gönlünü

Temennayi'nin nefeslerinde terennüm ettiği **Hurufilik**, Esterebadlı Fazlallah tarafından 1398 yılında Horasan'ın Esterebad kasabasında kurulmuş bir tarikattır," Fazl Allah o sene kendini Allah'ın ve kainatın künh ve hakikati, kendi zatında tecelli eden yeni bir peygamber olarak ilan etmiştir. Bu zata göre, İslam tasavvufunun belirttiği gibi, Allah'ın asıl mahiyeti bir gizli hazine olup, ilk tezahür ve tecellisi, kelam şeklinde görülen ilk illetten ibarettir. Arapça ve Farsça'daki harf şekilleri kelamı mücerret olmaktan çıkararak konuşulan kelimeler haline getirir.

Hurufilere göre, Hz. Muhammed'den sonra İmamet devri başlar. Bu devir, Ali ile başlamış, on birinci imam Hasan'ül Askeri ile son bulmuştur. Ondaki sonraki imam sırrolmuştur; onun zuhuruyla Uluhiyet devri başlayacaktır. İşte bu Mehdi olan on ikinci imam Fazlullahtır. Timur soyundan gelen hükümdarlar tarafından öldürülerek, ölüsü , ayağına ip

bağlanıp yerlerde sürüklenen Fazl'a ateşli taraftarları "Allah " demekten çekinmemişlerdir. (50)

5-Nesimi :

Alevi-Bektaşî edebiyatının yedi ulu şairden biridir. Asıl adı Seyyid İmadeddin olan Nesimi Fazlullah Hurufinin halifesidir. Nesimi tekke edebiyatımızın ünlü şairlerinden biridir. Bazı yazarlar ondan Divan şiirinin Yunus'u diye söz ederler. Fuzuli gibi onun da dili Türkçe'nin Oğuz lehçesine oldukça yakın Azeri Türkçesi'dir. Tasavvufa bağlı düşünceleri coşkulu bir lirizm içinde verebilen Nesimi kendisinden sonraki kuşak şairleri derinden etkilemiştir. Tasavvufî şiirlerinin yanı sıra, din dışı ve aşıkane gazelleri de vardır. Edebiyatımızda bu kadar coşkun ve inançlı bir tasavvuf şairi daha gösterilemez. Gaybi Sunullah'ın Beşaretnamesinde Nesimi'nin Anadolu'ya geldiği ve Hacı Bayram-ı Veli ile görüşmek istediği, ancak huzura kabul edilmediği belirtilir.

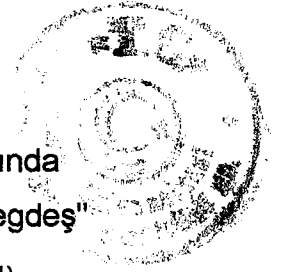
Haleb'e döndükten sonra düşünceleri, şiirleri şeriate aykırı görüldü. Hallac-ı Mansur gibi "Enelhak demeye ,

Mansur Enelhak söyledi

Haktır sözü hak söyledi

gibi şiirler yazmaya başladı. Halep Naibi Yaş Beg döneminde uzun süre hapiste kaldıktan sonra, derisi yüzülerek öldürüldü. Nesiminin derisi yüzülünce hakkında bir çok menkıbe oluşturulmuştur. Bir menkıbeye göre Nesimi derisi yüzülünce, bakmışlar ki, eğilip derisini almış ve post gibi sırtına vurarak yürümüş, kimse peşine düşmeye cesaret edememiş. Haleb'in on iki kapısından çıkıp sırrolmuş. Kapıcılar ve halk şu kapıdan çıktı, falan kapıdan çıktı diye iddialaşmışlar ve anlamışlar ki Nesimi Haleb'in on iki kapısından birden çıkmış.

Nesimi özellikle Bektaşilerce benimsendi. Ölümünden sonra şehitolarakanıldı Hakkında bir çok menkıbe oluşturuldu. Bunlar arasında, onun yüzülenderisin sırtına alıp Haleb'in kapısından birden çıkar sırrolduğu menkıbesi meşhurdur. Bektaşiler Nesimi'yi 7 büyük şairden sayarlar

Abdurrahman Güzel "Seyyid Nesimi Divan'ından Seçmeler" adlı kitabında Nesimi'yi Bektaşî olarak görmez. Bunun Nesimi'nin bir beytindeki "begdeş" kelimesinin Bektaşî diye okunmasından kaynaklandığını ifade eder. (51)

Nesimi şiiirlerinde Hurufî görüşlerini yaymaya çalıştı. Hurufilere göre bütün varlık sestem zuhura gelmektedir. Ses kemalini sözde bulur; bu da ancak insanda olur. Sözler, harflerle belirtilen fonemlerden , ses unsurlarından tereküp eder. Öyleyse sözün aslı harftir. Kur'an-ı Kerim 28 harfle yazılmıştır, Farsça'da dört harf daha vardır. Bu da eder 32. Fazlu-'llah'ın mukaddes sayılan "Cavidan-Namesi de 32 harften meydana gelmiştir. İnsanın yüzünde 1 saç, 2 kaş, 4 kirpik olmak üzere 7 çizgi-kıl kümesi vardır. İnsanlar analarından bu 7 hatla doğarlar. Bu hatların kendileri ve yerleri hesap edilirse 14 eder. Erkekler erginlik çağına girdikleri zaman, sağ ve sol yanlarında 2 bıyık , 2 sakal, 2 burun, 1 çene altı hattı olmak üzere 7 hat daha zuhura gelir. Bunlar da kendileri ve yerleri hesap edilirse 14 eder. 2 kere 14 de 28 eder ki, bu da Kur'an-ı Kerim'in harf sayısına eşittir.

Hülâsa Hurufiliğin esası harf ve rakamlardır. İbadet ve inançlar bu esasa göre yerine getirilir. Onlara göre insan yüzü "Allah aynasıdır" dır. Oradan O görülür ve şu halde oraya yönelip O'na secde edilir. Görünen "Fazl" dır; bu, resimlerle de gösterilir.

Seyyid Nesimi'nin başlıca eserleri Türkçe ve Farsça divanlarıdır. Coşkulu tasavvufî şiiirlerinin yanı sıra din dışı, aşıkane gazeller de yazdı. Yaşadığı yüzyılın önemli şairlerinden biridir.

Şiiirlerinden Örnekler:

Gözlerüm bahdihça ey şah alnuna

Gökden indi sanuram mah alnuna

Gördüm anda " Ahsene 'llah" ayetin;

Ohıdum men barek -Allah, alnuna.

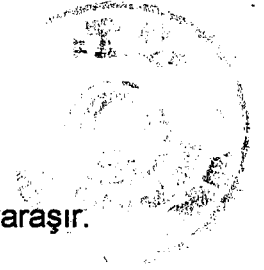
Ey güzeller şahı, gözlerim alnına baktıkça oraya gökten ay indi sanırım. Alnında "Allah, işin en güzelini işledi" ayetini gördüm de " Allah mübarek etsin " dedim (İkinci beytin birinci mısraında geçen "Ahsene 'llah" Talak suresinin 11. Ayetlerinden iktibas edilmiştir)

Oldı çün devlet müyesser başuna,

Yaraşur zerrin küleher başuna;

Devleti Hak itdi efser başuna,
Hem fida bin tac-i Kayser başuna

Başına devlet nasip olduğuna göre ona altından külahlar yaraşır.
Devleti Hak senin başına tac etti; ona bin Kayser feda olsun.

Ey tabib-i hazik-i nazük mizac!
Sen bilürsen haste gönlüme ilac.
Olmuşam kul ben sana ez-can ü dil
Şive ilen nazuna ne ihtiyaç

Ey işinin ehli, ince mizacılı hekim, yaralı gönlümün aradığı ilacı sen bilirsin; bu ilac visalindir. Ben efendime zaten candan, gönülden kul olmuşumdur; öyleyse, edana nazlanmana ne lüzum var.

Geldi Hak'den müjdecî bir günde dörd
Kim bize Beğ virdi bir günlük yoğurd.
Ol dahi yarusı su, yarusı durd
Bahşîşi Türkün mi yeğdür yoksa Kürd?

"Bey bize bir övünlük yoğurt verdi" diye Hak'tan bir günde (bir değil, iki değil, üç değil) dört müjdecî geldi. Bilmem ki Türkün mü bağışı daha yeğdir, kürdün mü?

Kandedür yar ey gönül yar istem!
Dedr hasıl kıl, deva var, isteme!
Bi-vefa dünyada dil-dar isteme!
Çün vefa yohdur, vefa-dar isteme!

Ey gönül, "Yar nerededir" diye yar aramağa kalkma! Derde düş! Deva onda var; başka deva arama! Vefasız dünyada sevgili arama! Vefa olmayınca vefalı kimse arama!

İşk imiş Simurg u aşik kuh-i Kaf
İşka sığmaz laf ü işk olmaz güzaf
Kim ki ister Kabeyi kılmak tavaf
Hem içi arı gerek, hem taşı saf.

Aşk masallık Anka Kuşu,aşık da onun yuvalandığı Kaf dağı imiş. Aşka laf sığmaz; aşk boş lakırdı olmaz. Kabe'yi tavaf etmek isteyen hem içi arınmış bulunmalı, hem dışı saf olmalıdır.

Ey kamer zülfün şebinde ru-siyah
Mihri ruhsarın katinde tire mah
Giçmeyen işkunda ömr oldı tebah
Taatünde özge taatler günah

Ey gece gibi kap-kara zülfü, ayın yüzünü kara çıkaran güzel, güneşi andıran yanağının yanında, ay simsiyah kalır. Aşkınla geçmeyen ömür, boşuna harcanmıştır; senin emrine uymaktan başka davranışlar günahdır.

Şol boyırana virdum gönlümü
Şol gözü şehlaya virdum gönlümü
Şol güneş simaya virdum gönlümü
Şol yüzi nur aya virdum gönlümü

Gönlümü, o boyu yakışıklıya verdim. Gönlümü o şehla bakışlıya verdim. Gönlümü, o güneş simalıya verdim. Gönlümü, o nur yüzlüye verdim

2.2-15.yüzyıl Bektaşî Menakıbnameleri ve Bu Menakıbnamelerdeki Tarihi Olaylar

Menakıbnameler çoğu zaman insan oğlunun dileyip de yapamadığı fizik üstü olayları, insan düzeyinde görmek istemediği ulu kişilere bağlaması sonucu ortaya çıkmışlardır. Otman Baba, Hacim Sultan , Abdal Musa, Demir Baba Menakıbnameleri bu türden Menakıbnamelerdir. Tatlı ve çekici üslupları vardır. Menakıbnamelerin konusunu oluşturan olaylar daha çok insan üstü güçlerle ve kerametlerle bezenmiştir. Fizik üstü ve hatta mucize sayılacak olaylar Hacı Bektaş' ın veya diğer Bektaşî baba veya dedelerinin hayatlarını süslemektedir. Ahmet Yaşar Ocak "Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri " adlı eserinde, Menakıbu'l - Kudsiye Fi Menasıbu'l -Ünsiye , Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli, Vilayetname-i Abdal Musa, Menakıb-ı Kaygusuz Baba , Vilayetname-i Seyyid Ali Sultan ,Vilayetname-i Sultan Şucuaddin ve Vilayetname-i Otman Baba olmak üzere 8 Menakıbnameden bahseder. Bu Menakıbnamelerin bir kısmının yazarının belli olmadığını, bir kısmının da hangi yüzyıla ait olduğunu bilinmediğini belirtir. Menakıbnamelerin yazılış sebepleri hakkında şunları söyleyebiliriz.

Genel olarak herhangi bir tarikata mensup bir velinin menkabelerini ihtiva eden eserlere **menakıb** veya **menakıbname** adı verilmektedir. Bu eserlerin yazılışındaki temel gaye, muhakkak ki o velinin müridlerinin yetişmesi ve dolayısıyla tarikatın bütünlüğünü sağlamaktır. Fakat ikinci olarak velinin ve tarikatının propagandasını yapmak gelir. Menakıbnamelerin yazılışındaki önemli bir sebep de, tarikatlara ve şeyhlerine iyi gözle bakmayan ve resmi din görüşünü temsil eden ulema nazarında veliyi ve tarikatını kabul ettirmektir. Bu husus en az birincileri kadar önemli bir yer tutar çünkü bunun gerçekleşmesi halinde tarikatın daha kolay şartlar altında yayılacağı şüphesizdir. İslam tarihinde ulemanın desteğini sağlamış tasavvuf hareketlerinin daha çok başarılı olduğu ve halkı kendine bağladığı görülür. (53)

Yazılış maksadı ne olursa olsun menakıbnamelerin oluşmasında iki temel unsur vardır. Birincisi halk denilen isimsiz kahramanlar. Bunların en önemli özelliği hayal gücü sayesinde sürekli yeni şeyler ortaya koymaları,

fakat düzenleyip yazıya geçirme kabiliyetlerinin bulunmamasıdır. Bu durum yazarı meydana çıkarır. Ancak burada yazar teriminden kendi hayal ürününü yazıya döken kişi anlaşılmalıdır. Yazar halkın mahsulü olan menkabeleri tertib ve tasnif eder. Yazar daha çok konu edilen velinin tarikatından olup bazen aydın, bazen basit bir mürit olabilir.⁽⁵⁴⁾

Menakıbnameleri yazanlar sözlü gelenek, yazılı kaynaklar ve tarihi kalıntılar olmak üzere üç türlü kaynağa müracaat etmek zorundadırlar. Sözlü gelenek konu edilen velinin hayatında ve ölümünden sonra bilhassa halk arasında teşekkül eden menkabeleri ihtiva eder. Yazılı kaynaklar ise kısmen velinin yaşadığı sırada yazıya intikal edebilmiş bilgilerden oluştuğu gibi, yine o devirde meydana getirilmiş diğer menkabeler de olabilir. Tarihi kalıntılar ise velinin zamanından kalan türbe, mezar, kitabeler, tekke binaları, velinin bizzat eser ve eşyalarıdır.

Menakıbnameler tarihi olaylara ve şahsiyetlere ait bilgi de içerirler. Hayatlarını anlattıkları velilerin etrafında cereyan eden tarihi olayları ve bu velilerin ilişki kurdukları bazı tarihi şahsiyetleri bazen diğer tarihi kaynaklarda rastlanmayacak bilgilerle anlatırlar. Elvan Çelebi'nin Menakıbu'l Kudsiye adlı eseri bu cinstendir. Bu eser Baba İlyas-ı Horasani'nin adeta bir menkabevi tarihidir. Hatta Babai isyanı hakkında diğer kaynaklarda geçen bilgilerin de tashihini yapar. Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli menakıbnamesinde ise 13. Yüzyılda orta Anadolu'ya yerleşen Moğol kabilelerine ve Selçuklu hizmetine giren Harezmlî Türkler'e dair dikkate değer pasajlar ihtiva eder.⁽⁵⁵⁾ Vilayetname-i Otman Baba'da ise bizzat Fatih, vezirleri beylerbeyleri ve öteki devlet ricali hakkında ilgi çekici bilgiler verilmektedir. Ayrıca Osmanlılar'ın XIV .XV. yüzyıllardaki Rumeli fetihlerinin hikayeleri, Seyyid Ali Sultan ve Otman Baba menakıbnamelerinde hayli yer tutar. Menakıbnamelerin kültürel ekonomik , sosyal ve tarihi açıdan da önemi büyüktür. Menakıb-ı Sipehsalar ve Menakıbu'l Arifin 13. ve 14. Yüzyıllarda Anadolu'nun iç durumunu, şehir hayat ve teşkilatını, değişik sosyal tabakaları; Menakıbu'l Arifin, sosyal ve ekonomik hayatı arasındaki ilişkileri, bir takım dini cereyanları, adet ve gelenekleri mükemmel bir tarzda yansıtmaktadır. O devrin hiçbir vekayinamesinde bu bilgileri bulmak mümkün değildir. Vilayetname-i

Otman Baba menakıbnamesinde özellikle Rumeli şehir ve köylerinin sosyal durumu hakkında ilgi çekici kayıtlar vardır. Bektaşî menakıbnamelerinin zaman zaman Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaşması ile ilgili bilgiler de verdiği görülmektedir. Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli menakıbnamesinde, gerek yerli Hıristiyan ahali, gerekse Anadolu'yu işgal altında bulunduran şamanist Moğollar arasındaki İslamlaştırma hareketlerine geniş yer verilmiştir. Aynı durum Menakıbu'l Kudsiyye'de de vardır. Batı Anadolu'daki İslamlaştırma faaliyetleri Hacim Sultan Menakıbnamesinde, Rumeli'deki İslamlaştırma ve iskan faaliyetleri ise Otman Baba ile Seyyid Ali Sultan menakıbnamelerinde anlatılmaktadır. Menakıbnamelerin konu itibarıyla asıl ağırlıkları din tarihi açısından önemlidir. Anadolu'da 13. 14. Yüzyıllar arasındaki çeşitli dini ve tasavvufî cereyanları menakıbnamelerden öğrenmekteyiz. Yine bilinen tarikat şeyhlerinin hayatları da bu menakıbnamelerde mevcuttur. Hacı Bektaş Veli, Kaygusuz Abdal, Hacim Sultan ve Otman Baba gibi menakıbnameler daha çok kendi şeyhlerinin bilgilerini aktarmaktadırlar. Mevlana ve etrafındakilerin hayat ve tasavvufî şahsiyetlerini en iyi Menakıbu'l Arifin kanalıyla elde etmekteyiz. Bu noktada Türk heterodoks inanışlarının yapısı ve sistemi hakkında en geniş bilgi Bektaşî menakıbnamelerinden alındığı için bu menakıbnameler eşsiz birer kaynak olma hüviyeti taşımaktadırlar.

(56)

Bektaşî menakıbnamelerinin büyük bir bölümü kitab-ı mukaddeste nakledilen peygamber mucizelerinin aynılarını veya biraz değiştirilmişini ihtiva ederler. Hacı Bektaş Veli menakıbnamesinde yer alan bazı menkıbelerin Kitab-ı Mukaddesteki İlyâ ve Elişa Peygamberlerin hikayeleriyle aynı olduğu görülecektir. Menkıbelerin bir kısmı da İslam öncesi ve İslamiyete girdikten sonra ki dönemde teşekkül etmiş, Türk efsane, destan ve masallarından çeşitli motiflere rastlamak mümkündür.

XV. yüzyıl Osmanlı devrinde en önemli tarikatlardan biri olan Bektaşîliğin yavaş yavaş Kalenderilikten ayrılarak teşekkülünü sağladığı bir devirdir. Vilayetname adı ile zikredilen Bektaşî Menakıbnamelerinin çoğunun bu yüzyılın son çeyreğinde yazıldığı anlaşılmaktadır. 15. Yüzyılın son senelerinde kaleme alınan Bektaşî Menakıbnameleri, Bektaşîliğin

teşekkülünü tamamladığı ve fiilen Bektaşilik adıyla ortaya çıktığı bir dönemde yazılmış olmalarına rağmen Hacı Bektaş ve müritlerinin hiçbirini bildiğimiz anlamda Bektaşi değildirler. Baba İlyas'ın halifelerinden olması itibarıyla Hacı Bektaş bir Vefai şeyhi idi ve Kalenderlikle de ilgisi vardı.(57)

15. Yüzyılda yazılmış menakıbnamelerin belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz:

1- Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli ,2- Vilayetname-i Abdal Musa, 3- Vilayetname-i Hacim Sultan 4-Vilayetname-i Sultan Şucauddin, 5- Vilayetname-i Otman Baba (58)

1-Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli günümüze kadar menkabelerle ve onlardan ilham alan nefeslerle ulaşmıştır. Hacı Bektaş Menakıbnamesi Türk edebiyatının orijinal eserleri arasında yer aldığı gibi tarihi vesika olması bakımından da önemli bir eserdir. Burada olaylar bir kutsallık havası içinde masalımsı, sade ve temiz bir Türkçeye anlatılmışlardır. Cümleler kısa, deyimler Türkçe'dir. Konunun kahramanları tamamen halk ağzı bir üslup ile canlandırılır. Vilayetnamede geçen olayların büyük bir bölümü günlük hayatın ötesinde tarih öncesi tanrı serüvenlerini andırır bir nitelik kazanmış olarak kaleme alınmıştır.(59)

Vilayetname-i Hacı Bektaş Veli, Süfli Derviş diye bilinen Ali oğlu Musa tarafından 1440-1444 yıllarında yazılmıştır.

Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi'nden Örnekler:

Aşağıya,Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesinde geçen,içinde tasavvufi nasihatlar, ve Hacı Bektaş'ın kerametleri olan, Bektaşilik tarikatının kuralları ile(başını traş ettirmek,tac,kısvet giydirmek,derviş etmek v.s) Hacı Bektaş Veli'nin hayatından ve yaşadığı yörelerden pasajlar olan hikayeler alınmıştır

1

Rivayettir ki Denizli vilayetinde bir harami var idi. Bir nice yıllar haramilik edüb, adamlar öldürüb, kanlar döküb yollar urub yollar- beller almış idi. Bir zamandan sonra Hakk Teala bunun kalbine insaf büründürdü. Ol harami deki kim:" Hakk Teala katında benüm halim nice ola, acaba günahlarumu

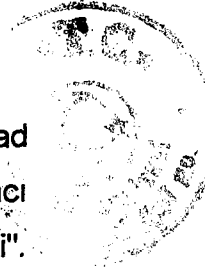
affedeceğin bilsem tatlu canumdan tövbe ederim", dedi. Amma bu yana : "Hakk Teala katında naz'ı niyazı geçen bir kimse olmak gerektir ki günahlarımı affedeceğin bana bildüre ol Veli, Hakk Teala katında naz'ı niyaz'ı geçer kim vardır ola ", dedi.

Etrafı ılan ile sordu. Hacı Bektaş Hünkar salık verdiler. "-Senin ol istedigün Hünkar oldur. Andan olursa derman sana yine ondan olur", dediler.

Bu yana ol harami Denizlu 'dan kalktı, kandesin kande diyerek Karaöyük' te Hünkar ululuğuna gelüb halin i'lam eyledi . Eyitti: "_Germiyanda Denizlu vilayetinde bunca haramilikler idüb yollar, kesüb, ve nice kanlar edüb başlar kesmişim. Bu kerre gönlüme bir insaf göründü, ben dahi sizin haberinüzü aldım. Uş kapına yüz sürdüm yöneldim " dedi . – Eğer Hakk teala ittüğüm günahlarımı affederse tövbe edem ve dahi şimdengeru öyle işi işlemezem dedi.

Bu yana Hünkar ululuğu buna bir kuru ağaç paresini verdi. Eyitti: Yürü var bir ulu yolun üstüne bir bostan ek. Andan gelene ve gidene ver. Ol bostandan her kişiye diriğ itme . Ve bu ağaç paresini ol bostanun kenaruna dik. Her gah kim bir ulu ağaç biture ve yeşere bile tahkik Hakk Teala öyle bil kim senun günahlarunu affeylemiştir" dedi. Andan ol harami ol ağaç paresini alub, sürüb yine memleketine geldi. Erenlerin buyurduğu gibi bir ulu yolun üstüne bostan ekti, bitti. Andan gelenin gidenin önüne varub, atundan indurub önüne dilediği bostanın kavunundan, karpuzundan getürüb keserdi yedirirdi. Andan götürebildiği kadar verib götürürdü. Ve erenlerin verdiği ol ağacı dike kodu. Ta kim bunun üzerine bir nice zaman geçti. Andan her yıl ol bostanı yine dikerdi, bittiği vaktin gelen gidene yedirürdü. Daim ol ağacı gözlerdi. Ol ağac ne vaktin yeşermedi dahi bitmedi. Bu yıl yine adetce bostan yine eyledi. Bostanı dahi bitüp kemalin buldu. Yine gelene gidene kavundan karpuzdan verirdi.

Nagah anı gördü kim bir gün kimse yoldan sür'atle yelüb giderdi. Heman bunun yoluna vardı. Eyitti: –Gel kardaş gitme, işbu bostanın kavunundan dahi karpuzundan getüreyim, ye", dedi. " Andan gidersin", dedi ol kimesne eyitti: –"Yok biçare hizmete giderim. Anun kaygusu değil giderim" dedi. Bostancı eyitti: " böyle tacil işin nedür kim yemiş yemezsun

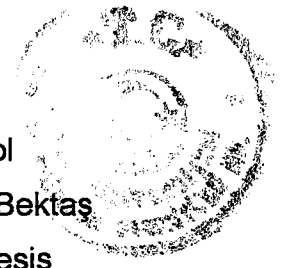

gitmeğe iversin. Ve dahi ol kimse eyitti:" Köyümüzde bir kimesne bir fesad işledi, ben anı Beye duyurmaca giderim, bacid işim oldur", dedi. Bostancı eyitti:—" Sen şimdi gammazlık itmeğe gidersin hemi?" dedi. Ol eyitti: " Beli". Bu gez bostancı gönlünden eyitti:—"İşte bunca yıllar Erenler didiği gibi ittim kabul olmadı, ol diktüğüm ağaç dahi yeşermedi, ne olursa olsun işbu mel'unu dahi öldüreyim emir Allah'ın dediği olur. Andan yarağın alub bunun ardınca vardı anı dahi öldürdü. Bostanın bir yanuna göme andan giru evvelki gibi mürailik yine eyitti." Hele bir varayım" dedi" . Ol bostan kenaruna diktiğim ağacı bir göreyim, andan gideyim" dedi. Sürüb ol diktüğü ağaca geldi. Gördü kim ol Erenler virdüğü kuru ağaç paresi yeşermiş, Bildi kim tevbesi kabul oldu. Andan sonra bostanın dağıttı. Heman sürdü atın, kandesün Karahöyük. Hünkar ululuğa geldi. Bostancıyı tıraş biat ittiler. Tac, kisvet giyudirdiler; derviş ittiler. Sürüb gene Bostancı mekanına geldi.

2

Aksaray memleketinde İslama feth olmadık vilayette keşişlerden bir keşiş şeklinde, vilayet mertebesine ermiş Hz. Hünkarın Musahibi vardı. Bir vakit vilayetlerinde gayet kıtlık ve muzayeka oldu. Ol kıtlıktan bu keşiş dahi bir bir muzayeka, bir incinme hasıl oldu. Bir kere fikrinden eyitti: "Acaba bizim işbu muzayekamuzu, bu kıht elinden incidüğümüz Hünkar ululuğuna ma'lum oldu mu kim bize lütf ide idi, biraz buğday göndere idi. Çekdüğümüz muzakeyadan halas olaydık deyu hatırlarına hatur ittüğü Suluca Karahöyük'te bu yana Hacı Bektaş Veli'ye malum oldu. Bu taraftan Hz. Hünkar tiz emretti. Bir nice yük buğday davarların yüklet dedi. Andan bir itimad ettüğü dervişe verdi. Buyurdu kim: " Var, buğdayı filan memlekette filan keşişe yüklet, ilet . Dahi di gel ki Hünkar size bu kadar buğday gönderdi, kenduler kifaf kılsunlar, deyu yakardı. Andan ol kimesne dahi ol buğdayları alub, davarları idüb, erenler remz ettiği vilayete sürüb bir gezden revan oldu gittiler.

Meğer o yerler dahi kıtlık idi. Bu gelen buğday yüklerini gördüler. Eyittiler: "Gel bu buğdaydan bize sat ğıl" dediler. Ziyade dünya gösterdiler. Bu dahi bu dünyalığa tama' eyledi. Andan her yükte bir mıkdarını çıkardı sattı ve dahi içine ol giden mıkdarı samandan tozdan akıttı. Gene davarın

urub yoluna revan oldu. Tâ kim ol vilayete vardı. Andan sora sora ol keşişi buldu görüştü. Dahi eyitti: " Bu kadar yük buğdayı size Hacı Bektaş Hünkar gönderdi", dedi ve " Kendunüze kifaf itsün dediler" dedi. Ol keşiş dahi kabul eyledi. Andan yüklerin indirdiler.

Pes ol erenlerden gelen dervişi menziline kondurdu. Bunca gün bunu konukladı, hizmet gösterdi. Andan izzet ikram idüb gayet hoş tuttu. Bu gez erenlerden varan derviş gördü ki muhib şekilli kişi keşiş donunda. Eyitti: " Nolaydı, bunun gibi kimesne Müslüman olaydı.", dedi. Bunun bu nev'e zamirinden endişe geçirdiği keşişe malum oldu. Eyitti: ' Ey derviş ben dahi Müslüman olurdum. Amma korkaram senin gibi olam emanete hıyanet kılam. Erenler bize gönderdiği buğdaydan filan yerde bu kadarın sattın, içine ol kum, samabdan , tozdan katub dervişlere getürem." dedi.

3

Aksaray yanındağı Rendeğin köyünden Bekir adlusun Gökçek nasiblu can Karahöyüğe gelüb Hz. Hünkara iradet getürdü. Bir zaman erenler hizmetinde durdu. Yüz geru köylerine varur gelürdü. Meğer adet eyle idi ki hergah mekanından yani Rendeğin köyünden erenleri görmeğe teveccüh etse bir anası karıcık var idi. Nefis kahbub buğday unundan yağla, bademle , zağfiranla anasına çörekler ettirirdi. Dahi erenlere gelürdü. Bir zaman hizmetlerinde dururdu. Andan yine Rendeğin'den yana giderdi. Giru erenlere gelse eyle ederdi, çörek ittürürdü. Andan erenleri göregelürdü. Her daim eyle ederdi. Bir vakit ruzigar kıht suretin bağladı. Bu kişi dahi fakiir idi. çöreklik ununa takati yetmezdi. Tâ çörek ide, geru erenlere vara. Tehi dest varmaya. Biraz eğlendi. Nagah birgün Hakk Teala gayb hazinesinden buna dünya cihetinden bir feth-i bâb oldu. Filhal vardı, un aldı, geru nefis mahbub buğday unundan yağlı, bademli, zağfiranlı alıçlı çörek anesine pişürttü. Geru götürdü, erenler nazarına geldi. Çün destur oldu. Erenler nazarına girdi. Çöreği elinden nazarına kodu. Varub erelerin elin öpdü, ayaklarına yüz urdu, geçti postuna oturdu . Andan Hz. Hünkar bir Bekir'in yüzüne nazar etti bir bu alaca çöreğe nazar etti. Andan döndü Bekir'e eyitti: Bekir'im niçin tekellüf ile derilürsün heman cehd eylesen, çok az demeden nazara yetişsene. Neki dostu dosttan ayıran, Bekir'im, alaca

çörek imiş", dedi. Andan Bekir dahi erenlerden bu haberi işitti. Miskinlik edüz yüz yere urdu, "beli erenler, şâh", dedi.

4

Bu bölümde Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran arasındaki dostluk ve muhabbetten bahsedilir.

Hacı Bektaş Veli, Kırşehirde Ahi Evranla görüşmeye gider, buluşurlar. Önceleri oturdukları tepede görüşürler. Sonra evinde akşam yemeğinden sonra Ahi Evran'ın dergahına geçerler. Orası kalabalık. Devlet erkani, memleket ileri gelenleri büyüklü küçüklü Dede Sultanların hayır duasını almaya gelmişler. O sırada bir iş incelemesi görevi ile Kal'acık kadısı da bu toplantıdadır.

...Kadı'nın "bir kazıyye'yi teftiş" etmek yolundaki sözüne, Hacı Bektaş-ı Veli: "Bari siz öğeççe teftiş idebilür müsüz? Biz bunca zemandır bu fikirdeyiz, hiç tamam teftiş idemedik, hayrette kaldık, anın künhüne iremedük" der. Sonucu Kadı Hz. Pire bağlanır. Kadılığı bırakır. Bir süre Karahöyük'te kalır. İzin alıp yurduna döner. Kalecik'te Hacı Bektaş'ı öğer. Herkes Hz. Pire kulaktan aşık olur. Hep birlikte ona gitmeye karar verirler, yola çıkarlar.

"Nagah bir su üzerinde saz çamur arasında gördüler bir bölük karacanavarlar yatur. Ansuzdan bunlardan birisi varub bu canavarların çocuğunun birisin duttu. Bunu görüp ol kalan canavarlar ürküp kaçtı. Meğer bunların birisinde bir çan varımiş. Diledi kim bu duttuğu canavarın boynuna taka, salıvire. Bunu böyle görüb, Kadılıktan dönen Derviş bunlara itti: "Gelün, epsen olun. Öyle itmen şimdi bıraktığınız çanun avazın ol giden canavarlar işidirse seyirtmekten kendulerin helak iderler. Öyle itmek reva değildir", dedi. Sözün işitmediler. Ol duttukları çocuğun boğazına ol çanı taktılar, salıverdiler. Çün kim ol kara canavarlar bu çocuktaki çanun avazın işittiler. Ürküb yazı-yabanı bir idüp kaçtılar. Bu çocuk dahi anlarfın ardınca kaça kaça anasın yetişmeğe seğirdir. Bunlar dahi bunu görüb gereğince gülüştüler. Andan revane oldular ta Kırşehrine geldiler. Meğer ol vakit Hünkar Ululuğu Karahöyüğe gelüb giru Kırşehrine varmışlar idi. Ahi Evran Padişahla Gülpınar' namPınar üzerinde oturub sohbet iderlerdi. Bunlar dahi salığın orada alub, gelüb anda erenlerin elin ayağın öptüler. Hünkar ululuğu dahi bunlara bakub itti:" Size netti ol kara canavarcıklar ta kim çocuğun

dutub boynuna çan birağub salıverdinüz? Ol kara canavarcıklar ol çanun avazından kaçça kaçça kimisi helak oldu, kimisi helake beraber oldu. Hakk'a giden Hakk uğurum Hakkı için bir yerde alınımız terlemedi. İlla ki ol çocuğun ardından yetişüb boynundan ol çanı aluncaya alınımız terledi", dedi." İşte, ol çocuğa taktuğunuz çan" deyüb ol çanı çıkardı, anları önüne attı".

5

Aşağıda Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişi ile ilgili menkıbe yer almaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi Hacı Bektaş Veli Horasandan Anadolu'ya gelirken Rum erenleri tarafından pek de hoş karşılanmamış, Hacı Dungrul bir yırtıcı kuş kılığında Hacı Bektaş'ı karşılamıştır.

Çünkü Hacı Bektaş Veli Ruma yakın geldi. Ma'na aleminden Rum Erenlerine selam virdi, Esselamü aleyküm Rum'daki erenler ve kardaşlar didi. Hünkar ululuğun selam virdiği vakit Rum'da elli yedi bin Rum erenleri sohbetde meclisde idiler. Rum'un gözcüsü Karaca Ahmed idi. Hünkar ululuğu selam virdüğü Fatıma Bacı'ya malum oldu ki Sivrihisar civarında Seyyid Nureddin kızıdır, henüz biki idi, ol meclisdeki erenlerin taamları kaydın iderler idi ve Karaca Ahmet Seyyid Nureddin mürididir, pes Fatıma Bacı ayak üstüne kalkub Hünkar ululuğundan yana teveccüh edip el göğüse kodı, üç kere aleykümüselam didi, girü oturdu. Çün ol meclisdeki erenler Fatıma Bacı'nın ol meclisde ol vechile selam alub giru oturduğunu gördiler. Kimu selamun alursun? Diyu Fatıma Bacıya sual itdiler. Fatıma Bacı eyitti:" Ruma bir Er geliyörür, siz erenlere selam virdi anun selamun alıruz" didi. Ol erenler yine eyitti:" Didüğünüz eren kendüsi nirden ve gelişi ne yirdendür" didiler. Fatıma Bacı eyitti:" Kendisi Horasan erenlerindendür, amma gelişi şimdi Beyt- Allah tarafındandır" didi. Andan ol erenler bil-cümle ol mecliste olanlar eyitdiler : " Ne tedbir etmek gerek, ta ol er Rum'a girmeye. Eğer Rum'a girecek olurısa Rum mülkün ol er alub ve halkın kendüye muhibbider ayruk Rum'da bize oyun kalmaz" didiler. "Ne tedbir idelüm ki anı Rum'a girmeğe komayavuz" didiler. Bazısı eyittiler": Tadbir budur ki kanat kanada çatalum Pay-i arşa değin sed bağlayalum, geçub Rum'a girmesun" didiler." Pes cümle bu tedbiri makul gördüler, hem eyle itdiler. Vilayet kanatların birbirine çattılar, mana

aleminden Rum tarafının yolın bağladılar ta aşra dek. Andan Sultan Hacı Bektaş mana aleminden çünkim batınları Serhadd-i Rum'a yetişdi, nazar saldı, gördi kim yolın bağlamışlar Bismillahi ve billahi didi, vileyet ile sıçradı. Arş-ı Azim'in sakafına erişdi. Melekler nurından kubbe-i elifiyle Hünkar Ululuğın istikbal itdiler. Merhaba safa geldün ya Evlad-ı Ali. Hacı Bektaş bir taş üstüne kondı. Şöyle ki mübarek ayakları hamıra gömülür gibi gömüldi, iz eyledi. Andan Rum erenleri üzerlerine bir azim heybet düşdi. Andan bildiler ki elbette ol er Rum'a geldi.Yolın bağlayamadık didiler. Ve dahi Karaca Ahmet Rum'ın gözcüsü idi. Didiler ki:" Rum gözcüsisin bir gör ki ol er Rum 'a dahil oldu" didiler. Andan Karaca Ahmet dahi bir dem mürakabeye çekildi. Başın kaldırdı eyitti:" Rum'ı külliye göz urdim nazar saldum, gördüm anun gibi kimesne yok. Her mahlük cinslü cinsüyle ve çiftlü çiftüyile durur. Amma Sulucakarahöyük'ün bir gügercin şeklinde bir yalninguz kimesne oturur. Göz urub nazar salıcak üzerime bir heybet düşdi, varisa oldır" didi. "Andan gayrı değıldür" didi. Rum erenler eyitdiler:" Bir kimse ola kim doğan şeklin urına, vara, anı oturduğı yerde sayd getüre" didiler. Ortalarında Hacı Doğrul dirler bir er varıdı, Bayezid Sultan'ın ulu halifelerinden idi. Rum'a Irak'tan gelmiş idi. Ayak üzere durugeldi, ayıtdı:" Havaletiniz ile ben varayım, Doğan şeklün urunub anı sayd getüreyin" didi, andan Rum erenleri, kuvvetin olsun didiler. Hacı Doğrul heman saat doğan şeklin urunub hevaya pervaz urdı. Nazar saldı, heva yüzinden gördi kim Sulucakarahöyük üzerinde gügercin donında bir kimse var Zamiri heman oldur didi. Dahı heva yuzinden pençesin açub kıcılayub Hünkar ululuğının üzerine indi. Ol pençesiyle çalacak mahalle geldikleyin Hazret-i Hünkar Hacı Bektaş Veli k.a.s. girü adem donuna girdi. Fil-hal Hacı Doğrul kıcılayub iner iken kapdı, eyle muhkem sıkdı kim Hacı Doğrul'un akli gitdi. Hazret-i Hünkar elinden bıraktı, biraz yatdı, ta kim akli başına geldi, kalkdı gördi kim Hünkar ululuğı nazarında oturır. Fi-l-hal kalkıb, peymançeye geçib : " Derviş-ü dervišan, kem bizden eksiklük itdük, siz erenlerden kerem" diyüb ilerü geldi, Hazret-i Hünkarın elin öpdü. Ayağına düşdi, miskinlik eyledi, nazarında kisvetün kodı, dahi girü çekildü, el kavuşurub peymançe yirine geçüb durdı. Andan Hazret-i Hünkar ayıtdı:" Ya Hacı Doğrul, er ere böyle gelmez, eyle kim siz bize zalim donında

gedinüz, biz size mazlum donında geldük. Eğer güğercinden dahi mazlum don bulsavuz ol donıla gelüridük" didi .

Vilayetname'de Osman Gazi'nin hükümdar oluşu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu

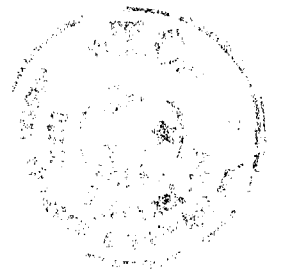
Daha önce de ifade edildiği gibi yüzde yüz tarihi kaynak olarak değerlendirilemeyecek olmalarına rağmen, menakıbnamelerde bazı tarihi olaylara rastlamak mümkündür.

Vilayetname'ye göre Oğuzlar parçalanınca ölen Bayındır Han'ın yerine önce Kazan Han, sonra da Korkut Ata geçti. Selçuklular yıkılınca Selim Şah tahta geçti ve İran ile Kayseri'yi aldı. Sonra oğlu Kılıç Arslan Sultan oldu. Kılıç Arslan Aksaray'ı bayındır bir şehir haline getirdi. Ölünce yerine oğlu Alaeddin Keyhusrev geçti. Sultan Alaeddin'in beyleri nereleri fethederlerse orası onları olacaktı. O sıralarda Bursa, İznik İnegöl ve Yenişehir henüz fethedilmemişti. Sultan Alaeddin Bursa'yı fethetmek için önce Moğollarla barış yaptı. Yola çıkınca Moğolların anlaşmayı bozduğunu öğrendi ve geri döndü. Bursa'yı alma işini yiğit bir kimse bulup ona bırakmayı düşündü. Oğuzların Kayı boyundan Gündüz Alp'i çağırdı ve ona Sancak verdi. Gündüz Alp'in beyliği esnasında Osman Gazi de Bursa'yı almak için harekete geçti ...

Vilayetname, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Osman Gazi'ye Hacı Bektaş Veli'nin tac giydirdiğini ve onu kutsadığını ifade eder. Ayrıca Vilayetnamede, Osman Bey'in Kayı boyundan ve Ertuğrul Gazi'nin oğlu olduğu belirtilir. Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran ve Şeyh Edebali'nin Osman Bey'in, Beyliğin başına geçmesindeki etkileri, ile Osman Bey'in Bursa'yı kuşatması ve Bursa Tekfuru tarafından devrin Selçuklu Sultanı, Sultan Aaeddin'e şikayet edilişi anlatılmaktadır. Vilayetnamede hem nazım , hem de nesir bölümünde, tarihi olay olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ifade edilmektedir Fazla yer tutmaması için sadece Osman Gazi'nin hükümdar oluşu ve Osmanlı Devletinin kuruluş aşaması ile ilgili bölümler aşağıya alınmıştır.

...

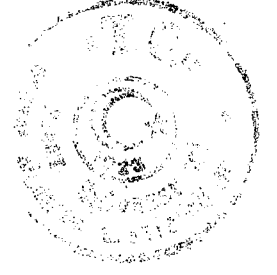
Geldi Osman Bey'e irdi söz yine
Zikrolan Ertunrul Alp'in ey aziz
Varıdı Osman nam bir oğlu nız
Küçük kalur atası ölinceğiz

Ahiret mülkine nakl oluncağuz
 Varıdı Ertunrul'un çiftlikleri
 İhtiyar idüb o dahi yeri
 Çift sürerdi anda Osman ruz-ı şeb
 Atası yerini itmeyüb taleb
 Kadd-ü kaamed,yal-ü bal ıssı harif
 Hüsn-ü hulk'u hub gayet zarif
 Ta ki Osman Bey oldu nev civan
 Kuvvet ehli k'ey dilber pehlivan
 Kayı'nun yiğitleri bir gün meğer
 Cem'i oldu katına hepserteser
 Didiler Osman Bey'e nutk açuben
 Meclise dürr-ü cevahir saçuben
 Hiç bilir misiz bizi biz kimimiz
 Atan idi ezeliden begimiz
 Sen Begimüz oğlısın Sancak senün
 Oğlan idün atan ölince senun
 Ol sebebden itmedük ana taleb
 Atanın kullarıyuz biz didi heb
 Kuvvet ıssı hoş yiğit oldun bu gün
 Ne oturursun bu gün böyle zebun
 Düş önümüze gazalar idelim
 Kafire dürlü cezalar idelüm
 Sen de toyum ol bizi de eyle av'ım
 Böyle dir Osman Beg'e ol kavim
 Razı oldı çün ki eyle itmege
 Akın idüben gazaya gitmege
 Bir nice def'at ile itti gaza
 Kafirün canıyla eyledi ceza
 Gölhisar Göynük'le İznik mülkine
 Akına aktı dün-ü gün yine
 Ta ki doyum eyledi askerini
 Mal'a garkitti temamet varını

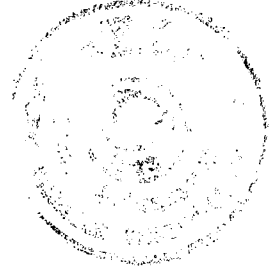

Bursa Tekuru'na feryadçı varur
 N'ittigün Osman Begün haber virür
 Padişah'a Bursa Tekuru dahi
 Elçi saldı bildirür halini ey ahi
 İtti Osman'dan şikayet Şah'a ol
 Hiç olur mu didi ol işler kabul
 Biz senünle barışidük bilürüz
 İttiğün ahd üzre kaaim oluruz
 Bir eri kıldun musallat üstime
 Vilayetim garet itmek kasdına
 Ya hakkından gelün ya ahdi sıruz
 Biz dahi bildiğimüzü iderüz
 Padişaha elçi çün varıncağız
 İşbu resme haber virinceğiz
 Kakıdı Sultan Alaeddin Şah
 Çün ki bu halden tamam oldu agah
 Gündüz Alp'a gönderür hükm-i şerif
 İricek sana dir bu hükm-i münif
 Kardeşin oğlın dutub gönder bana
 Yohsa yavuz iş iderem ben sana
 Gündüz Alp'a çün hüküm irinceğiz
 İş bu resm ile cevap virinceğiz
 Virür bir casus heman Osman Beg'e
 Kande idüğün bilüb geldi Beg'e
 Dir fülân yerde tevabi'iyile
 Anda konuben yaturlar cem' ile
 İşidüb Gündüz Alp şebnun ider
 Getürür ele ani başgun ider
 Bend idüben padişaha gönderür
 Çün ki Osman Beg Koniya'ya varur
 Karatayı sahabiyyi ile vezir
 Padişaha bunlar olmuştur müşir
 Bulara gelüb didiler bu işi

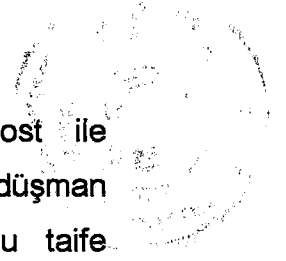
Bend ile uş getürdiler bir kişi
 Karatayı sahabiyle sordular
 Görmeğe Osman Beg'i çün vardiler
 Gördiler bir Hub Nev-hat nevcüvan
 Yal-i bal ıssı mahbub görkilu Han
 Çehresinden belludürür erliği
 Erliğiyle hem dahi pak dirliği
 Kayı oğludur didiler bu yiğit
 Padişaha kovladuğu ol pelid
 Bir habis mel'un kafir sözüyle
 Hayfidur bunun düzenü bozula
 Beglik atası yerün virsün ana
 Sancağını hem reva görsün buna
 Kafire belki havale eylesün
 Koma deyu buna detlu söylesün
 Kande girur ele bir buna misal
 Kuvvet ehli bir cüvan baht-i kemal
 Padişaha varuben zikrittiler
 Zikrolan sözleri cümle ittiler
 Padişaha didiler ey kan-ı cüd
 Ey mürüvvet ma'deni kamil vücud
 Burusa Tekuru şikayet ittüği
 Elçi saluben vafını ittiği
 Bendile anı alub getürdiler
 Emir ittün emrini bitürdiler
 Anı getürdük bir garibi Görklü Han
 Kuvvet ıssı bir salabetlu cüvan
 Hayfdür bir kafirin sözüyle
 Ki bu resme yiğite ölüm gele
 Atasının sancagın gel buna vir
 Kafir üstine bunu kıl Şir-gir
 Kafire urub kılıç kıl sun zebun
 Doğrayub küffar bağrın kıla hun

Kande girür ele bir böyle yğit
 İ'tibar itmeğe guhen bir pelid
 Padişah Sultan Alaeddin çun
 Guş idicek sözlerin ol zu- fünün
 Kenduye sözleri te'sir eyledi
 Dönüben bulara gör ne söyledi
 Ol cüvanı tiz getürün göreyin
 Nutkunuz gavrına andan ireyin
 Ana göre idevüz tedbir-ü rey'
 Rast gele sarp iş ola kolay
 Varuben ber mucib-i emr ey aziz
 Bir kişi irişdi Osman Beg'e tiz
 Aluben sultan huzuruna gelür
 Padişah çun kim ana nazar kılur
 Gördü bir nev-hat mahbub nev- cüvan
 Hey'eti vasfın beyan itmez zeban()

Osman Bey'in Beyliğin başına geçişi ile ilgili olarak Vilayetname'de nesir halinde de bazı bölümlere rastlamak mümkündür.

...Hatta Osman Han Gazi hazretlerinin devlet ve saltanata nail ve feyz-i ilahiyeye vasıl olmaları hanedan-ı nübüvvetten Seyyid Hacı Bektaş Veli hazretlerinin kendulere tebşir ve Sultan Murad Han Rabi'e gelince neslinden gelecekleri ve havadis-i şanları takrir buyurdıkları meşhurdur ki naklolunur ki al-i Selçukiyyenin aharı Selçuki hazretleri Hz. Molla Celaledin Rumi'yi kendusine ata edinmiş idi. Ancak Alaeddin evladı olmayub neslinden na-ümmid olduğundan emr-i saltanatı müşavere için fermen, eyaletinde olan ehl- ullahı davet eyleyüb bir meclis-i ali müheyya olduktan ol mecliste hazırlardan Baba nam pir-i fani ve arif-i nuraniyi kendusine Ata edindi. Bu ahval Celaledin Rumi'ye aks ve ber-mukteza-yı cezbe-i İlahi celale gelüb bu devlet ve saltanat-ı Selçukiyyenin zimam-ı devleti Tatar'e teslimine himmet ve murad eyledi. Lakin Sultan Hacı Bektaş-ı Veli hazretleriyle Seyyid Ahi Mehmed Ni'met-ullah Evren Hazretleri ve Seyyid Şeyh Edebali hazretleri üç merd-i meydan birlik edüp bir yere cam' olup Seyyid Hacı Bektaş Veli cevap eyledi ki: Erenler evreni ve erenler gülü

Molla Celaleddin Rumi zirve-i celalde bulunmağın yanında dost ile düşman beraberdir. Belki cüz'i nesneden hatırı münkesir olsa düşman tarafına meyledüb dostlarına düşman olmak muhakkaktır. İmdi bu taife meczubine yakın olmakta çendan " o kadar" alem yoktur. Heman ateş-i suzana yakın olmak gibidir. Nihayet uzaktan aşinalık ve riayet idüb, mülakaatı caiz olanlardan değildir. Çünkü padişahlar meczub olanları kendulere yakiin eyleyenler lacerem labud anlardan nice celal zuhur edüb zarar getürmeleri mukarrerdir. Vay ol hakimlere ki bir alay mücazibinden meded taleb idüb istimdad taleb isteyeler. Bu meşhurdur ki mestlerle aşinalık eyleyenler lacerem helaklik içinde dururlar. Cümleden biri al-i Selçukkiyenin zimam-ı saltanatı ol meczub-u Hakk'ın zimmet ve himmetine rabt itmeğın zeval-ı saltanatına illet-i müstakille olmuştur, deyu itmam-ı sohbetlerinde gayret-i nur-u nübüvvet ve himmet-i sırr-ı vilayet zuhura gelüb üç aded merdan-ı Hüda ve arifan-ı bi-riya ervah-ı ilm-i İlahiyye'ye nazır ve vakıf olduklarında bu merd-i şecaat-peziri, Osman Han Gazi'yi seccade-i saltanata ik'ad etmek üzere ...⁽⁶⁰⁾

Böylece Osman Gazi'ye saltanat kararı alınıyor. Risalenin devamında bu üç pirin Osman Gazi'ye istihare emrettikleri ve bu istihareye yatışında, Osman Gazi'nin Hacı Bektaş Veli tarafından beline bir gayret kuşağı ve Seyyid Ahi Evran tarafından da bir seyf-i sarım (Keskin kılınc) kuşatıldığını gördüğü yazılıdır. Aynı uykuda Şeyh Edebalı'nın koynundan bir güneş çıkıp kendi koynuna girdiği ve kendi göbeğinden bir ağaç filizlenerek doğu ve batıyı tuttuğu şeklinde bir rüya görür.

Vilayetname'de Selçuklular, Moğollar , Cengiz Han ve Bağdad'ın İşgali

Vilayetname'de tarihi olay olarak, Selçuklu Sultanları ve yönetimleri, Moğollar Cengiz Han, Bağdad'ın ve Anadolu'nun Moğollar tarafından işgali ile ilgili pasajlar da bulmak mümkündür. Aşağıda, Selçuklu Sultanları ve gazaları (Bursa'nın Kuşatılması) ile ilgili bölümler yer almaktadır

...

Zikrini kümmel bu resme söyledi

Bu me'aninin beyanın söyledi

Çün Oğuz cemiyeti takrir olur

Pes kızan Han Begidür Han olur
 Â-i Selçik'den Selim Şah nâm -dar
 Fars iline Şah oldu serteser
 Ulu leşker cemî' itti ba'dezan
 Rum'a kasd'itti Selim Şah'ı cihan
 Kayseri'de Kayser ile hoş duruş
 Eylediler bir ulu ceng-i uruş
 Kıssası çok görelüm maksudumuz
 Ahz idelüm bû beyandan sözümüz
 Kayser-i sıyub da şar'ı fethider
 Oğlı Kılıç Arslan'ı gör kim n'ider
 Pes Selim Şah geçicek yerine hem
 Kılıç Arslan geçti bil ey muhterem
 Kılıç Arslan geçicek ey bahtiyar
 Oldu Şah Sultan Alaeddin ey yar
 Kılıç Arslan oğlu Keyhüsredürür
 Müştehirdür işbu sözler bellüdür
 Saruhan Aydın Hamid-ü Germiyan
 Menteşe Karesi Kocacık ey can
 Padişahın bular beyleri idi
 Her biri leşker başı baş er idi
 Her birine kodu Sultan çok çeri
 Her biri fethitti varduğı yeri
 Bilecik Yarhisar-ü İznik hemin
 Bursa kaldı fetholunmadık yakıyn
 Bir gün Sultan Alaeddin padişah
 Kılıç Arslan oğlu Keyhusrev şah
 Diledi kim bursa dahi ala
 Ehl-i İslam'a anı bes yurt kıla
 Pes Kılıç Han oğluna adem salar
 Ma'lum ider ana bu resme haber
 Bursa-i dir fethitmeğe giderin
 Uş gaza emrine der kasd iderin

Tatarun zabteyle talan itmesün
 Hiç kimseye ziyan degürmesün
 Zira kim Tatar dahi bi-had idi
 Hem disem dürüstdürü bi-addidi
 Azacık iderdi bular yağılık
 Gahı gah iderdi isyan dağılık

Aşağıdaki bölümde, Moğollar'ın Anadolu'yu işgal etmeleri ile Moğolların bir yeri işgal etmeleri esnasında orayı nasıl acımasızca talan ettiklerine dair tarihi bilgiler yer almaktadır.

...
 İrdi feryadcı Tatar ahdı sıdı
 Çapdı mülkü gaaret eyledi didi
 Bu haberi işidicek padişah
 Kılıç Arslan oğlu Keyhusrev Şah
 Hep vezirin Beglerin cem'eyledi
 Danışub bulara hali söyledi
 Didi ma'lumdur size kim bunda ben
 Bursa'i fethetmeğe geldim hemen
 Uş tatar ahdı sımış çapmış diyar
 Sarp azimdürür bilürsüz bu tatar
 Dönmezisem ben eğer didi hemin
 Çapmaduk yer komaz tatar her gizin

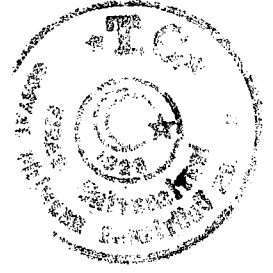
Aşağıdaki bölümde ise Anadolu Selçuklu Devleti'nin hükümdarları, Cengiz Han ve Bağdad'ın Moğollar tarafından işgali ile ilgili tarihi bilgiler vardır.

...
 Al-i Selçik'ten hem ol vakt padişah
 Bil ki Keyhusrev idi ey yüzü mah
 Kim Alaeddin dirleridi adına
 Dahi Keyhusrev de mezkur yadına
 Konye'den Aceme hükmederdi heb
 Alim-ü Dâna-vü hem âl-i neseb
 Mülk-ü bağdad mu'tefindi kamu
 Taht-ı hükmüdeydi ânın ey âmu

...

Deşt-i Kıpçak iline azmeyledi
 Ol diyar seyrine pes rezm eyledi
 Tataristan'dür temamet ol diyar
 Ol diyarda varıdı bir şehriyar
 Kim ana Cengiz Han dirleridi
 On kemale yetmiş oğlu varidi
 Birisi Küli Han'dı anlarun
 Yüzü suyuyidi ol oğlanlarun
 Çün ki Cengiz şehrine irdi Şeyh
 Buluşuben Han ile görüştü Şeyh
 Oturub Han ile sohbet ittiler
 Söz bahrine dalıb seyrittiler
 Sohbet esnasında Şeyh bir söz didi
 İlim ehliyem bilesiz biz didi
 Tal'in necmin tamam oğlanlarun
 Arayıb ilm ili bildim anlarun
 Gör Külu Han leşkerkeşen ola
 Mülk-ü Bağdad'ı Halifeden ala
 Didi Cengiz Han bu söze ne i'tibar
 Cenk idüb dururuz anlarla hezar
 Başa çıkub alınub dururuz
 Sanma bu sözi ki dürüst görürüz
 Didi Şeyh Han'a kim ey devletlu Han
 Gerçeğim sözümde sen bana inan
 Ger inanmazsan diyeyim bir haber
 Düşmanun başına tiğ-u teber
 Togacın ayda fülân gündedir
 Ay tutulur şeksizin olğıl habir
 Didi han ger didüğün vaki' ola
 Re'yine sanma kişi mani' ola
 Her ne dirsene anı öyle idevüz
 Tutmayub sözünü dahi n'idevüz

Durdu anda konduğu yere varur
 Ol gece muntazır olur durur
 ...
 Oğlu Görüklü Han'a Cengiz Han ey can
 Sadhezar göçmel Tatar uyan heman
 Oğlunu Şeyhe koşuben gönderir
 Ravisi bu nev' ile haber verir
 Kim Tatar isa'yidi puti perest
 Eyledi ne var ise dir zir-i dest
 Oğlu Görüklü Han'e keşişler koşar
 Dinleri emri buların dir beşer
 Pes Külu Han Su-yi Bağdad azmider
 Leşkerin alub ol yere cezm ider
 İşidür Halife leşker geldüğün
 Ol dahi asker dirüb sürer Beg'in
 Buluşub kırğun iderler bi-karar
 Halife sinub olurlar tarumar
 Pes Külu Han azm-i Bağdad eyledi
 Aldı Bağdad-ı ulu ad eyledi
 Ol diyarı külli kendunun ev ider
 ...

Vilayetnamede Ahi Evran

Ahilik Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Anadolu'nun manevi olarak fethedilmesi, cömertliği ilke edinen Ahilerce daha kolaylaşmıştır, kendilerine şu ilkeleri esas almışlardır.

Güçlüyken bağışlamak, kızginken yumuşak davranmak, düşmanına bile iyilik etmek, muhtaçken bile başkalarına vermek.

Ahi Evran fütüvvet yolunun büyüklerinin başta gelenidir. Türbesi Kırşehir'de, şehrin ortasındaki bir höyüğün kuzeyinde, kendi adıyla anılan mahallededir. Ahmet Gülşehri," Keramat-ı Ahi Evran " adlı manzum risalesinde onu şöyle anlatır:

Doksan üç yıl dünyada oldu tamam
 Ne helal önünde geçti ne haram

Gönlünü avred od'una yakmadı
Kimsenin uğruna yüzüne bakmadı

Huyları

Ahi, alemde Ahi Evran'dı
Kim kamu Ahiler'e Sultandı
Padişahın hasekisi ol idi
Kim kamu beyler katında kul idi
Künbed-i piruzedir astanesi

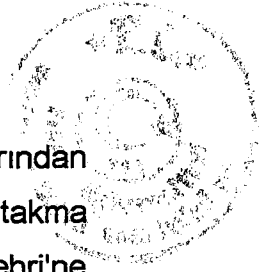
.....
Alemin içinde ol idi alem
Gelmedi anın gibi sahib-kadem
Ol kim adı dünyeyi tutmuş idi
Ahilerden oyunu yutmuş idi
Akla yar, nefse düşmen ol idi
Pak-din-ü pak-damen ol idi

Kerametleri

Dağı tutub yazuye sürer idi
Yani yürü der ise yürür idi
Hızr ile yürür idi hergün bile
Komaz idi kimesneyi gark ola
Ol ki sultan ile sahib-sırr dürür
Deniz ile yazu ana bir dürür

Bu zat hakkında tarihçi Ali Efendi "Küh-ül Ahbar"ında bilgi verir. İlk zamanlarında Konya'da oturmuş ve Sadreddin Konevi'ye intisab etmiş. Oradan Denizli'ye göçmüş ve bahçıvanlıkla uğraşmış. Mevlana ve Şems arasında dostluğun dedikodularıyla şehri terk etmiş bilginleri geri çevirmek üzere Konya'ya dönmüş. Bu arada bazı olağanüstü halleri görüldüğünden Konya'dan Kayseri'ye gidip asıl zanaatı olan debbağlıkla geçinmeye başlamıştır.

Orada, her alıcının istediği renkte sahtiyandan istediği miktarı verebildiğini gören birisi vergi vermiyor diye Ahi Evran'ı ihbar eder. Kendisine gönderilen memurlar tabakhaneye girince, gözleri alev alev

yanar ve ağzından ateşler püskürür bir Koca Evran görürler. Korkularından kendilerini dışarıya dar atarlar. Bundan ötürü kendisine Ahi Evran takma adı verilir. Bu olaydan sonra Kayseri'den de göç ederek Kırşehir'ne yerleşir. Orada Hakk'a yürür, orada sırlanır. Vilayetname'deki bilgi şöyledir:

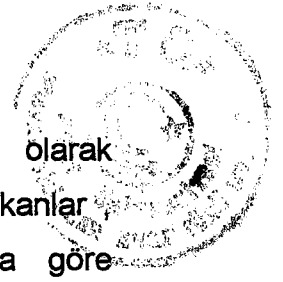
...Meğer ol vaktin Kırşehir'nin adı Gülşehir idi. Dopdolu ma'mur şehir idi. Mescitler, cami'ler, müftiler, müderrisler, alimler, kamiller ol şehrin içi dopdolu idi . Eyle olsa Ahi Evran padişah anda karar eyledi. Hazret-i Hünkar k.s.a. dahi karayüğe gelüb karar dutıcak Ahi Evran padişah sergüzeşti vilayeti aleme meşhur oldu. Ta kim Denizlü'den Konya'ya geldi. Konya'dan Kayseri'ye geldi. Kayseri'den Gülşehir'ne , anda karar dutub eğlendi.

Her iki zat birbirleri hakkında yakınlarından bilgi edinip görüşmek fırsatı kolluyorlar. Hünkar Kırşehir'ne doğru giderken oradaki, Ahi Evran da Hünkarı görmek için Karahöyüğe yola çıkar. Kırşehir'ne yakın bir tepede birbirlerine rastlarlar. Bilişip, görüşürler ve yerlerine dönerler.

Bu ilk görüşüp tanışmadan sonra tekrar aynı yerde muhabbet için buluştuklarında Hünkar:" Ne olaydı işbu arada bir pınar olaydı. Dest namaza ve içmeğe hizmetlenmeğe gayet mahalli idi" deyince Ahi Evran : " Nola, buyurun Hünkarım " der Hünkar mübarek eliyle yeri biraz eşer, pırl pırl bir pınar akmağa başlar. Bunun üzerine Ahi Evran : " Erenler şahı, pınar oldu buyurduğunuz gibi. Amma bir gölgelik ağaç dahi olsa ıssı günlerde gölgelik iderdi" der . Bu defa, Hünkar, ona : " Nola Ahi'im ..." der. Ahi Evran'ın elinde kavak ağacından bir asası varmış, onu toprağa diker. Hemen yeşerüb yapraklanır. O günden sonra daima bu yerde buluşub sohbet ederler.(61)

Vilayetname'de Sarı Saltık Sultan

Sarı Saltık Alp-Eren denilen Dervişlerdendir. Türk halkına sadece mistik inanışlarını aşılacak ve onları olgunlaştırmakla kalmayıp savaşçı arkadaşlarıyla düşman topraklarına akınlar yapıp çarpışmış kimselere Alp Eren deniliyor. İşte Hacı Bektaş-ı Veli ve Baba İlyas Horasani'ye bağlı Sarı Saltık, Geyikli Baba, Abdal Musa Sultan ve Seyyid Ali Sultan gibi bir çokları bu Alp-Erenlerdendir. (62)

Evliya Çelebi Sarı Saltık'ı Ahmed Yesevi'nin müridi olarak gösteriyor. Sarı Saltık 1263'te adamlarıyla Rumeli'ye geçer. Balkanlar, Kırım, Rusya, Lehistan topraklarını dolaşır. Vilayetname'deki kayda göre Sarı Saltık'ın bu son gezisi Hz. Pir Hacı Bektaş Veli'ye ziyaret isteyiyle yapılmıştır. Fakat ya zamanda ya tarihte bir yanlışlık olmalı, ya da Vilayetname'nin tefsirinde ... Zira Hacı Bektaş bu tarihte hayatta değildir. (63)

Bektaşî inanışlarına göre Sarı Saltık bir çoban olup Hacı Bektaş'ın buyruğu ile yanına iki er alarak, seccadesini su üstünde yürütüp görevini yapmağa gitmiştir. Bir aralık Rum'a yani Anadolu'ya dönmüşse de tekrar Dobriçe'ye gelip orada Hakk'a yürümüş, vasiyeti üzerine cenazesi yedi tabuta konmuş, çeşitli milletlerden kendisine bağlı olanlar birer tanesini alıp götürmüşlerdir. Bu yüzden yedi yerde makamı vardır. Horasan'dan geldiğinde Anadolu'daki beyler arasında Osman Gazi'yi gözü tutmuş, ona gayret kemeri kuşatmış kendi kullandığı beyaz bayrağını da ona hediye göndermiştir. Vilayetname'ye göre, Sarı Saltık ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması şöyledir:

"Rivayettir , birgün Hz. Hünkar Çillehanede idiler. Çillehaneden çıkub ol pınar kenarına iriştiler kim adına Zemzem pınarı derler. Gördüler kim bir çoban bir bölük koyun ile ol pınar kenarında yürür. Hz. Hünkar çobanın yanına vardı. Arkasın yapıdı. "Adın nedir, ilkim... " dedi. Çoban eyitti: "Adım Saru Saltık'dır, dedi. Hz. Hünkar itti: "Durma , yürü , seni Ruma saldı", dedi. Çobana safa-nazar idüb himmet itti. Gözün sığadı, an-ı vahitte , erin nazarı kimyadır, erlik mertebesine erdi. Hal nidüğün bildi. eyitti: "Erenler şahı koyunları nidelüm", dedi. Hz. Hünkar eyitti: "Koyunun ıssı gelinceye buradan ayrılma ilkim" dedi. Andan Hz. Hünkar Saru Saltık Padişaha eyitti: "Yürü Taptık İmre'ye var. Bizden selam eyle. Dahi digel, sana yarağ virsün, yoldaş koşsun, andan öte Rum'a git" dedi.

Sarı Saltık, Tapduk İmre'ye varır, ona Pir buyruğunu söyler. Taptuk "Bir yay, yedi ok virdi. Dahi bir ağaç kılınç kuşattı. Bir seccade virdi. Dahi Ulu Abdal'ı Kiçi Abdal'ı yoldaş koştı. Ayrıldıklarında Saltuk ve arkadaşları Sinob'un üstünde Karadeniz kıyısında Harmabkaya adlı bir yere varırlar. Onların o gün oturdukları yerde bugün bile yemyeşil çimen bitermiş

Oradan seccadesini suya salub üzerine binerler seccade bunları Dobrucka taraflarında Kilgra adlı bir kal'anın yanına götürür. Kal'aya giren yedi başlı bir ejder yüzünden Bey ve halk kaçmışlar imiş. Sarı Saltık, her başına bir ok atarak onu vurur, fakat ejder kendisine saldırır, o da Hızır'ı yardıma çağırır. Hızır o sırada Hacı Bektaş ile muhabbette imiş. Gelir, ejderi haklar ve: " Kılıcınla başlarını kes" , der. O zaman Sarı Saltık'ın aklına yanında kılıncı olduğu gelir ve : " Bunu unuttum, yoksa sizi buraya kadar yormazdım " diye özür diler. Ejderin yedi başını da ağaç kılınçla keser. Kal'a beyi ve halkı geri çağırılır. Sonuç şudur ki Sarı Saltık Bektaşidir. Hacı Bektaş Veli'ye bağlıdır, onu ardası olmuştu. Müslümanlar arasında olduğu kadar Hıristiyanlar arasında da sevilmiş sayılmış Alp- Erenlerden bir ulu kişidir. (64)

Vilayetname'de Mevlana ve Şems

Mevlana ile Hacı Bektaş Veli'nin çağdaş olduğu hususunda tarihçiler hemen hemen hem fikirdirler. Bu iki tasavvuf devinin aynı çağda yaşamaları ve karşılaşmaları bazı kaynaklarda da geçmektedir. Vilayetname de bu kaynaklar arasında sayılabilir. Bedri Noyan bu konuda C yazmasından bir bölümü Hacı Bektaş Vilayetnamesi adlı eserine alıntı yapmıştır.

"Rivayet olunur ki Mevlana Molla Hünkar bir name yazub elçi ile Hazreti Hünkar Hacı Bektaş Veli'ye irsal eyledi "yolladı" .Gelüb vusul buldukta muhabbet-name okuyub mefhumu ma' lum oldukta:" Bizlere bir Dede Sultan İrsal buyurasız bizi irşad ede", deyu tahrir eylemiş. Ol vakit Hünkar Çille dağında ibadete ve taata meşgul idi ve otuzaltı bin evliya yanında mevdut idi. Çün Hazreti Hünkar'ın mubarek nutk-u seadetlerinden böyle çıktı ki:

"--Molla Hünkar bizden Dede Sultan istemiş. Eğer Derviş matlub edeydi biz kendimiz gitmek lazım gelür idi. Ancak yanımızda otuz altı bin halifemiz vardır. Birisini irsal ederiz", deyu buyurdular. Ve dönüb etrafına nazar eyleyüb:" Kangınız gidersiz?, deyu nutuk buyurdular. Cümlesi süküta varub cevab vermediler. Şems- Tebrizi yerinde durub:" Erenler şahı ben giderim" dedi. Hazret-i Hünkarın mübarek lafzından öyle çıktı ki:" Benlik ile keydana

dile geldin. Baş ile git, başsuz gel" dedi. Derhal Şems-i Hazret-i Pir'in elin öpüb yola revan oldu. Bir Cum'a günü Konya şehrine dahil oldu...

Mevlana ile Hacı Bektaş Veli araştırmacılar tarafından hep bir çatışma içerisinde gösterilmişlerdir. Zira bazı tarihi kaynaklar bu görüşleri desteklemektedir. Menakıbu'l Arifin ve Vilayetname iki mutasavvufun hayatlarını aktaran eser olarak dikkate alınırsa konu daha iyi anlaşılacaktır. Menakıbu'l Arifine göre Bahaeddin Veled (Mevlananın babası) Belh'te peygamber'in şeriatına süluku sebebiyle Fahrettin Razi ile arası açılır ve Bahaeddin Veled Belh'i terketmek zorunda kalır. Fahreddin Razi ehl-i sünnet kelamını Aristo felsefesi ile karıştırmak istiyordu. Bahaeddin Veled de buna karşı çıkıyordu. İşte Anadolu'da aynı işi Hacı Bektaş yapıyordu. O da Türkmen kültürü ile İslam kültürünü sentezliyordu. Ahi Evran ile çok yakın bir dostluğu vardı. Gerek Ahi Evran'ın ve gerekse Hacı Bektaş'ın Fahreddin Razi felsefesine yakın olmaları, belki de ondan öğrenim görmüş olmaları ve Ahi Evran ile Hacı Bektaş arasındaki bu dostluk Mevlana'nın onlarla bir çatışmaya girmesine sebep olur.

Aşağıdaki bölümlerde Hacı Bektaş Veli'nin kerametleri, hayatı ve soy şeceresi geçmektedir.

Manzum H:B:V. Vilayetnameden

Haza Vilayetname-i Hz. Hünkar Hacı Bektaş-el Horasani Nevver-Allah-i merkadihu ve kaddes-Allah-i sırrah-ul-aziz in Kitabest.

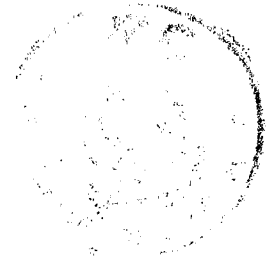
B-ism-illah-ir-Rahman-ir-Rahim
 Nutka gel ey bülbül-i şirin-zaban
 Gör ne ziba zeyn oluptur gülsitan
 Gülşen içre goncalar ziba-vü ter
 Giyüben her gonca hub diba-yı ter
 Müşk-i ez fer tüter ne mecmer misal
 Gösterip yüz işveyile bir kernai
 Rabza-i Cennetdürür san gülşeni
 Pür olur şadiyile gören anı
 Nevbahar eyyamı çün kim kılıcı cuş
 Vaktidir can bülbülü eyle huş

Hub latif elhan ile aç dilini
 Mevsim-i gülde ter eyle gulgulünü
 Hacı Bektaş-ı Veliden nutku aç
 Şadı kıl canı ola dut inzi'ac
 Kim vilayetnamesinden ver haber
 Tâ kıla uşşakına candan eser
 Teşne-dil uşşakına cuy-u zülal
 Akıdup def'eyle lutfile melal
 Kıl nisabın evvela anun beyan
 İftitah-ı nutkun olsun ol ayan
 Saniya mevludüne eyle şüru'
 Nicesi ol emr olubdurur vukuu
 Dahı açasın kerametten kelam
 N'ola inşallah hayırla ihtikâm

Der beyan neseb-i Hz. Hünkar Hacı Bektaş Veli Kaddesallah-u Sırrahul-aziz

Bahr-ül-ensab-ı kebirde böyledir
 Hacı Bektaş Veliden ol habir
 Bahr-ül- Atası Seyyit Muhammed'dür yakıyn
 Ceddine benzedigiçün ey aziz
 Dirler idi eyle hem ehl-i temyiz
 Hem anun atası İbrahimdürür
 İsmine dahi İbrahim de derler bi-nebbin
 Denmek mücab ta'zimdürür
 Musa-i Kazım'ın oğludur ol er
 Cediti Bektaş Velinin mu'teber
 Ol İmam-ı heştümin kardaşidur
 Bir atadan bir anadan eşidür
 Hamza-vü Abbas-ü kasım dahi hem
 Bunlarun kardaşidur ey muhterem
 Ataları adı Necmedür ayan
 Ensab'da dimiş böyle diyen
 Musa-yı Kazım İmam-ı heştimin

Ca'fer-i Sadık'ın oğludur yakıyn
 Ca'fer-i Sadık Muhammed Bakır'ın
 Oğuludur şeksiz o nur-u nurun
 Pes Muhammed Bakırın atasını
 Ol İmam Zeyn-el-Abidin bil anı
 Anun atası Hüseyin ibn-i Ali
 Böyledür şeksüz bilesün ey veli
 Pes bu vech ile muhakkak bi-güman
 Hazret-i Hünkar-ı ol Kutb-i cihan
 Şeksizin Seyyitdürür al-i Resul
 Ol Veliler kutbu ol asl-ıl-usul (65)

Yukarıdaki mısralarda Hacı Bektaş Veli'nin soy şeceresi verilmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin soyunun On İki İmam'a dayandığı ve dolayısıyla Hz. Muhammed'e kadar gittiği için Hacı Bektaş'ın seyyid olduğu vurgulanmaktadır. On İki İmam Bektaşilik tarihinde önemli bir yer tutar. Sırasıyla On İki İmam ve yaşadıkları dönem:

1. İmam Hz. Ali: Babasını adı Ebu Talib, annesi ise Esed kızı Fatma'dır. Gerek Baba tarafından gerekse ana tarafından Haşimi ailesindedir. Hicretten 23 yıl önce (599) Recep ayının 13 ünde Cuma günü Mekke'de doğmuştur. Hicret olayından bir yıl sonra Hz. Muhammed'in kızı Fatıma ile evlenmiştir. Hz. Ali hicretin 40. Yılında (661) Ramazan ayının 21. Gecesi vefat etti.

2. İmam Hasan: Hz. Ali'nin büyük oğludur. Hicri 2 yılında doğdu , 49 yılında karısı Cude tarafından zehirlenerek öldürüldü. Bu olayın Muaviye tarafından yaptırıldığı söylenir. Muaviye halife olmak için Hz. Ali'nin soyunu ordadan kaldırmaya çalışmış ve çeşitli entrikalar içine girmiştir.

3. İmam Hüseyin: Hz. Ali'nin bir diğer oğludur. Hicretin 4.yılında doğmuştur.. Muaviye'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Yezid tarafından Kербela'da şehit edilmiştir. Bu olay tüm Müslüman dünyasının en acı olaylarından biridir.

4- İmam Zeynel Abidin : Hüseyin'in oğludur. 659 yılında doğmuştur. 719 yılında Emevilerden Abdül Melik tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.

5-İmam Muhammed Bakır: İmam Zeynel Abidin 'in oğludur. 677 yılında Medine'de doğmuştur. 733 yılında Emeviler tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.

6- İmam Cafer Sadık: İmam Muhammed Bakır'ın oğludur. Annesi Hz. Ebu Bekir'in torunlarından Ümmü Ferve'dir. 699 yılında doğmuş ve 765 yılında öldü. Büyük bir din alimiydi.

7- İmam Musa-i Kazım : İmam Cafer'in oğludur. İslam fıkı bilgilerinendir. Dönemin halifesi Harun Reşit ile anlaşamamıştır. Kışkırtmalar sonucu zehirli hurma yedirilerek öldürülmüştür.

8- İmam Rıza: İmam Musa-i Kazım'ın oğludur. 770 yılında Medine'de doğmuştur. Halife Memun'un isteği üzerine halife olmuştur. Daha sonra halife Memun ile yedikleri bir yemekten dolayı zehirlendiler. Halife Memun kurtuldu, İmam rıza ise 818 yılında öldü.

9-İmam Muhammed Taki: 811 yılında doğdu. Söylentilere göre 25 yaşında iken Bağdat'ta şüpheli bir şekilde öldü. Halife Mutasım'ın zehirleterek öldürdüğü söylenir.

10- İmam Naki : 829 yılında Medine yakınlarında dedesi Musa-i Kazım'ın kurduğu Surya köyünde doğdu. İmam Taki'nin oğludur. Halife Mütevekkil ile anlaşamıyor, sürekli aşağılanıyordu. Taraftarlarının onu İmam saymaları merkezi otoriteyi şüphelendiriyordu. 868 yılında kesin olmamakla beraber zehirlenerek öldürüldü.

11- İmam Hasan'ül Asker 846 yılında Medine 'de doğdu. İmam Naki'ninin oğludur. 23 yaşında İmam olmuştur. 874 yılında geçirdiği ciddi bir hastalıktan dolayı öldü. On birinci imam olması nedeniyle Şia on ikinci imamı beklemeye başladı. Hasan'ül Asker Mehdi diye adlandırılan çocuğunun başına bir şey gelmemesi için onu gizli tuttu. Fakat rivayete göre İmam Hasan'ül Asker öldüğünde cenaze namazı o sırada daha 5 yaşında olan oğlu Mehdi tarafından kıldırıldı. Bunu duyan halife daha sonra İmam Mehdi'yi arattırdı ise de İmam Mehdi'ye rastlamadı.

12- İmam Mehdi: İmam Hasan'ül Asker'in oğludur. Annesi Nercis Hatundur. Asıl adı Muhammed olup, Mehdi ünvanıdır. Kendisinin ölmediğine inanılır. Zamanı gelince ortaya çıkacağı ve insınlığı zulümden kurtaracağına inanılır. (66)

Gine açtim bir gülistandan nikaab
 Yine ittüm keşuf berkinden hicab
 Yine eke'leyle şeker kend-ü nebat
 Yine akıt lücce-i ab-ı hayat.
 Yola beli deyen can ulu olu
 Cuşile huruşa gel can bülbülü
 Hiç tebakkuf etmeyüb depret dili
 Naklidür bu söze gel tutğil kulak
 Böyle olmuştur muhakkak ittifak
 Musa-yi Kazım'ı Harun-ür-Reşid
 Çün şehid ettirdi guş et ey şehid
 Sindi ibn-i Şah idi hem katleden
 Zulm idi sen sanma anı adl eden
 Bir Yezid-i tohm-u Mervan her zaman
 Okumak vacib ana la'net inan
 Nice katlettiklerün dirsem tamam
 Uzanur bu vakt diraz olur kelam
 Çün şehid oldu İmam-ı heştimin
 Oldu evladı perakende hemin
 Dağılıp her biri gitti bir yana
 Ol İmam-ı heştim Ali, Musa ,Rıza
 Vardı Beytullah'a eyledi karar
 Hakk'ın emrine oluben intizar
 Varub İbrahim Horasan'a yeter
 ehr-i Nişaburda ol mesken tutar
 Kaldı ol ilde karar idüb ey can
 Dinle dahi nice oldu dasitan
 Şehr-i Tus' da İbn-i Harun-ur-Reşid
 Ya'ni ol Me'mun halifeden eşit

Yukarıdaki mısralarda Musa-i Kazım'ın Harun Reşid tarafından öldürülmesi olayı dile getirilmiştir. İmam Cafer'in oğlu olan Musa-i Kazım İslam fihri alimlerinden idi. Ancak onu çekemeyenler Harun Reşid'le arasını

bozdular. Nihayet bir fitneye sebep olacağını ileri sürerek Musa-i Kazım'ı Harun Reşid'e öldürttüler. Zehirli hurma yiyerek öldüğü söylenir.

Harun Reşit öldükten sonra yerine oğlu Emin halife olarak geçti. Ancak Emin Memun ile yaptığı savaşı kaybedince yerine Memun hlife oldu. Memun halifeliği Ebu Talib soyuna devretmek istiyordu . bunun için de İmam Rıza'yı Merv şehrine çağırdı. Halifeliği İmam Rıza'ya devretti. Tus şehrine geldiler burada yedikleri yemekten dolayı zehirlendiler. İmam Rıza öldü. Nefeste geçen Tus ve Memun kavramları bu olayı ifade etmektedirler. Nefeste bir başka tarihi olay olarak Mervan bin Affan'ın Hz. Hüseyin'in öldürülmesi için sürekli bir kışkırtma içinde olduğu için yaptıkları kötülükten dolayı Mervan'a lanet etmek gerektiği dile getirilmiştir. (67)

Vilayetnamede Tapduk Emre

Bektaşî geleneğine göre Anadolu'da yetişen büyük mutasavvıfların hemen hepsinin Hacı Bektaş Veli'ye mürid olduğu hususunda bir inanç vardır. İşte bu geleneğe göre Hacı Bektaş Veli Rum diyarına geldiği sırada, orada Seyyid Mahmut Hayrani, Celaledin Rumi, Hacı İbrahim Sultan gibi bir takım büyük mutasavvıflar arasında Emre adlı kuvvetli ve velayet sahibi bir şeyh vardı. Hacı Bektaş'ın daveti üzerine bütün Rum erenleri yanına geldiği halde, bu şeyh her nedense davete icabet etmek istemedi. O da daha önce Karaca Ahmet ile beraber yanına gelmiş olan Sarı İsmail'i göndererek Emre'yi yanına çağırttı. Emre gelince davete icabet etmemesinin sebebini sordu. Emre perde arkasından bir elin nasib verdiğini orada Hacı Bektaş adında kimseyi görmediğini söyler. Hacı Bektaş Veli o elin bir işaretinin olup olmadığını sorunca, Emre, o kişinin elinin ayasında bir yeşil benin olduğunu söyler. O zaman Hacı Bektaş Veli elini uzatınca Emre yeşil beni gördü. Emre kendisine nasib veren elin, bu mürşide ait olduğunu anlayınca tamam üç kere hayretle " Tapduk Padişahım" dedi ve ismi o zamandan başlayarak Tapduk Emre oldu.

Bu konu Vilayetnamede nazım halinde şöyle dile getirilmiştir.

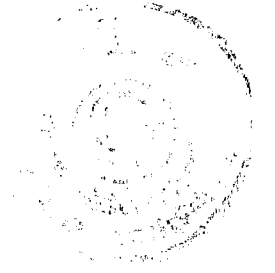
Der Beya-ı Teslim şüden Tabtik Emre be- Hazret-i Hünkar Kutb-ul Arifin

Nakıldır Rum içre var idi bir er

Kati kuvetli er idi muteber

Emre dirleridi adına ol erün
 Ol vilayet ehli gürbüz serverin
 Çün ki kasteyledi Rum erenleri
 Varalar Hünkar nazrına giri
 Gel bile dirler Emre'ye dahi
 Hacı Bektaş'a varalım ey ahi
 Emre işitti çün anların sözün
 Böyle dir anlara döndürüp yüzün
 Dost divanında Bektaş adlı kes
 Görmedük didi ve kat' etti nefes
 Gelmedi menzile pes dönüp gider
 Sen işitgil Rum erenleri n'ider
 Çün ki geldiler erenler katına
 Bu sözü naklettiler hazretine
 Sarı İsmail'i ana gönderür
 Buyruğun varub ana haber virür
 Sürüben Hünkar'a geldi ol aziz
 Buluşub Hünkar ile görüştü tiz
 Didi Hünkar ana kim ey gerçek er
 Şöyle nakleydiler sizden haber
 Dost divanında Bektaşî nam ahad
 Görmedük anda demişiz hiç ahad
 Ol ulu divanda cümle evliya
 Bir yere cem' olucağız bi-riya
 Nasib ulaştırın elden hiç nişan
 Bilür isen eylegil anı beyan
 Emre eydür, ol dost divanında biz
 Cem' oluncağız erenler ey aziz
 Bir yeşül perdenin ardından hemin
 Çıktı bir el görmüşüz anı yakıyn
 Ol elin içinde bir ben varidi
 Şevk virür çün lü'lü-ü şehvar idi
 Şimdengeru göriceğiz ol eli

Bilirüz didi muhakkak ol veli
 Hazreti Hünkar-ı ol kutb-u cihan
 Hazret-i Hünkar-ı ol kutb-u cihan
 Emre'den işitti çün böyle beyan
 Uzadub elin gösterdi ana
 Göricek Emre elin kaldı tana
 Gördü avcunda yeşil ben var idi
 Şevk ider san lü'lü-ü şehvar idi
 Tapduk Emre Hünkarım der üç kez'in
 Hakk-ı payine heman sürdü yüzün
 Adı Tapdık Emre kaldı ol erin
 Ol veli-yyullah-ı kan-ı gevherin (68)

Velayetname'de Yunus Emre

Vilayetnamede, hem nesir bölümünde, hem de nazım bölümünde, Hacı Bektaş Veli'nin Yunus Emre ile karşılaştığı ve Yunus Emre'yi Tapduk Emre'ye gönderenin Hacı Bektaş Veli olduğu ileri sürülür.

Der Beyan-ı anest ki Hazret-i Hünkar Nasib daden Yunus Emre

Nakildir kümmel didi böyle beyan
 Hazret-i Hünkar-ı ol kutb-u cihan
 Karaöyüğe çün gelib kıldı karar
 Günde buldu gayet ile iştihar
 Halk-ı etraf söylediler bir pir
 Erliğinden oldular mahluk habir
 Yunus Emrem dahi bunu işidür
 Hacı Bektaş bilür ne kişidür
 Sarıköy nam yerde mevludu
 Yunus Emre deyu zikrolan adı
 Kütahya suyu kenarında olur
 Müştehir ma'lum mu'ayyen halk bilür
 Yerini yerine ol gelmişidi
 Hoş te'ehhül eyleyüb kalmışidi
 Ehli evlad-ü ayal isteyidi
 Sanma anı payimal ıssıyidi

Çift ucun dutar hıtar erklü işi
 O tarıkykleyidi dayim cünbüşü
 Nagehan bir yıl kati kız(t)lık olur
 Ekini bitmez ferümande kalur
 Dağa çıktı öküzüyle ol aziz
 Yükledüp bir yük alucı döndü tiz
 Hazret-i Hünkar eşiğine gelür
 Hulefa'ya halini i'lam kılur
 Bir Fakıyr-il hal kimseyem ehl-i ayal
 Bulmağa kuvvet yoktur bende mecal
 Bir kifaf ehli işi olacak umaram
 Kim kerem ehl-i işi olur kerem
 Halifeler işüdüben gittiler
 Makaali er'e i'lam ittiler
 Hazret-i Hünkar işaret eyledi
 Ol işaret hoş besaret eyledi
 Alucu hora geçürdüler tamam
 Hakkına gülbek çekerler has-u âm
 Ba'dezan ayak üzre durur
 Giderem dir er gerek ne buyurur
 Hazret-i Hünkara i'lam ittiler
 Ne didiyse cümlesini ittiler
 Hazret-i Hünkarı kutb-ül evliya
 Pişüva-yı atkıya ve asfiya
 Dir vurun söylen ki buğday mı gerek
 Dahi andan vardur erde yeğrek
 Her aluca virelüm iki nefes
 Er didi gelsün buna itsün heves
 Yunusa varub didiler bu sözü
 Böyle didi didiler bil er özü
 Didi Yunus nefesi ben neylerem
 Buğdaya geldim ve buğday dilerem
 Giruben bildirelüm hünkara çün

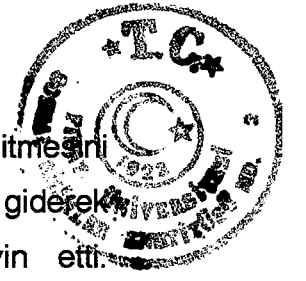

Dir öküzün yükletün buğday-ı un
 Yükledürler öküzün buğday-ı un
 Biraz gitti ne fikrettiyse çün
 Dir er'e irdim nasib virdi bana
 Er sözünü tutmaduk hayfa bana
 Bir nice günde bu buğday tükenür
 Ol nasibden olurem mahrum-ü dür
 Öküzünü döndürür tekrar gelür
 Halifelere halin i'lam kılur
 Yükünü çözü deyu indirdi yere
 Umu'su bu er kenduye nasib vere
 Çün halifeler içeri girdiler
 Yunus'un halin deyivirdüler
 İşidüben didi hünkar hazreti
 Almadı biz ittükidi himmeti
 Şimdi ol kıfl'un miftahun hakıyk
 Taptuk'a virdüm anı gördüm layık
 Varsun andan istesün andadur
 Ana virdüm sanmasun ki bendedür
 İşidüben bu sözü oldu revan
 Taptuk Emre katına geldi ey can
 Halini külliye i'lam eyledi
 Hacı Bektaşî ne didüğün söyledi
 İşidüb Tapduk didi geldün safa
 Kulluk eyle görelüm senden vefa
 Yunus'u Taptuk kodu hizmet ide
 Hizmetinde bin dahi izzet ide
 Sıdk-u ihlasın bu yolda görelüm
 İricek sıdkun nasibin virelüm
 Dağ içinde idi Taptuk tekyesi
 Kodu odun hizmetine Yunus'i
 Tekkeye dayıma odun taşıya
 Vakt-ı kerem olub ömrü yaşıya

Taşır idi arkasıyle hatab
 Nasib almaklığa hizmettür sebeb
 Kesmezdi yaş ile iğriyi
 Olmuşuyla derer idi doğruyu
 Kırk yıl bu resme hizmet eyledi
 Ba'dezan Tapduk ana gör neyledi
 Taptuğa birgün halet el urur
 Şevk ile bulur çü halat-ı huzur
 Yunus Emre'ye didi kim söylegil
 Sohbetünle bizi mesrur eylegil
 Söyle-vü olğıl nasibün eylecuş
 Şevk ile hoş-hal olur kılğıl huruş
 Yunus'un karnı uruldu şevk ile
 Gözleri yaşı akar hoş zevk ile
 Dide'sinden keşf'oldu hicab
 Gördüğünden söyledi ol kam-yab
 Bilmedü çün Liikin bulmadı
 Hizmet etmeğine anı almadı

O civar köylerinden birinde Yunus isminde rençberlikle geçinir çok fakir bir adam vardı. Bir sene kıtlık oldu; Yunus'un fakirliği büsbütün arttı. Nihayet, bir çok keramet ve inayetlerini duyduğu Hacı Bektaş Veli'ye gelip yardım istemek fikrine düştü. Bir miktar alıç ile dergaha geldi; pirin ayağına yüz sürerek hediyesini verdi ve kendisine bir miktar buğday istedi. Hacı Bektaş Veli, lütf ile muamele ederek birkaç gün dergahta misafir etti. Yunus geri dönmek için acele ediyordu. Dervişler, pire, Yunus'un acelesini anlattılar; o da " Buğday mı ister, yoksa erenler himmeti mi?" diye haber gönderdi. Gafil Yunus buğday istedi. Bunu duyan Hacı Bektaş tekrar haber gönderdi: " İsterse, o alıcın her danesine nefis edeyim" dedi. Yunus buğdayda ısrar ediyordu. Hacı Bektaş üçüncü defa yine haber gönderdi: " İsterse, her çekirdek sayısınca himmet edeyim" dedi. Yunus buğdayda ısrar edince, artık emretti, buğdayı verdiler. Yunus da dergahtan çekilip gitti, lakin biraz yürüdüktan sonra, işlediği hatanın büyüklüğünü anladı; çok pişman oldu. Derhal geri dönerek kusurunu itiraf etti. O zaman , Hacı Bektaş, onun

anahtarını Taptuk Emre'ye verdiğini, bu yüzden, isterse ona gitmesini söyledi Yunus bu cevabı alır almaz, derhal Tapduk dergahına giderek başına geleni anlattı. O da, Yunus'u dergahının odunculuğuna tayin etti. Fedakar derviş, tamam kırk yıl bu hizmette bulunduğu halde eğri ve yaş odun getirdiği hiç görülmemişti. Böyle uzun senelerden sonra, birgün bir erenler meclisi kuruldu; orada şeyhiyle beraber oduncu Yunus hazır olduğu gibi, Yunus-ı Guyende adlı pek tanınmış bir ilahici de vardı. Mecliste Taptuk Emre'ye vecd-u hal geldi; " Şevkımız var, haydi sen de biraz terennüm et" diye Yunus-ı Guyende'ye hiyap etti. Lakin bunu birkaç defa söylediği halde, ondan hiçbir ses çıkmadı. Nihayet, oduncu Yunus'a dönerek:" Haydi " dedi;" Artık zamanı geldi, kilidin açıldı; Hacı Bektaş Veli sözü yerine geldi, durma söyle" . Bunun üzerine Yunus'un hicabı ref olarak kilidi açıldı. Derhal belîğ ve arifane nutuklar, ilahiler söylemeye başladı. (69)

2-Vilayetname-i Abdal Musa

Yazarı meçhul olan bu eser Bektaşî menakıbnameleri içinde en küçük hacimli menakıbnamedir. XIV .yüzyılda Osmanlı Beyliği sınırları içinde faaliyet gösteren Abdalan-ı Rum zümresinin ileri gelenlerinden olup Yeniçeriliğin teşkilatlanmasına adı karışan Abdal Musa'nın menkabelerini nakleder. Onun Bursa'nın fethine katıldığı rivayet edilir. Nezihe Araz " Yeniçerilerin Hacı Bektaş Veli'yi Pir tanımalarında Abdal Musa'nın büyük rolü vardır" demektedir. Aslen Horasanlı olduğu söylenir. Fakat İran Azerbaycan'ında Hoy şehrine göçle yerleşip yaşamış olduğundan orali zannedilmiştir. Bir şiirinde kendisi de "Neslimizi sorarsanız Hoy'danız" der. Babasının adı Gazi Hasan Ata'dır. Hz. Peygamber soyundan olduğu söylenmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin de hısmı olduğu kaydı vardır. Kaygusuz Menakıbnamesinde de "Kösre Musa" diye de anıldığı yazılıdır. Bektaşî Gülbanklarında " Anadolu'nun gözcüsü Abdal Musa Sultan..."diye saygıyla anılan, Sultanlık aşaması verilmiş büyüklerden biridir. Bektaşîliğin Kalenderilik içinde teşekkül sürecini başlatması itibariyle önemi büyük olan bu zat Bektaşîler tarafından en büyük evliyalarından sayılmaktadır. Bu menakıbnamenin de yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekte beraber Abdal Musa'nın Teke iline gelişi ve burada açtığı dergahtaki hayatı anlatılır.

ikişer, üçer kul gönderirdi, hiçbiri geri gelmezdi. Gidenlerin hepsi Abdal Musa'ya derviş olurdu. Böylece ta yaz gelinceye dek tam beşyüz kul geldi. Bu gelen kullardan hiç birisi geri gitmedi. Abdal Musa'nın yanında derviş olup kaldılar. Teke Beyi silahlanıp yaylaya çıktı. Abdal Musa Sultan da Genceli'ye çıktılar. Teke Beyi günde beşer, onar kul gönderirdi, dilerdi ki Abdal Musa Sultan'ı getirtsin. Bütün gönderdikleri sekiz yüz kadar kul oldu. Hepsi de Abdal Musa'ya derviş olup kaldı hiç birisi geri dönmedi. Etrafta bulunan köylerin halkı, Teke Beyi'ne şikayet ettiler. Teke Beyi de köylülere şu emri verdi:"Ev başına birer yük odun getirin, ateş yakalım, gerçek er ise gelsin, ateşi çiğneyip geçsin, ona ben de, siz de inanalım, itikad edelim.

Köylüler ev başına birer yük odun getirip harman ettiler. Oysa Teke beyi'nin yanında bir kulu kalmış idi ki oda kendi veziri idi. Dedi ki : "Emret Sultanım ben gideyim, o ışığı huzuruna getireyim".Vezir, Abdal Musa Sultan'a gelip:" Çık ışık, padişahın yanına gideceğiz , suçlusun" Abdal Musa Sultan Vezire" Adın nedir?" diye sordu. Vezir ise " Senin gerçek er olduğunu söylüyorlar, adımı dahi bilmiyorsun" dedi. Abdal Musa Sultan yine" Adını bize bağışla" dedi. Vezir," Benim adım göde Yusufur" deyince Abdal Musa Sultan: " Senin adın Göde Yusuf ise benim adım da Köselen Musa'dır. Senin gibi nice gödelelerin kilağısını sildim"dedi. Göde Yusuf da:" Aşağı ineyim, göreyim şu kişi nasıl kişidir..."deyip, atından aşağı inerken, ayağı üzengiye takıldı, at tekmeleyip onu helak eyledi. (71)

2-Dağların Taşların Yürümesi

Abdal Musa'nın Teke Bey'ine karşı verdiği mücadele anlatılmaktadır. Teke Bey'i Kaygusuz'un babasıdır. Ancak Abdal Musa'nın ulu bir kişi olduğuna inanmamakta ve ona karşı sert davranmaktadır. Abdal Musa bazı kerametler göstererek beyi etkisi altına alır ve o yörede oldukça geniş bir ün salar. Bu menkıbede Abdal Musa'nın Teke Bey'i ile mücadelesinde kutsal kitaplarda geçen Hz. İbrahim ile Nemrud mücadelesinden motiflere rastlamak mümkündür. Menkıbede büyük bir ateşin yakılması ve Abdal Musa'nın bu ateşin içine atılması sonra o yerin hemen yeşil bir alana dönüşmesi bu olayı çağrıştırmaktadır.

Abdal Musa Sultan "Hu" deyip çıkageldi. Tüm dervişleriyle toplanıp buyurdu:"Sizinle öyle oyun oynayalım ki, ateşin yerinde çayır bitsin. Beni

seven yürüsün!" böyle der demez bütün dağlar ve taşlar ardından geçti kendisiyle birlikte geldi. Genceli şehrini bastı, altına aldı. Ancak, o şehirde bir yaşlı kadıncağız ve bir de ineği vardı. O ineğin sütünü her zaman Abdal Musa'ya getirirdi. İşte yalnız o yaşlı kadının evi kurtuldu.

Dervişler," dağlar birlikte yürüdü, Sultanım"! dediler. Abdal Musa Sultan," Dur dağım, dur, senin yanında olsun bizim mezarımız" deyince, dağ, dağ durdu, bu kez taşlar durmadı." Durmaz mısınız!" diye kara çomak ile bir kez vurdu, taşlar da sakin oldu. Ve kendisi dervişleriyle Teke Beyi'ne vardılar.

Yüksek bir yerden bakmakta olan Teke Beyi'ne doğru yürüdüler." Olur ki yakalarım" dedi, durmadı. Sultan, bütün dervişleriyle ateşine girdi, semah tuttu, ateş söndü, mahvoldu. Yerinde çayır çimen bitti. Teke Beyi durmadı, ormandan kaçtı. Sonra çıktı." Varayım ,erin elini öpeyim , erin işi keremdir..." dedi. Kalktı, Sultan'a doğru vardı. Abdal Musa Sultan'a onun geleceği malum oldu. Kullarına : " Teke Beyi'ni içinize almayın, o size bey olamaz " dedi. Kulları baktılar ki beyleri geliyor. Hepsi birlikte bağırdılar, sen bizim beyimiz olamazsın, biz beyimizi bulduk!.." dediler. Teke Beyi geldi, yüzünü yere sürdü ve : " Biz kendi bilmezliğimiz ile ettik Sultanım !" dedi. Abdal Musa Sultan nutka gelip buyurdu ki , " Biz senin okunu attık, yayını düzledik, atılan ok geri gelmez, kendi başın çaresine bak!" . Teke Beyi" Ey Sultanım bağışla, kıyma bana, benden ne dilersen dile" dedi."Ne dileyeyim, dünyada dünyan yok, ahirette ahiretin yok ". Teke Beyi, artık bundan sonra bize yürümek yok, diyerek padişahlığı oğlu Halil'e verdi. Abdal Musa,"Bizim sağlığımızda onun üzerine kimse yürümesin dedi.(72)

3-Hünkarın Göçüşünde üç Emanet Bırakmışık Verin

Bu menkıbede Hacı Bektaş Veli'nin bıraktığına inanılan emanetlerin geri alınması olayı işlenmiştir.

Abdal Musa Sultan denizden çomağını aldı, yine kolayca ve kısa zamanda eve geldiler, indiler, tekkede otururken bir gün yanına birkaç derviş aldı gitti, bir taştan iki testi çıkardı, meydana getirdi. Birisini oğluna, birisini de Kızıl Deli Sultan'a verdi ve kırk nefer derviş verip:" Hacı Bektaş Veli Hünkar'ın üzerine türbesini ve tekkesini, fırın ve mutfağını yapın ve dairesini uzaktan avluya alın, içine bahçe yapıp ağaç dikin, her ağaç meyve

verdikde, her birinden alın, getirin, meydana dökün, meydan dopdolu olsa gerektir. Oradaki dervişler, size yanıtıcı söz söylemeler de aldırış etmeyin ve deyin ki : " Hünkar ölüp geldiğimizde, üç emanet bırakmıştık. Size versinler, alın gelin," dedi. Gittiler amma yerini bulamadılar. Sultan'a sorup öğrenmek için derviş gönderdiler, geldi:" Sultanım sizin buyurduğunuz emanetlerin yerini bulamadılar, yine size yolladılar. Nerede ise söyleyin" dedi. Abdal Musa Sultan" Biri un ambarındadır: Bu, Sarı Alem'dir. Birisi Mermer Çerağ'dır ki Pir Hacı Bektaş Hünkarın önünde yanmıştır. Birisi de Yeşil Ferman'dır ve bu Sarı İsmail'dedir, derviş, gelinceye kadar onda duracaktır" dedi. Sarı İsmail, dünyadan göçtü, defneylediler. Derviş yalnızca mezarının başına gidip:" Ya Sultan Sarı İsmail, benim Hünkar'a hizmetim olmadı. Yeşil Ferman'ı senden istediler, ne buyurursun?" deyince Sarı İsmail kabrinin içinden, yed-i beyza gibi bir eliyle yeşil Ferman'ı dervişe sundu. Derviş aldı. Allah'a ısmarladık deyip geldi. Hacı Bektaş'ın evinde bulunan Kızıl Deli Sultan'a Yeşil Ferman'ı verdi. Sonra orada olan Mermer Çerağ'ı ve Sarı Alemi de verdiler. Kızıl Deli Sultan da emanetleri alıp, Abdal Musa Sultan'a teslim eyledi. (73)

4 - Ufacık Bir Kazanda Pişen Yemeğin Kırk Bin Kişiye Yetip Artması

Ondan sonra Abdal Musa Sultan kalkıp deniz kenarına indi. Ve dedi ki: "Buraya asker geliyor, karınları açtır. Bir av bile sunmadılar ki karınlarını doyuralım." Bir saat sonra denizde bir gemi görüldü. Geldiler, yalıya çıktılar, gördüklerinde "Hey burada yalnız abdallar var..." dediler. Gemiden çıkanlar abdalların yanına gelip, "Ey abdallar, ne ararsınız burada " diye sordular. Abdallar ise burada bir gerçek eren vardır, sizi bekler ve sizin için yemek hazırladı"dediler. Bunlar da oradan kalkıp erin yanına geldiler, ocakta kaynayan küçük kazanını gördüler. Kazan bunlara az görüldü, "Ey Sultan'ım , bu yemek bizim askere mi yeter, sizin askere mi yeter ?" dediler. Abdal Musa Sultan kalktı, kazanın yanına gitti, kepçeyi eline alıp "Haydin şimdi , abdallar yemeği siz pay edin" dedi. Bunlar tam kırk bin er idi, yemeği pay ettiler, isteyen oldukça yine verdiler. Yemek cümlesine yetişti, öyleki karınları doyduktan sonra önlerinde yığılı kaldı, "Yeter daha yemeyiz" dediler. Abdal Musa Sultan, kepçeyi kazanın üzerine

koyup geri çekildi. Abdallar baktılar ki kazan yine önceki gibi dolu durur, hiç eksilmemiş. Abdalın birisi "Niçin geri çekildiniz, hey gaziler, gelin görün, kazan dopdolu durur" dedi. Gaziler gelip gördüler, anladılar ki bu er gerçek velidir.(74)

5- Umur Bey'e Gazilik Verilmesi

Bu menkıbede Abdal Musa'nın kerametleri anlatılmaktadır. Gazi Umur Bey'e Kızıl Börk giydirildiğinden de bahsedilmektedir. Kızılbaşların başlarına giydikleri başlığın, Abdal Musa tarafından Gazi Umur Bey'e giydirilerek bir geleneğin başlatıldığı da vurgulanmaktadır. Bilindiği gibi Yeniçeri Ocağının Bektaşilik ile olan ilgisi tarihçiler tarafından şöyle yorumlanmaktadır. Bursa'nın fethi esnasında Abdal Musa yeniçerilerin arasında dolaşırken başındaki borkün düşmesi sonucu, yeniçerilerden birinden başlığını alması ve onu başına giymesi ile bu ocağın Bektaşiliğe bağlandığı şeklinde ifade edilmektedir. (75)

Gazi Umur Bey geldi ve "şimden geri biz sana çağırırız sana bağlıyız, Efendi himmet eyle !" dedi. Abdal Musa Sultan" Bir bork getirin, Umur Bey'e giydirelim "dedi. Bir kızıl bork getirdiler, Umur Bey'in başına giydirdiler," Gaziler! Şimdiden sonra buna Gazi Umur Bey deyiniz, varsın bu bey de gazi olsun. Artık size bundan sonra gazilik verip dururuz" dedi. Gazi Umur Bey, "Bize bir yadigar verin Sultanım " dedi. Sultan: "İşte o Kızıl Deli'yi size verdik, alın gidin" dedi. Gaziler kalktılar ve " Gider misin baba?"dediler. Kızıl Deli Sultan işaret ederek "Giderim " dedi. Abdal Musa Sultan çağırıp, ona bir ağaç kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öptü ve başına koydu.

Ondan sonra yola çıktılar. Abdal Musa Sultan:" Haydın şimdi, başka hiçbir yere gitmeyin ,doğru Boğaz Hisarı'na varın, üzerine düşün, sürekli çaba gösterin, alırsınız. Boğaz Hisarı'nı aldıktan sonra, Anadolu'yu size verdim, önünüze kimse durmasın" dedi.

Bir gün sabahleyin Abdal Musa Sultan otururken, " Abdallar, size bir kişi geliyor, gafil olmayın" dedi. Abdallar ," Ne yapmak gerek Sultanım? " dediler. Sultan:" Şöyle güzel bir ateş yakın, tekke iyice ısınsın, mutfağa ateş yakın, koyu koyu dumanlar tütşün. Ve suyu sık sık ulaştırın, carınızı çekin, her erkanımız yerine gelsin. O gelen adama sofraya döşeyin" dedi. Bir

bir baktılar, gözetlediler, bir kişi akşama yakın geldi. Abdallara şöyle dedi. Abdallar! Sizinle üç gün üç gece oturup yemek yiyelim" dedi. O gün yemek gelmedi. Sabah olunca, yemek gelir diye fırına , mutfağa bakarlardı. Üç gün böylece geçti, yemek gelmedi. Dördüncü günü bu konuk çok acıktı, ötekilere danışarak:" Buna gerçek veli diye geldik, her dilden anlasa gerek. Biz bunu kendi dilimizce söyleyelim" dedi. Yanındakiler" Nola, söyle" dediler. "Ateş germ ab bisyar nan nist hoş Abdal vesni est". Abdal Musa Sultan karşılık olarak " Es-meyan dermeyan hezar eşrefi ber hadd-i abdal-ı kef est" dedi. Abdal Kef'in can başına sıçradı , kalkıp yürüdü, gidip altını bir pisliğin altına saklayıp geldi ve " Altın yerinde yoktur" dedi. Abdal Musa Sultan" Bre varın abdallar, pisliği pisliğe karıştırdı" dedi. Öyle deyince, İranlı hemen kalktı, altını getirdi. " İşte Sultanım, başka yoktur"dedi. Abdal Musa Sultan " Gidin abdallar , bu altınla yiyecek alın bir tanesini bile artırmayın" dedi. Abdallar gidip, altının hepsini pirince, yağa verdiler, bir günde yedi kez yemek pişirdiler. Zerdenin balı, yağı tükendi. Abdal Kefi tasalandı. Aşçı " Niçin tasalanırsın, bunda bir hikmet vardır. Efendimize görünelim, görelim ne buyuru"dedi. Abdal Musa Sultan " Niçin üzülürsünüz, gidin şu pınardan bal alın, şu pınardan da yağ alın, götürün yemek pişirin" dedi. Yemek pişirdiler, yediler. Sofra kalktıktan sonra, Abdal Musa Sultan : " Pınarlar böyle yağ, bal olup akarlar mı ki?" diye sordu. " Akarlar Sultanım" dediler. Sultan:" Gelin, biz de gidip görelim" dedi. Kalktılar, hep birlikte pınar'ın yanına gittiler. Abdal Musa Sultan: "Yine eskisi gibi su olun" dedi. Abdallar hep birlikte bağırdılar:" Bırakın, bırakın bal, yağ aksın Sultanım" dediler. Abdal Musa Sultan:" Şahin yuvası nasıl olursa bırakın öylece su olsun" dedi. Abdallar bu söze kulak vermediler, su aktı.

Burada Abdal Musa'ya ait olduğu iddia edilen bir nefesteki tarihi olaylara bir gözetmekte yarar var.

Gözlerin kör olsun ey kanlı Yezid

Bu meydanda ne var Ali'den gayri

İlim mabedinin kapısını açan

Var mıdır bir bilge Ali'den gayri

Güvercin donuyla Uruma uçan

Erenler evinün kapısını açan

Cümle evliyanın üstünden geçen
Var mıdır hiçbir er Ali'den gayri

Sofu Abdal erkanın yürüden
Ayin cemde sevdiklerün sireden
Neşter Selman kırk vücudu bireden
Var mıdır hiçbir el Ali'den gayri

Muhammed Miracın yoluna girdi
Bu sır gayet sır içinde sır idi
Şir donu'nun Hatem mührünü verdi
Bu sırrı kim bilir Ali'den gayri

Cümle evliyalar imamlar bunda
İkrar veren kimse düşer mi derde
Yek nefesle durma meydan-ı erde
Babamız her kim var Ali'den gayri

Selman bir deste gül Şah'a uzattı
Kendi tabutuna kendüsi yattı
Cemi-i Mustaftan nikabın attı
Kur-an yok gördüler Ali'den gayri

Erenler erkani gerçek bellidir
Abdal Musa fakir anın kuludur
İmam mahabeti gönlü doludur
Var mıdır bir rehber Ali'den gayri (76)

Abdal Musa yukarıdaki nefesin birinci dörtlüğünde, Yezid'in ehl-i beyte karşı giriştiği zulüm ve kıyımı dile getiren şair burada teberrâ yapmaktadır. İkinci dörtlüğünde Hacı Bektaş-ı Veli'nin Horasandan Anadolu'ya gelirken güvercin şekline girdiği şekilde bektâşilerce bir inanç vardır. Güvercin, barışı, dostluğu, sevgiyi simgelemektedir. Bu dörtlükte Abdal Musa bu olayı dile getirmeye çalışmıştır. Menkıbelerde bu olay şöyle anlatılır:

Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya gelirken güvercin kılığında gelir. Ancak Rum erenleri Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelmesini istemezler ve Hacı

Tuğrul'u doğan(tırtıcı kuş) şeklinde üzerine gönderirler. Hacı Bektaş Veli, hışımla gelen Hacı Tuğrul'u boğazından yakalar ve " biz size mazlum suretinde geldik siz bizi zalim donunda karşıladınız. Güvercinden daha mazlum bir yaratık bulsaydık onun donuna urunur da gelirdik" der. Buradan hareketle Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya barışçıl bir amaçla geldiğine inanılır. Üçüncü dörtlükte Hz. Ali'nin sevdiklerini sırretmesi olayı ile sahabilerden Selman-ı Farisi'den de bahsedilmektedir. Dördüncü dörtlükte Hz. Muhammed'in Mirac'a çıkması hadisesi dile getirilmiştir. Miraç hadisesine daha önce değinildiğinden burada üzerinde durmaya gerek görülmemektedir. Ancak Bektaşilerce Mirac'a inanılan bir başka yön daha vardır ki burada bahsedilmesinde fayda vardır. Bazı Bektaşiler Mirac'ın aslında Hz. Muhammed'in göğe çıkarak orada Hz. Ali'yi görmesi şeklinde zuhur ettiğine inanırlar. Bu dörtlükte de Abdal Musa kısmen buna dikkat çekmektedir. Bir başka nefesinde şöyle seslenmektedir

Kim ne bilür bizi nice soydanuz

Ne bir zerre oddan na hod sudanuz

Bizim hususumuz marifet söyler

Biz Horasan mülkündeki boydanuz

Yedi deniz bizim keşkülümüzde

Hacim umman oldu biz o göldenüz.

Hızır İlyas bizim yoldaşımızdur

Ne zerrece günden ne hod aydanuz

Yedi tamu bize nev bahar oldu

Sekiz uçmak içindeki köydenüz

Bizüm zahmımıza merhem bulunmaz

Biz kudret okuna gizlü yaydanuz

Musa Tur'da durup münacat eyler

Neslimüz sorarsan asıl Hoy'danuz

Ali oldum adım oldu bahane

Güvercin donunda geldüm bu hane

Abdal Musa oldum geldüm cihane

Arif anlar bizi nice sırdanuz.(77)

Abdal Musa bu nefesinde nereli olduğunu ve soy şeceresini aktarmaktadır. Nefeste Abdal Musa kendi mürşidi olan Hacim Sultan'dan bahsederek mürşidine olan bağlılığını dile getirmektedir. Ayrıca Bektaşî ve Alevî kesim için önemli bir yer tutan Hızır ve İlyas kültü bu nefeste açıkça görülmektedir. Burada Hz. Musa ile Hızır a.s.'ı birlikte değerlendirmekte yarar vardır. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ile Hızır'ın birlikte seyahat ettikleri bir kıssa anlatılmaktadır. Bu nefeste telmih sanatı yapılarak kutsal kitaplarda, Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah'u Taala ile konuşması ve dağın bu diyaloga daha fazla dayanamayarak dağılması şeklinde geçen tarihi bir olay da hatırlatılmaktadır. Nefeste Abdal Musa Hz. Ali soyundan olduğundan ve Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya güvercin kılığında geldiğinden söz etmektedir.

3- Vilayetname-i Sultan Şucauddin

Abdal Musa Vilayetnamesini andıran bir başka Vilayetname de Vilayetname-i Sultan Şucauddin Vilayetnamesidir. Esiri mahlaslı bir şairin Türkçe ve yer yer manzum olarak yazdığı bu menakıbnamede, Çelebi Mehmet ve 2. Murad devrinde yaşadığı sanılan bir Rum Abdalı yani Kalender şeyhi olan Sultan Suca'nın menkabelerini ihtiva etmektedir. Şeyhin değişik seyahatlarını ve bunlar esnasında cereyan eden olayları anlatmaktadır. Şeyh Suca'nın zaman zaman fetihlere katıldığı bu menakıbnameden anlaşılmaktadır. Sultan Şuca'nın müridleri Uryan Şucailer diye anılan Kalenderilerden meydana geliyor. Menkabelerin de çoğu Kalenderilerin o devirdeki merkez tekkesi olan Seyit Gazi dolaylarında geçmektedir. Menakıbnamenin dili de hayli bozuk ve küfür lafızlarına rastlanılmaktadır. (78)

4-Vilayetname-i Hacim Sultan:

Yazarı kesin olarak bilinmemekle beraber Derviş Burhan adında birinin yazmış olması muhtemeldir. Eserde Hacim Sultan'ın Hacı Bektaş ile Anadolu'ya gelişi onun yanındaki hayatı ve sonradan halifesi sıfatıyla Batı Anadolu'ya yerleşmesi ve oradaki hayatı menkıbelerle anlatılır. Bu eser Türkçe yazılmıştır. Hacim Sultan'ın devrindeki nüfuz ve önemine binaen Bektaşî Tarikatı halifesine ait tek menakıbnamedir. (79)

1-Heza Menakıbı Sultan Hacı Bektaş Veli Velayetname-i Hacı Sultan

Bu menkıbede Kainatın, Meleklerin, insanların yaratılışı dile getirilmektedir. Kur'an-ı Kerimdeki yaratılış süreci esas alınarak kainatın yaratılış evreleri ile insanoğlunun nasıl yaratıldığı anlatılmaktadır. Hz. Adem'den itibaren gelişen olaylar zikredilip Hz. Muhammed'in nurunun, Hz. Adem'den başlayarak peygamberler aracılığıyla kendisine kadar geldiği ve Hz. Muhammed'in dünyaya gelmesi sırasında meydana gelen olağanüstü haller anlatılmaktadır.

Kaddesallahu Sırrı Aziz

Bismillah Elrahman Elrahim

Mahakallahu Taala Adem seltin benemen minelturak halkı nuru Muhammedin ma halk fisse mavati velard. Maahalk Cebrail, Mikail, Esrafil, Ezrail Elhamdulillah ellezi cealna kululüsl arifeyn nümüren veziyne bi ziynete ulumül mahzumete ve kane ala zalik kadiren ve kasse mü'l marufete beynil ukaa bu kadrül istidad kalilen ve kesiren essalavatı vesselam ala hayrı halkati Muhammed'in ve alihi ecmain.

Pes imdi Allah'u Taalaya hamd edüb Peygambere salavat getirdikten sonra:

" Bilgil kim. Nitekim Hakk sübhane ve Taala bu kainat yaratmadan evvel kudret feyziyle kendi nurundan bir nur kabzedib o nur halilim ve mahilulukum nurudur'dedi. Çünkü Allah u Taala c.c. cemi yeri göğü arşı kürsü, levhi ve kalemi, ayı ve günü ve cemi melaikeyi, bu nurdan yarattı. Halk eyledi.

Pes imdi Arifler:" Allah u Taala yeri göğü nice halk eyledi ve hem bu nuru Adem Peygamberden ta Abdülmuttalip Hazretlerine ondan Abdullah'a gelip karar ettiğini beyan eder.

Pes imdi Allah u Taala c.c. ol nuru getirib bu kudret kandiline koyup ol nuru kırk yıl terbiye etti. Daha yeri göğü yaratmamıştı. Ol nura kudret nazarıyla bir nazar kıldı. Ol nur hemen o saat su oldu, aşka geldi, kaynadı. Ol suyun buharından yedi kat göğü yarattı, köpüğünden yedi kat yeri yarattı. Yer hareket etti, durmadı.

Hak Sübhane ve taala dağları halk edib yerin üzerine musallat eyledi. Ol nurdan ayı ve günü arşı kürsü levhi ve kalemi halk eyledi. Ondan feriştahtarı halk eyledi. Evvel Cebrail'i halk etti. Anın için cemi peygamberlere nehiy getirdi. Cümlesinden güzide oldu. Andan Mikail'i halk eyledi, kulların rızkın tedarik etmesi için. Kavlehu Taala el Rezzak-ı Zülkuvvetil Metin andan İsrafil'i halk eyledi, sur üfürmek için. Andan Ezrail'i yarattı, kullarının canın alıb arş altına iletmek için. Andan Adem'i yaratmak diledi. Feriştahtara bildirdi. Ve dahi Hak Sübhane ve Taala eyitti kim: "Ya melaikelerim ben yer üzerine halife kılmak murad-ı şerifimdir. Varın toprak getirin. Adem'i halk edin" dedi.

Pes imdi feriştahtar dediler kim:"Sen ademi yaratırsın ol halife edeceğin gelir, yer üzerinde fesad eder, biz sana tesbih edib şükr ederiz" dediler. Ondan Hak Sübhane ve Taala eyitti kim:"Benim bildiğimi siz bilmezsiniz" dedi. Andan feriştahtar bu cevabı işitib sakit oldular.

Ademin yüzünü Medine toprağından yarattı. Başını Beytül Mukaddes toprağından yarattı. Gözünü Beytil haram toprağından yarattı. Kulağını Tur-i Sina toprağından yarattı. Sakalını uçmak toprağından yarattı. Burnunu Dımışk toprağından yarattı. Eğini Medayının mağrupdan yana toprağından yarattı. Ağzını Medayının maşrıktan yana toprağından yarattı. Dilini Buhara toprağından yarattı. Dişlerini Harezün toprağından yarattı. Boynunu Çin Melik toprağından yarattı. Kollarını Yemen taif toprağından yarattı. Yaratan sağ elin Mısır toprağından yaratarak sol elin pars toprağından yarattı. Tırnakların Sistan toprağından yarattı. Göğsünü Irak toprağından yarattı. Arkasını Handan toprağından yarattı. Ayakların Türkistan toprağından yarattı. Dizlerin Kırım toprağından yarattı. İnciklerin Endülüs toprağından yarattı. Topukların Rum toprağından yarattı.

Pes sonra kudretiyle göğsüne nur ile camı girdi. Gözlerin ibret nuru ile bezedi. Alnını secde ile bezedi. Dilini zikr nuru ile bezedi. Dudağını tesbih nuru ile bezedi. Eğnini hilat nuru ile bezedi. Göğsünü Şenek nuru ile bezedi. Karnını ilim nuru ile bezedi. Arkasını yiğitlik nuru ile bezedi. Belini izzet nuru ile bezedi. Sitrini emanet nuru ile bezedi. Uyluklarını emr-i nehiy nuru ile bezedi. Dizini ruku nuru ile bezedi. Ayağını taaf nuru ile bezedi. Bağırını hoşnutluk nuru ile bezedi. Ellerini sahavet nuru ile bezedi.

Tırnağını şefaathuru ile bezedi ve hem gönlünü iman nuru ile bezedi ve tazim nuru ile düzdü. Vuslat nuru ile getirdi ve ham adam toprağını Ezrail eline verdi. Rahmet suyu ile yıkardı. Marifet nuru ile tepti. Tanrı teberek ve taala Adem'i altmış türlü topraktan yarattı. Eğer bir türlü topraktan yaratmış olsaydı, Ademilerin hepsi bir surette olurdu.

Pes Ademi Mekke ile Yemen Tayfi arasında yarattı. Kalellahu Taala.

İmdi Hak Süphana ve Taala Hazretleri eder kim ,Dehli Kur'an Kalallahu Taala " Halakal insan min salsalin min hemain mesmun ve hem sıaldan yarattım.

Pes imdi bir mesniye sahap toprağından, çıkana sülale derler.. ve hem kudretiyle bir zaman yatıp güneşde yarıldı kaelfehar oldu. Evvel toprak idi. Andan taş oldu. Taş yarıldı Ezrail uğrayı geldi. Gördü keleşledi, üstüne geldi. Biraz nazar kıldı. Acebledi nacitehayyır oldu ...

Adem'in doksan oğlu ve kızı oldu. Halk bunlardan yayıldı. Pes imdi Hak c.c. Muhammed'in nurunu Adem'in alnında kodu. Anda nice müddet durdu. Andan Havva'ya nakleyledi. Şit doğdu anın alnında tecelli eyledi. Andan Emuşe nakl eyledi. Oğlu Kenan doğdu. Muhammed Mustafa'nın nuru anın alnında zuhur etti. Andan Möhlelele nakleyledi. Andan Yarda nakleyledi. Andan İbrahim'e ve İsmail'e aslı aslına erişib Abdül Müttalib'e andan Abdullah'a gelib anda karar eyledi. Andan iki cihan güneşi Muhammed Mustafa'ya gelib anda karar eyledi. Hemen o saat nice yüz bin putlar kırılıb, nice yüz bin kiliseler yıkılıb keşişler altında helak oldu. İmdi anın mucizat haddine nihayet yoktur. Akıllar akla getirebilmeye ve diller şerh edebilmeye. (80)

2-Heza Menakıb-ı Sultan Hacı Bektaş ve Velayetname-i Hacim Sultan

Aşağıdaki menkıbede Hacı Bektaş Veli ile Hacim Sultan'ın soy şeceresi verilmekte ve bu azizlerin ehl-i beytten oldukları ifade edilmektedir. Bu menkıbede ayrıca Ahmet Yesevi'nin Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerini görünce onu Anadolu'ya manevi bir fatih olarak gönderdiğinden de bahsedilmekte ve Cebraill'in Hz. Muhammed'e bazı emanetler getirdiğini, bu emanetlerin Hz. Muhammed'den Hz. Ali'ye, ondan da ehl-i beyt vasıtasıyla Hacı Bektaş'a kadar geldiğinden söz eder. Fuad Köprülü bu vilayetname'de geçen, Hacı Bektaş

ile Ahmet Yesevi'nin aynı dönemde yaşadıkları şeklindeki diyalogu gerçekte bulmaz Fuad Köprülü'ye göre her iki tasavuf erbabının yaşadıkları dönem birbirinden farklıdır.

Kaddesallahu sırrı laziz

Elhamdülillah Rabbül Alemin ve Şeraifi Selavat Al-i ilahil teyyıkın ve'l tahirin vakayı evlad-ı masumiyyin ve aşretil tahirin

Ecmain

Ammakil gilküm Hak Süphane ve Teala halkı yaratmaktan murad oldur kim Marifet, iykadet iki cihanda bahıtlı ve saadetli ve kendi hizmetinde müşerref-i mahsus olalar.

Kalallah'ı Teala " Vetekaddes ve hılkadite cinni ve'l cins illa layakidüm"

Pes kelamı rabbani molülüyle adem oğlanı ibadetten zühd-ü takvadan hali olmayalar. Pes imdi ey aziz menkıl gül kim Sultan Hacı Bektaş-ı Veli Rahmetullahi Aleyh. Nitekim zikrolunan Sultan İbrahim oğludur. Sultan İbrahim Musayı Kazım oğludur. Musayı Kazım Cafer-i Sadık oğludur. İmam Cafer-i Sadık Muhammed Bakır oğludur. İmam Muhammed Bakır Zeynel Abidin oğludur. İmam Zeynel Abidin İmam Hüseyin oğludur. İmam Hüseyin Hz. Ali'nin oğludur. Keremullahi veche anaları Fatımatı'z-Zehra ve dedeleri Hz. Muhammed Resullulah Salavatullahe aleyhim ecmain. Bu vech ile muhakkak Horasan Sedatlarının sahih mezhepleridir. Bila ihtilaf.

Pes imdi Sultan Hacim Kaddesallahu Sırral Aziz. Şehzade-i Hüseyin oğludur. Şehzade-i Hüseyin İmam Taki oğludur. İmam Taki İmam Aliyül Nakı oğludur. İmam Naki , Ali Musa Rıza'nın oğludur. İmam Rıza Musa-i Kazım oğludur. İmam Musayı Kazım oğludur. Musayı Kazım Cafer-i Sadık oğludur. İmam Cafer-i Sadık Muhammed Bakır oğludur. İmam Muhammed Bakır Zeynel Abidin oğludur. İmam Zeynel Abidin İmam Hüseyin oğludur. İmam Hüseyin Hz. Ali'nin oğludur. Keremullahi veche anaları Fatımatı'z-Zehra ve dedeleri Hz. Muhammed Resullulah Salavatullahe aleyh.

Pes imdi bilgikküm İmam Naki'nin yedi oğlu varidi. Biri İmam oldu. Anın adı İmam Hasanel Askeri derler, altısı İmamzadelerdir. Birinin adına İmamzade-i Hadi derler, birine İmamzade-i Hüseyin derler, birine İmamzade-i

Cafer derler, birine İmamzade-i Zeyd derler, birine İmamzade-i İbrahim derler.

Pes imdi İmamzade-i Hüseyin'in üç oğlu kaldı. Birine Seyyid-i Cihan derler, birine Seyyid Sultanı derler, birine Seyyid Hacı derler. Bir manada Recep derler.

Pes imdi Sultan Hacım ve Sultan Hacı Bektaş Veli Hazretleri bunlar şöyledir. Kim naslu ezelidir. Yani ki Sakaliyet aleminde herkes sahbiyanla karışıp laakül Hanea şehvete meşgul olmadılar. Nitekim zikri geçti sahi aleminde dahi kendşlerinden haller zahir olurdu. Türlü türlü kerametlet gösterirdi. Mübarek ağızlarından türlü kelimeler işitilirdi. Herkes dünyaya meyil bunlarda görülmedi. Kendilerinden gelmedi. Belki kendilerinden zahir olan gece gündüz ibadet, taat riyazet zühd ü takva idi. Hatta Horasan'da ataları dedeleri hikmete vararak sultanlık arzettiler. Hazı Bektaşî Veli Sultanı Arifeyn ve sultanı evliya Ahmet Yesevi Kutbül Ekrem Ruma göndermezden evvel nehar ibdet riyazet takvaya ve ameli sahahaya meşgul oldular.

Ve dahi hidayetullahi celli ve ala kendilerine yetmil gece ruhlar alemi ervahından alemi ecsama ulur kıldık da ketayürül Nas saibeleriyle bu vasıtayı ameli salihleri yunemen fi yunemen terakke bulıp ta mertebeyi velayete erişmek ve bu veçhile bu neçhile oldu. Ol alemi Kadim olan aşına geldi. Aşına olana aşinalık gösterdi Kamillik mertebesin işaret etti. Min kablüllahe elham tarafından kendilerine kutbül ahlak sultanı arifin ser çeşme-i neva Hazar-i Piran Türkistan Sultan Hoca Ahmed Yesevi ibni Muhammed Hanifi Rahmetullahi Aleyh çaharı fakrı anlardan kabul etti. Anların irşadına tabi ol anlardan mezun ol deyi, irşad olundu. Evvel Kubbeyi elif taç ve hırka ve çerağ ve sefra ve alem ve seccade kim. Cebrail Hz. Muhammed Mustafa efda selavat ve ekmelil tahyiyaya Allah Taala celli ve ala emriyle getirmişti. Hazreti Resul anları erkan birle Hazreti Ali'ye vermişti. Bu hazraeti Ali İmam Hüseyin'e vermişti. İmam Hüseyin'den İmam Zeynel Abidin'e kalmıştı. Anda İbrahim Mükerreme doğmuştu.

Bu emanetler vilayet hezarı piran Hoca Ahmet Yesevi'ye doğmuştu. Hoca Ahmet Yesevi bu emanetleri doksan halifeden birine vermedi. İstediklerinde anın sahibi var, gelir rumuz ile . Hz Hünkar'ın gelmesini

işaret ederdi. Onları ahiret emir Hacı Bektaş Veli geldi ona tapşırıldı. Zira ol kisvete, ol muslata layık olmaklığına nişan verdi. Kim ki ol kisvete ol vuslata vesam gösterdi. Bu mertebeye kutbul ekberi kutbül aktah mertebesidir. Bu mertebeye katma Muhammed Mustafa'dır ve velayet Aliyyül Hassa'dır. Bu mertebeye erişmek nesep yüzünden gayriye olmaz.

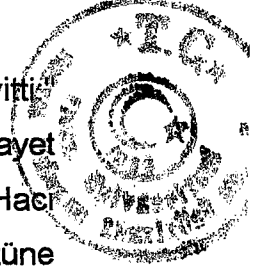
Pes Sultan Hacı Bektaş Veli Hazretlerini Hoca Ahmed Yesevi Hazretlerine ilim okumağa vermişlerdi. Namaz vakti geldi. Sey etti:"Su getir, abdest alalım" dedi. Bektaşil Horasani etti:" Hocam nazar etsen çeşme mektephaneye aksa" dedi. Şeyh etti: "Ama benim yetmez" dedi. Öyle diyince Bektaşel Horasani Nuru Hakka dua kıldı. Çeşme gelip mektephanesine aktı. Çıktı gördüler ki mütehayyır oldular. Andan Şeyh Bektaş, sevinciyle baş kaldırdı. Gördü kim su akar ol suyun yanında bir susam bitmiş ve açılmış. Her gün dokuz bin halife Sultan Hoca Ahmed Yesevi'den ders okurdu. Geldiler gördüler kim pınar mekteb-i handan'a akar. Eyittiler :

"Bu ne hikayettir?" Hoca Ahmed Yesevi Hazretleri bu velayet Hacı Bektaş'ındır. Eyittiler:" Hacı Bektaş kimdir?" Eyitti:" Budur" dedi. " Ne sebepten hacı oldu?" dediler. Andan Şeyh eyitti:" Arefe günü biz Arafat'ta idik. Ben eyittim:" Şimdi bizde bişi bişurlar " dedim. Filhal bir tepsinin içinde sıcak bişi getirdi, bana sundu. Aldım yedim. Tepsiyi sakladım. Bir velayet budur kim her vakit ben Kabe'de namaz kılardım. Sağ yanıma selam verdikçe Hacı Bektaş'ı görürdüm. Sol yanıma selam verdikçe yine Hacı Bektaş'ı görürdüm. Namaz fariğ olunca hemen kaybolurdu.

Cümlesi bu işittiler " bu bir oğlandır anasının sütü ağzında kokar, dediler bu kanda velayet keramet kanda" dediler. Bunlar böyle deyince Hz. Bektaşî eyitti:" Biz Muhammed'in ve hem Ali'nin sırrıyız" dedi. Dediler kim" göster görelim, eğer gerçek isen söyle meğer tasdik ola. Kim ayinle görelim tasdik ola. Hz. Ali'nin kendinde üç nişanı vardır. Biri alnında bir kara bendir. Sağ ayasında bir yeşil beni vardır. Sağ omuzunda bir beni daha vardır".

Onlar böyle dediler. Hacı Bektaş bunun üzerine elini ileri sundu. Avucunu açtı. Gördüler ki bir yeşil ben. Eyittiler: "Dahi alnında var". İmamesin alnından yukarı kaldırdı. Gördüler ki bir ben beğzer nasrında dahi gördüler. Cümlesi vardılar yüzlerin yere vurdular. Ayağına düştüler. Andan

Hünkar Hazretine sordular:" Ettifak senin meşrebin kimdendir?" Eyitti:" Meşrebim Muhammed Mustafa s.a.s. dendir." Eyittiler:" Sana bu velayet Allah u Taala c.c'dendir". Eyittiler:" Sana bir şeyh gerektir" dediler. Andan Hacı Bektaş Veli eyitti:" Eğer sizden biriniz şol yasemin yaprağının üstüne seccade serip namaz kılsa ben ona kendi özüm tapşıraydım" dedi. Hepsi bu cevabı işittiler. Cümlesi mütehayyır oldular." Sen eyle görelim" dediler. Hz. Hünkar eyitti:" Eğer gösterirsem bana mürid olur musunuz?" dedi. Eyittile:" Beli, derhal".

Hacı Bektaş Veli abdest aldı, seccadesini eline aldı, attı. "Bismillah Ya Allah Ya Allah u Taala " dedi. Seccadesini yaprak üzerine saldı. Seccade muallakta durdu, Hacı Bektaş Veli üzerine çıktı, selat etti. Geri imdi cümlesi geldiler, ayağına düştüler. Kısvetlerin nazarında kodular. Hacı Bektaş Hazretleri kısvetlerin tekbir edip kaslarına vurdu. Hemen Hoca Ahmet Yesevi Hazreti ol çaharı, fakrı Elif Taç ve hırkayı ve çerağı ve sofrayı ve alem ve seccadeyi İmam Ali Ubas'a Rıza buna vermişti." Bizim evladımızdan bir kişi gelse gerektir, ona ver" demişti.

Pes Sultan Hoca Ahmet Yesevi İbn Muhammed Hanefi İbn-i Aliyel Murtaza Hazretleri getirip erkanla Sultan Hacı Bektaş Veli'ye verdi. Dua edip dest-i tövbe verdi. Kalallahu Taala" Tuneli Elallah'ı tövbete nasuhan"

Pes Nasufi tövbesi verip biat etti:" Yürü imdi sana urum evinden Karahöyük'te makam verdiler. Durup eğlenme git" dedi.

Pes andan ol doksan dokuz halife her biri nutk ettiler." Yoldaş olalım" . Sultan Hacı Bektaş eyitti:" Nice yoldaş olursun?" Ol eyitti:" Nalının çeviririm " Sultan Hazret eyitti:" Sen bana yoldaş olamazsın" dedi. Biri daha eyitti:" Ben abdest ibriğini getiririm" dedi.

Hacı Bektaş Veli kabul etmedi. Ahiril emir nesli evladı İmam Naki Aleyhissilatul Vesselam neslinden bir evladı zekür zikr olunduğu gibi İmamzade-i Hüseyin oğlu nesli Resul Hacim Sultan rahmeti vessea Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri yoldaş olmasını niyaz etti. Hacim Sultan Hazretleri yerinden kalkıp: " Kabul ederseniz ben yoldaş olurum" dedi. Hz. Hünkar eyitti:" Nice yoldaş olursunuz?". Hacim sultan eyitti:" Öyle yoldaş olurum ki; yoldan çıkarsan yola getirene kadar ayağına vururum" dedi. Böyle

deyince Hacı Bektaş eyitti:"Ey emmi, sen benim yoldaşımın " dedi. Ve birbirini kabul ettiler.

Pes Hoca Ahmet Yesevi Hazret bir ağaç kılıcı vardı, getirip Sultan Hacı Bektaş tekbir edip beline kuşattı ve dahi ocakda dut ağacından ateş yanarak bir köşeyi kavrayıp Rum'a pertev etti:"Horasan'dan Rum'a er gönderildiği malum ola Rum'da bir gözü açık er var ise bunu duta" dedi. Ol köşeği Hanra'da yana yana gelip geçerken Konya'da bir er var idi. Sultan Hoca Ahmet Fakı derlerdi. Ol Köşeğe'yi kapup hüccresinin önüne dikti. Kudret ilahi Ol köşeği bitti tepesi yanık aşağısı dut verdi. Şimdi böyledir.

Pes imdi Sultan Hacim Sultan Hacı Bektaş ol gece seccadesin üzerine yattılar. Kudretten bir avaz geldi. " Eğlenmen Rum'a varın" diye. Durdular sabah namazını kılıp evradı tamam ettiler. "Feyennama tevellü fesümme vechullah" Dostuna secde ettiler, ondan icazet talep ettiler.

Pes Hoca Ahmet Yesevi ilmi Muhammed Hanefi ilmi Aliyyel Murtaza doksan dokuz bin halife bunlara hayır dualar edip Perşembe günü ol saat Kabe yoluna bir menzil gönderdiler. " Yörün imdi duadan unutman" dediler. Yola revan oldular. Yöğmen fi yörümen gelip Kabe-i Şerife yetiştiler. Tavaf edip kırk gün Arafat dağında riyazet çekib Allah u Taala'dan istibanet dilediler . Andan gidip Medine-i Münevvere'den yana revane oldular

Gelip Hz. Resulullah'ı dahi ziyaret ettiler. Kırk gün miktarı anda dahi riyazet çekip Allah u Taala'ya münacaatta bulundular. Andan dahi gidip Kuddusü Şerife gelip onu dahi ziyaret ettiler. Andan dahi gidip Rum'a revan oldular. Bir Cezire'ye geldiler.Arslan korkusundan ol yoldan geçilmez idi. Ol araya geldiler iki arslan iki taraftan gelip bunları yalandılar. Pes evliyalar dua ettiler," Kaf" dediler. Fi'l hal ikisi dahi taş oldular. Andan gidip Rum'a yakın geldiler" Esselamü Aleyküm ya Rum erenleri" dediler.

Pes Rum erenleri dahi bir yerde sohbet ederlerdi. Fatıma Bacı yemek pişirirdi. Kalktı üç kere tapıkladı yine oturdu. Andan Karaca Ahmet eyitti: "Ya Hacı kimin selamın alırsın?" dedi. Andan bacı eyitti: " Rum'a er geldi" dedi. Andan Karaca Ahmet eyitti:" Ne taraftan gelirler?" dedi. " Kendileri Horasan erenleri erat, gelişleri Kabetullah'dan" dedi. Andan Rum erenleri gelip kanak kanada çaktılar. Arşa değin bağladılar. Andan bunlar gördü kim yol bağlanmış. Sultan Hacı Bektaş eyitti:" Ya Hacim Sultan gel beri

gövdemiz bir olsun" deyip güvercin donuna girdiler. Pervaz eylediler. "Ya Allah" deyip arşın şahından uçtular ol vakit kim evliyalara arşa yetişti. Andan melaikeleri gördüler. Başlarına bir haddi sani birer kubbeyi Elif taç giyerler. Karşı geldiler. "Hoş geldiniz ya Evliyaullahlar" dediler. Andan havadan inip Karahöyüğe kondular. Güvercin şeklinde bir mermer üzerine ayakları taşla kattı. Andan Rum erenleri: "Hay yenemedik geçti" dediler. Andan Karaca Ahmet bir miktar halı 'uyku' alemine vardı. Kalktı eyitti dünyaya. "Nafiyhada hiçbir nesne görmedim. Amma Karahöyük'de bir tane güvercin oturur. Ama başı iki" dedi. Andan Karaca Ahmet oğlu Hacı Tuğrul'a yerinden kalkıp icazet diledi. "Ben güvercini getireyim siz haber sorun" dedi. Pes Rum Erenleri destur verdiler. Ertuğrul bir doğan olup havaya ağdı. Gödü kim Höyük başında bir güvercin oturur ama başı iki. Havadan indi, dileklerim çalardı.

Pes Hacim Sultan Hazretleri desdin sunup birinci kat göğden avucuna alıp sıkdı. Aklı zail oldu. Bir saatten sonra aklı geldi. Pes Hacim Sultan eyitti: "Bre yolsuz erkani yok er ere böyle yırtıcı erkani yok er ere böyle yırtıcı suretle mi gelir" deyip divan-ı Hak'da yeşil perdenin altından alemi ervahda elli yedi bin evliyaya mensub ulaştıran kişidir bu gelen" dedi.

Hacı Tuğrul eyitti: "Hak divanında bize mensub veren kişinin sağ elinin ayasında bir yeşil beni var" dedi. Andan Hacı Bektaş eyitti: "Şimdi görünce ol eli bilir misin?" dedi.

"Evet, bilirim" dedi. Andan Hacı Bektaş Veli avucunu açtı, Hacı Tuğrul görüp bildi hemen gelip eline ayağına düşüp tazarru eyledi. Andan Sultan Hacim Hazretleri eyitti: "Yürü erlere haber eyle de, gelsinler!" dedi. Andan Hacı Tuğrul gelip bunlara haber verdi. "Şek ve şüphe yok Hak divanında bize mensub veren kişidir, bu gelen" dedi. Pes erenlerin bazıları muhalefet ettiler. "Biz varmayız er ise bizi cezbedip ayağına iletinler" dediler.

Rum erenlerinin inadı bunlara malum oldu. Hünkar Hacı Bektaş Veli ile Hacim Sultan dua ettiler. Parmağıyla işaret ettiler. Hepsinin altından seccadeleri kaybolup Hacı Bektaş Veli ile Hacim Sultan'ın nazarına döşendi. Ama diğerleri yine inat ettiler, çerağların yakamadılar, bunda aciz oldular. Andan Karaca Ahmet eyitti: "Şundan geri gelen varolun, ol erlerin remzidir," dedi. "Er verdiğin geri gerilmaz. Nihayet bize dahi terkı vere" deyip

yerlerinden kalkıp revane oldular. Karahöyüğe çıktılar. Gördüler kim seccadeleri hep bunların nazarında. Andan Sultan Hacim Hazretleri buyurdu. Geçip seccadelerine oturdular, tefekkür ettiler. Bir müddet sonra Hünkar Hacı Bektaş Veli übarek ağzın açıp eyitti: "Ya Karaca Ahmet siz elli yedi bin koyun idiniz. Ben sizi Alem-i ervahta güder idim. Siz sürüye uymaz kuzu idiniz. Ben senin çöğen ile ensene vurur idim. Dilersen ensene nazar eyle çöğenin yerlerin göresin," dedi.

Pes erenler bakıp gördüler özün ve tazarru ettiler. Pes Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Hacim sultan Hazretleri bunlara arşı kıyamda verdiler. Cümle meşayih pişevadır. Hem şeriat muhkemdir. Ahvalda hem tarikat muhkemdir efalda. Zira kim cemi meşayihler anda cem olmuş idi. Eyittiler: "Ne kişilersiniz? Kimin neslisiniz? İrşadınız kimdendir? Eyittiler: "Aslımız Horasan, mürşidimiz Hüda'dır". Eyittiler: "bu söze delil gerektir" dediler. Pes Hacı Bektaş Veli, Sultan Hacim dua ettiler. Hazreti Hakk'a münacaat edip el yüze serdiler. Derhal havadan bir yeşil fermen indi. Önlerine kondu. Cemi meşayihler gördüler yeşil fermenı açtılar. Yeşil kağıt üzerine beyaz hat ile yazılmış kim. ...

Andan okudular gördüler nasip Hüda'dan olduğun bildiklerinden sonra cümlesi bunların önünde baş yere koydular: " Bize sefa nazar eyle," dediler Hünkar Hacı Bektaş Veli bunların üzerine tekbir eyledi. Tevella , teberra eylediler. Anın için piş-i inanlardır.

Nitekim Kur'an'dan buyurur: " Ve en temellüma kema tevelluyetin min kabli yeazzelikün azakan elimen" Bu ayetin hakkında Hazreti Enbiya buyurur.

"Enbiya ihem et tevella ve min azolukum' teberra ve tevalla bize maeşa yıllardan kaldı."

Hacı Bektaş Veli eyitti: " Ya Karaca Ahmet sen eyittin; er verdiğin geri almaz. Eğer er isen bize dahi mensup nere dediniz. İmdi Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri bizi Rum'a gönderecek bir deveceğiz hizmetkar vermiş idi. Ol deveceğizi biz sana bağışladık. Ta vefatından sonra senin mezarını beklesin. Rum'un sağına değme sağı benim, devamesi senin olsun" dedi.

Andan karaca Ahmet yerinden kalkıp elin ayağın öptü. Özür tazarru eyledi. Andan cemi evliyalar gelip her biri Alemin ve Sofrasın ve Tacın

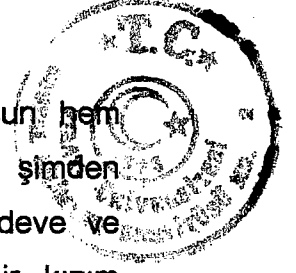
tekbir ettiler. Elli yedibin evliya idi.Cümlesinin halife edip makamlarına gönderdi. Hemen yine ikisi kaldı. (81)

3-Haza Vilayetname-i Sultan Hacim Rahmetullah'ı Aleyh

İmdi bir gün Sultan Hacim Hazretleri Halife'ye eyitti:" Bizim bir miktar hizmetimiz vardır, anı eda edelim. Allah'u Taala emriyle siz bunda gelen ehabbaya penci nasihat eyle" dedi. Yerinden durup dostuna secde eyledi. Kibleden yana revane oldu. Derviş Burhan durub merkebin getirdi. Abdest bardağın ve birkaç kitablar aldı, esasın eline alıb Sultan'ın ardına düştü Yövmen fi Yövmen Menteşe eline kadem bastılar. Gördüler kim bir cemaat. Dedeler birikib kurban cem' ederlerdi. Sultan Hacim hazretleri ileri gelip bunlara selam verdi. Hatırlarını sordu, merhaba ettiler. Bunların halifeleri şeyhlerden Bekçe Sultan, Habib Hacı Kaşa Sultan Ayna, Gazi evliyaları hayli var idi.

Pes Sultan Hacim hazretleri bunlara nutkeyledi:" Babalar sizin ile birkaç beraber olalım. Nihayetlerimizi seyr edelim" dedi. Bekçe Sultan eyitti:" Nereden beri gelirsin?" dedi. " Pes, evliyalar birbirinin ahvalin bilir. Amma ki yanında olan dervişler bilsin" dedi. Anın için sordu. Pes Sultan Hacim hazretleri eyitti:" Amcam Hacı Bektaş Sultan ile Horasan'dan Sultan Hoca Ahmed Yesevi İbn Muhammed Hanifi İbn Ali hazretleri bizi Rum' a gönderdi. Gelip Kabe'yi Şerifi Medine-i Münevvere'yi tavaf edip andan Rum'a gelip cem' evliyalar geldiler. Sultan Hacı Bektaş'tan mezun olub icazet ve sofraya ve çırağ ve alem ve seccade tekbir eyledik. Her birin makamlarına gönderdik. Ol diyarı Malide Kara Höyük'de sakin oldu. Bizi dahiGermiyan'a gönderdi. Susuzman mevkide sakin ol deyi. Biizni Allah'u Taala anda gelip birkaç sakin olup ve Menteşe ikliminde bir öküz kurbanın vardır. Getirip Seyyid Gazi'nin üzerine emanet eyle" dedi.

Bu cevabı işitip cümlesi eğildi. Merhaba ettiler. Şeyhimiz deyip izzet ikram ettiler. Pes imdi akşam yakın olmuş idi . Kadimden bir konukları var idi. Bekce Sultan bir derviş gönderdi. "Var iyice bir oda pak edip döşetsinler. Ulu Gazi misafirimiz vardır. İyice bir izzet etsin " dedi. Pes derviş revana olub ol köyler tepesi derler idi ol konakları olan adam adam geldi. Selam verdi.Eyitti:

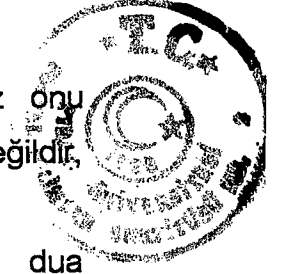
"Bekce Sultan geliyor, size selam dua eyledi. Yerceğizi bulsun hem bir ulu misafirleri vardır" dedi. Pes ol adam eyitti." Yeri şurdanken şimdiden geri size münkir oldum. Sizleri sevmezem. Zira ben dervişlere çok deve ve at ve koyun ve sığır kurban ettim. Muradım biir oğlum olaydı. Bir kızım var, oğlum olmadı. Ben ayırık dervişlere sevmezem. Yürü kanda giderse gitsin" dedi. Ol derviş bu cevabı işitip gelip Bekce Sultan'a gizlice söyledi. " Misafir olmasa idi sahrada kalırdık" dedi. Bu hal Sultan Hacim'a malum oldu. Eyitti:" Dedeler, bunda benim konağım vardır. varayım size pişiva olayım " dedi. Revane oldu. Bunlar Eyittiler:" Bu divanedir, bunda kandan geldi".

Sultan Hazret gördü kim bir büyük pınardan bir kız su alır. Hazret Sultan ol kıza selam verdi Kız dahi izzetle selamın aldı. El göğüsde kodu. Sultan Hacim Hazretleri eyitti:" Bacı bize bir su ver içelim" dedi. Ol kız bardağı doldurup Sultan'ın eline sundu. Hacim Sultan dahi bardağı ağzına alıp bir yudum yuttu. Cürasın bardağa bırakarak kızın eline verdi. Kız " Dedemin cürasın nuş edeyim" deyip ağzına aldı. Bir yudum yuttu. Kıza bir aşkı ilahi büründü. Mesti hayran kaldı. Sultan Hazret eyitti:" Ya bacı bizi bu gece konuk eylesen olmaz mı?" dedi. Andan kız eyitti:" N'ola dedeciğim gel eve gidelim " dedi. Sultan'ın önüne düştü. Evlerine getirdi. Babası yabana gitmişti. Odasın pak edip döşetti. Hacim Sultan tevekkelü Hak olup geçip oturdu. Andan Bekce Sultan cemaatıla geldi, girip oturdular.

Ol kız Hacim Sultan'ın Cemaline hayran olup nazarında ayakta durdu. Bir zaman sonra kızın babası evine geldi. Hatuna sordu ." Hamı kız", dedi. "Kovduğun dervişleri alıp eve getirdi. Onların yanında durur" dedi.

Pes ol adam namılı kişi idi. Ar etti:" Varam ol kızı helak edeyim, ne hem onları dövüp kovayım" dedi. İçeri girdi. Gözü Hacim Sultan Hazretinin gözüne duş oldu. Cem'i endamlarına lerze düştü. Nutku tutuldu. Söylemeye mecali kalmadı, geçip oturdu.

Pes akşam idi. Sultan Hacim abdest alıp namaz kıldı, dua edip oturdu. Oda sahibi yemek getirdi, yediler, dua edip oturdu. Kız taşra çıktı, babasın taamin beğenmedi. Bir kısır keçi kesip pişirdi. Sultan Hacim'in nazarına getirdi. Ayak üzre durdu. Bir saat geçti. Lokmaya sunmadılar.

Sultan Hazretleri eyitti:" Lokmaya sunun" dedi. "Biz o etten yemeyiz onu kız boğazladı" dediler. Andan Hacim Sultan Hazretleri " Bu kız değildir, erdir.lokmaya buyrun" dedi. Kabul olmadı.

Sultan Hacim Hazret önüne getirip dört parçasın iftar edip dua eyledi. Burhan dervişe:" Gel bu taamı sofraya ilet" dedi. Burhan gelip sofraya koydu. Andan ev sahibi kızın alıp gitti. Pes Sultan Hacim eyitti:" Babalar evvel ahir şu kıza muhabbet eyledim. Varır buluşuram" dedi. Bunu işitip; "Hay Acem sen bir yalnız kişisin. Bizim evimiz, oğullarımız var yerli yurtlu adamlarız. Bizi hep kırarlar" dediler. Sultan Hazret eyitti: "Ben dahi size anın için tenkik ederim. Vaktiyle kaydınızı tedbir edesiniz" dedi. Bu cevabı işitip Bekce ve Habib Acem durup dervişleriyle bir büyük dağ var idi. Revane olup gittiler. Hacim Sultan Hazretleri eyitti: " Bardağa su koy, abdest alalım " dedi. Burhan su koyup getirdi.Sultan Hazret abdest alıp iki rikat namaz kıldı. Sure-i Yasin'i okuyup Hz. Resulullah ruhuna bin kere salavat getirip dua eyledi. El yüze sürüp kızın evlerinden yana yürüdü. Kapısı muallak açıldı, içeri girdi. Kızı babasının yanında buldu. Elini ol kızın yüzüne koydu. Eyitti:" Bismillah bi-izni Allah'u Taala" dedi. Ayetil Kürsü okuyup göbeğine değin sığadı. Çıkıp yürüyüverdi. Kız uyana geldi. " Hacim " dedi. Babası uyanıp eline silah aldı. " Kızı helak edeyim " dedi. Kız eyitti:" Baba beni koy, od yak" dedi. Anası uyanıp od yaktı. Bakıp gördüler kim; kız sarışın güzel bir yiğit olmuş. Hemen babası durup keremine haber eyledi. Her taraftan duyup geldiler. Gördüler kim kız erkek olmuş. Hemen cem olup Sultan'ın ardına düştüler. Kuşluk zamanında Sultan Hazretleri ol dağın ortasına çıktı, bir kayacığa verip oturdu. Ol giden dervişler oraya nazar ettiler. Gördüler kim beş bin miktarı adam cem olup dağdan yana gelirler . Toz asumana çıkmış. Bunu görüp Acem kıza el attı deyi dağı aşip gittiler. Ol kavim gelip dağa çıktılar, gördüler Sultan Hazretleri oturur. Ol kızın babası da gelmişti. Ağlayı ağlayı Sultan'ın elini öptü. Cümlesi gelip bir bir Sultan'ın elini öptüler. Ol gece giden dervişler gördüler kim Hacim Sultan'a zararları yok. Andan bir bir gelip cem oldular, ol kıızı gördüler. Bir güzel yiğit olmuş. Sultan'ın yanında oturur. Andan Hacim Sultan'ı evlerine götürdüler. İzzet eylediler.

Kimi at, kimi öküz, kimi koyun, kimi keçi . Bunlardan gayri bir öküz-kurbanı cem ettiler.Pes Sultan Hacim Hazretleri bunlara hayır dua eyledi. "Kurbanlarınızı Allah'u Taala cc. Kabul eyleye" deyip her birini hatırını teselli eyledi.

Andan sonra Sultan Hacim Hazretleri eyitti: "Bu yiğit bizim oğlumuzdur. Beni isteyen bunda bulsun, bunun ismi dahi Hacim Sultan olsun" dedi. Hayır dua eyledi. Birbir makamlarına gittiler. Andan Sultan Hazretleri " Gidelim, sizi Allah'u Taala'nın vahdaniyetine ısmarladım" dedi. Dahi yerinden durup Germiyan eline revane oldu. Cem'i dervişler Sultan'ın ardına düştüler . Bir menzil gönderdiler. Hacim Sultan Hazretleri bunlara destur verdi, evlerine gönderdi.

Pes Sultan Hacim hazretlerinin" Oğlumuz" dediği yiğit salih velayet oldu. Menteşe iklimi, bu bizim şeyhimiz Hacim Sultan oğludur, deyip kurbanların cem eder, verirlerdi ve hayır duasın alırlardı. Hacim Sultan Hazretlerinin adakın saklarlar idi. İbadet, riyazet, tevekkül, tefekkür ederdi...

(82)

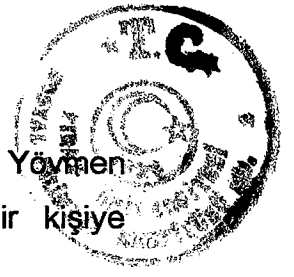
4-Haza Hikayeti Kara Baba Horasani

Bu menkıbede de Hacı Bektaş Veli'nin, Hacim Sultan'ı Horasan'dan Batı Anadolu'ya manevi bir fatih olarak gönderişi ve Hacim Sultan'ın bu yolculuk esnasında gösterdiği kerametleri anlatılmaktadır.

Pes Sultan Hacı Bektaş Ve Hacim Sultan Kaddesallahu sırratül aziz Hazretleri diyarı Horasan'dan alem, seccade, çırağ ve sofrayı alıp Rum'a gelince ol diyarlarda Kahaol kıtlık oldu. Dervişler Halifeler cem olup eyittiler:" Alem, seccade ve çırağ ve sofrayı getirip Hacim Sultan'a verdik, alıp Ruma gitti. Bir andan keskin er olsa varıp varıp sofrayı alıp gelse yine Horasan iklimi rızka mala ganimet olurdu" dediler.

Bir halifeleri var idi. İsmine Kara Baba derler idi. Kati Alim fazıl evliya idi. Yerinden durup ayak üzerine geldi. "Dua ve himmet eylen. Varıp Rum' dan sofrayı Hacim Sultantan'dan alıp geleyim" dedi.

İklim halifeleri dua ettiler. Yanına kırk derviş yoldaş koştular. "Gafil olma Hacim Sultan cellad kişidir,gurur ile varma sakın" deyip gönderdiler.

Andan Kara Baba kırk derviş ile Rum'a revane oldu gitti. Yömen fi yömen Rum'a geldi. Sora sora gelip şeyhli anasına geldi. Bir kişiye sordu; " Bizi konuk eden olsa " dediler.

Oİ kişi eyitti:

" Bunda bir evliya vardır. Bekce Sultan derler. Keskin evliyadır. Asitanesi vardır. Dervişleri çoktur. Varın anda konun" dedi.

Andan bunlar revane olup gelip gördüler kim Bekce Sultan dervişleriyle Burçak yolar . Kara Baba ileri yürüyüp selam verdi. Merhaba eylediler. Horasan iklimlerinin erenlerinin selamını ilettiler. Bir miktar kelimeler söylediler. Andan Kara Baba eyitti Bekce Sultan'a:" Baba niçin bunu emek çekip bu ıssıda yolrsınız, gelin bir yere harman olun desene" dedi . Bekce Sultan eyitti:" Biz ona kadir değiliz, baba" dedi. Andan Kara Baba dua eyledi,el yüze sürdü. Parmagıyla işaret eyledi.Cemi burçak bir yere harman oldu. Andan Bekce Sultan eyitti:" Eylekim bizimde bir hizmetimiz kabul olup divanı Hak'da derdimize dermen ola, dedik. Öyle olunca burçaklara yine yerinize varın" dedi. Harman hareket edip bir bir yine yerlerine vardılar. Bekce Sultan bunları Asitaneye götürdü. Üç gün durdular. Andan Kara Baba eyitti:" Bu diyarda Hacim Sultan diye bir ev var mıdır?" diye sordu. Bekce Sultan eyitti:" Hacim Sultan buraya yakındır, amma seni sınırından içeri koymaz" dedi. Bekce Sultan bir menzil gösterdi." Bu yol doğru yoldur" dedi.

Nitakim Hacim Sultan Hazretlerine malum oldu. Halvethaneden çıkıp dervişlere eyitti:" Kuduz geliyor oğullar, sınırdan içeri girmesin" dedi.

Pes Sultan Hacim Hazretleri bir tepe var idi. Anın üzerine çıkıp oturdu. "Kara Baba bir ok attı, gelip Sultan Hazretlerinin nazarına dikildi. Gördüler bir yeşil yelekli ok. Sultan Hacim hazret dervişlere eyitti:" Oİ kişi bunda benlikle, gururla geldi. Terkeşten ok çıkarmayalım. Kuduzu kendi okuyla helak etmek gerektir" dedi.

Oku eline alıp pertev etti. Ok varıp Kara Baba'nın göğsüne dokunup canın teslim eyledi. Sultan hazret dervişlere " varın bakayı Hakkına kon" dedi. Andan dervişler vardılar, gördüler kim Kara Baba teslim olmuş. Kırk derviş başında dururlar. Andan dervişler cem olup yuyup namazın defnedip Kur'an tilavet edip bakanın dervişlerin alıp geldiler. Sultanın

hizmetinde oldular. Andan Sultan hazretleri Halifeye eyitti:" Varın benim Horasan'dan getirdiğim sofrayı iletin haşı meuma kaba ağaca asın. Bizi isteyen dervişler dostlar gönlüme dilerse içinde bulsun ve yesin. Allah u Taala c.c hazretlerine şükreylesin", dedi ve dahi Allahu Taala emriyle Darül femadan darül Bekaya rahlat ettikten sonra kırk yıl leylime nehar kayyumluk etsin" dedi.

Pes ol sofraya kırk yıl Sultan hazretinden sonra kayyum makamı eyledi. Her kişi gönlümden her ne niyet etse ağaçtan indirip bulup yiyip yine asar oldu. (83)

5-Vilayetname-i Otman Baba

Bu eser, 1483 yılında, Otman Baba'nın yakın adamlarından ve halifelerinden Köğçek Abdal tarafından Türkçe ve nesir halinde kaleme alınmıştır. Vilayetname-i Şahi diye de bilinen bu menakıbname, öteki Bektaşî menakıbnameleri içerisinde hacim itibariyle en büyüğüdür. Eserin kahramanı Otman Baba, yahut asıl adıyla Hüsam Şah rivayete göre Timur zamanında Anadolu'ya gelmiş, Germiyan ve Saruhan bölgelerinde uzun müddet dolaştıktan sonra Fatih'in şehzadeliği sırasında Manisa'da bulunmuş ve müteakiben Rumeli'ye geçmiştir. Menakıbnamelerinden kendisinin ve müritlerinin Kalenderi oldukları anlaşılıyor. Otman Baba'nın zaman zaman Rumeli'deki fetihlere katıldığı, bu sırada bir kısım gazinin kendisine mürit olduğu görülüyor. (84)

Vilayetnamenin orijinal adı " Vilayetname-i Şah'i" veya " Vilayetname-i Sultan Baba"dır. Otman Baba ve abdallarının yedi terekli taç giydikleri hakkında kayıtlar vardır.

Vilayetname Otman Baba'yı şöyle anlatır:" Yassı yağrınlı, ela gözlü idi. Kızıl benizi vardı. Mücessem heybetli, nazarı ibretli, zahiri kuvvetli, batını nihayetsizdi. Oğuz dilin söylerdi,gayrı dil konuşanı hoş görmez : " Bre Yörükoğlu! Kendi öz dilin bırakub, gayrı dil kullanmak ayıbı neden? Diye azarlardı. Oğuz dilin öğer, "Nasıl ki Horasan erleri cümle alemin baş tacı ise, oğuz dili de cümle dillerin atasıdır. Bizim desteğimiz Oğuz dili konuşanıdır. Yad illerde yitmemek için, tek dayancımız Oğuz dilidir",derdi. Vilayetname şöyle devam ediyor: Kendisine Hüsam Şah da denirdi. Şuca' Baba çağdaşıdır. Ol dahi Oğuz dili kullanırdı. Edirne Hakimi, kendisini

devrin padişahı Fatih Sultan Mehmed'e şekva etti. Padişah, Baba ile konuştu. Ne konuştu ? Bilinmez..Yalnızca dedi ki : " Bu yiğit, Oğuz ilinin bir kahraman oğludur, cümle zafer ona müyesser ola"

Otman Baba'nın ölümü vilayetnamede şöyle anlatılıyor: Otman Baba hastalanıyor. Bir Can' a soruyor:" Ol ulu dağlar hala gönürür mü? "— "Görünür babacığım" cevabını alınca, bütün kişilerini topluyor Oğuz diliyle kükrüyor:" Esen kalın ey yüce dağlar, esen kalın yüce dağlardan inen coşkun sular, esen kal ey dağlar ve sular gibi dört iklimin Oğuz oğulları!".

Otman Baba, Bektaşidir. Hacı Bektaş'daki Pir evinde hizmet etmiştir. Orada aşevinde Aşçı Baba ile keramet yarışı yapırlarken aralarında bir gürültü çıkmış diye bir söylenti varsa da bu aşamaya gelmiş kimselerin kavga etmelerine akıl ermez ve bu söylentiye doğrudur denilemez. Otman Baba'nın tacının yedi terkli olmasını da bu kavgaya bağlayanlar var . Güya Aşçı Baba, otman Baba'nın Tacını yakalayınca on iki terkden beşi onun elinde kalmış, o da geriye yedi terk kaldı diye yedi terkli tac giymiş.

Bu evliyanın " Otman Baba " olarak anılmasının sebebi, kendisinin sohbet esnasında "Otman böyle, Otman şöyle diyerek bu ismi sık sık söylemesidir. Otman Baba Vilayetname'ye göre Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış ve Fatih Sultan Mehmet Han ile ilk olarak Manisa'da şehzade iken onunla karşılaşmıştır. Otman Baba ile Fatih'in görüşmeleri şöyle gerçekleşir. (Vilayetnameden bugünkü Türkçe'ye çevrilerek):

Fatih ve Otman Baba

Fatih Sultan Mehmet,İstanbul'u fethedip büyük şenlikler yapınca Belgrad'ı da almak için niyetlenmişti.O sırada Otman Baba,İstanbul'da bulunuyordu. Otman Baba bir gün Silivri Kapısı önünde otururken Fatih Sultan Mehmet Veziri Mahmut Paşa ile çıka geldi.Sultanla veziri Belgrad seferi hakkında konuşuyorlardı.Otma Baba'ya yaklaştıkları zaman,Otman Baba onlara dönerek "Sakin Sultanım o Belgrad kalesine gitme. Yoksa canına ot tıklarlar". Bu sözleri duyan Sultan gazaba gelerek hemen kılıcına davrandı . Mahmut Paşa:"Gafil olma Sultanım" dedi. Bu kişi öyle alalade biri değil,o erenlerdendir. Fatih bu sözleri işitince kılıcını kınına yerleştirip yoluna devam etti.

Bir müddet sonra bu sözleri unutan Fatih Belgrad'ı almak için sefere çıktı ve kaleyi fethedemedi. Yine günlerden bir gün Fatih İstanbul'u gezerken bir

sokak başında Otman Baba'ya rastlar.Otman baba,hemen Sultan'ın önüne geçerek sordu :‐Sultan sen misin, yoksa ben miyim?‑ Fatih Mahmut Paşa'ya dönerek ‐Bana Belgrad'a gitme canına ot tıklarlar diyen bu değil mi?‑ Mahmut Paşa :‐Evet Sultanım o aynı kişidir‑deyince Fatih atından inerek evliyanın elini öper, ‐padişah sensin ve sen Tanrı sırrısın, ben ise senin gibisine yardımcıyım babacığım‑ deyip atına binip yoluna devam etti.

Fatih Sultan Mehmet, bazı geceler, tebdili kıyafet ederek sokakları ve tekkeleri dolaşırđı. Amacı halkın,öncelikle de dervişlerin kendisi hakkında neler konuştuğunu öğrenmektir. Birde bu kıyafet içinde kendisini tanıyip tanımayacaklarını denemektir.

O zamanlar Otman Baba,İstanbul'da eski saray altında bulunan bir tekkede kalıyordu. O gece tekke sahibi, tekkeye gelen birkaç konuğđ önlerine yemek koyarak ağırılıyordu. Bu konuklar Padişah ve maiyeti idi. Ancak onları kimse tanıyamamıştı. Yemekten sonra sohbet edilirken,Otman baba, hemen yerinden kalktı ve bir köşede dayalı olan derviş bastonunu alarak; Sultan Mehmed'in üzerine yürüdü ve sordu:‐ Söyle çabuk Otman sen misin, yoksa ben miyim?‑ O zaman Fatih Sultan Mehmet:‐ Otman sensin, ben değilim babacığım.Otman baba: ‐ Evet öyle, Otman benim sen benim oğlumsun‐. Böylece Sultan onun ermişliğine bir kez daha inanmıştı. Padişah oradan çıkıp sarayına gitti. Sabah olunca, Otman Baba'ya bir kese akçe gönderdi.

Bir gün Edirne'den padişahın bir adamı gelerek Otman Baba'nın mübarek elini öptü. Abdallar gelenin üzerinde matem elbisesi olduğunu görünce :

-Niçin matem elbisesi ile geldin ? Padişahın adamı

-Siz sağ olun ! Sultanımız Mehmet Han'ın ortanca oğđı Mustafa Çelebi;Hakkın rahmetine kavuştu. Deyince dervişler bu duruma çok üzüldüler. Bir müddet burada kalan Otman Baba, abdallarını toplayıp; Tunca kenarına bir yere geldi. Otman Baba ve abdalları , burada bulunan büyük bir değirmenin önüne kondular ve burada da bir müddet kaldılar.

Burada kaldıkları sırada Otman Baba bir gün:‐ Muhammed'den bir kul gelir, sizler ne yaparsınız?‑ dedi. Abdallar bunu duyunca, derhal secdeye kapanarak:‐ Allah'a şükür Babacığım, Allah'tan gelen her şeye

razıyız" dediler. Otman Baba da:" Siz böyle şükredici oldukça ben de şad olurum" der...

Otman Baba ve abdalları uzun bir yolculuktan sonra,Silivri Kapısı denilen yerden İstanbul'a geldiler. Otman Baba'nın geldiğini duyan halk onu görebilmek için akın akın yollara düştüler. Kalabalığın arasında, delikli taş denilen yerden geçerek Has Murad hamamının ardındaki Hindistaniler Tekkesine misafir oldular... Otman Baba'nın İstanbul'a gelmesinden rahatsız olan bazı kimseler de Otma Baba ile Fatih'in arasını açmak için uğraşmışlardı. Nihayet bu emellerine ulaşırlar ve Fatih Otman Baba'yı şeriat kurallarını çiğnediği için cezalandırmak ister. Fatih Sultan Mehmed Han, bunun için Sinan Paşa'yı görevlendirir. Sinan Paşa Otman Baba karşılaşır ve aralarında şu diyalog geçer:

Sinan Paşa:

- Baba erenler senin çok abdalın varmış!

Otman Baba:

- Derhal kestir başlarını, vur boyunlarını!

Sinan Paşa:

-Olmaz öyle şey, Rumeli abdallarının başlarını vurdurmak Allah'tan reva değildir

Otman Baba:

- Eğer sen Rumeli abdallarının ayak tozu olsan oturduğun yerde haramilik eder miydin?

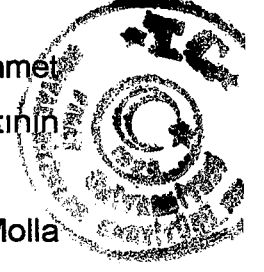
...

Sinan Paşa:

Babacığım sen abdallarına ne okutursun, gel bizi de onlar gibi irşad et, hem sen hangi diyardan geldin, nerelisin ?Dedi.

Otman Baba:

Benim abdallarım, secdeye varıp Allah'a şükrederler. Bana gelince ben mekansızım.Eğer Tanrı görmediyseniz yakından bakın ben bir sönmez sırrım. Bunu duyan defterdar, yüz bin civarında akçeyi Otman Baba'ya vermek istedi ancak Otman Baba bunu hiddetlenerek geri çevirdi. Sinan Paşa ve yanındakiler, oradan ayrıldılar. Sinan Paşa gördüklerini, duyduklarını Fatih Sultan Mehmed'e anlatınca, Fatih Otman Baba'ya

keseler dolusu akçe, yiyecek ve kurbanlar gönderdi. Fatih Sultan Mehmet Otman Baba'yı birkaç kez ziyaret etmek istediyse de her defasında atının ayağı sürçüp tökezledi.

İstanbul uleması bu durumdan hiç hoşnut değildi. Bir gün Molla Gürani ve Molla Kırımı Fatih'in huzuruna çıktılar.:

Ey Sultanım! Enelhek davası güden bu Otman Baba, Peygamberden sonra ortaya konmuş İslami kurallara ters düşen ve insanların inançlarını yok etmeye çalışan fikirler ortaya atmıştır. Onun bu din bozgunculuğuna daha ne kadar katlanacağız.

Fatih Sultan Mehmed onlara :

-Ey ahir zaman ulemaları! Siz peygamberimizin evliyalar hakkında ne buyurduğunu bilmez misiniz?

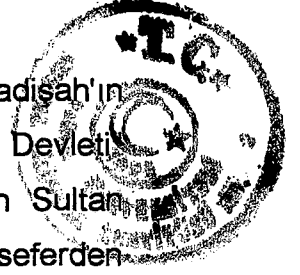
Onlar da :

Nesimi ve Mansur da ilmin kutuplarıydılar fakat şeriate ters düştikleri için helak edildiler. Otman Baba bunlardan daha mı üstün ki siz onu korursunuz. Fatih de onlara Otman Baba'nın, Allah ilhamıyla özel bir kişi olduğunu, onun bir evliya olduğunu söyler.

Yine bir gün Fatih Otman Baba'ya bir adamını göndererek:" Eğer Otman Baba dilerse ona saray gibi bir tekke yaptırırım" der. Otman Baba bunun üzerine sakın bir taşı taş üstüne koymayın, sonra pişman olursunuz; bana tekke gerekmez, çok şükür varım ve hoşum" diye haber gönderir. Fatih ultan Mehmet:" Allah'a şükür olsun ki, bu güne kadar dünyalık için bana muhtaç olmayan bir servere yetiştim ve onun bütün erenlerin en seçkini olduğunu anladım. (85)

Otman Baba ve Ahmet Paşa

Bir gün Fatih Sultan Mehmet kumandanlarından Gedik Ahmet Paşa'yı Kırım'ın Kefe şehrini ele geçirmekle görevlendirmiş ve gitmeden önce Otman Baba'nın elini öperek onun rızasını almayı uygun görmüştü. Ahmet Paşa Otman Baba'nın huzuruna varıp onun elini öptü ve Fatih'in selamını söyledi. O zaman Otman Baba, Ahmet Paşa'ya : " gel bakalım Muhammed'in Devleti" diyerek kendi mübarek çulunu onun altına serdi, üzerine oturttu ve secdeye gitti. Ahmet Paşa bu sırrı bilmediği için secde etmedi. Bunu fark eden Otman Baba." Lanet şeytana" dedi. Ahmet Paşa

bunu duyunca, hemen secde etti. Daha sonra oradan ayrılıp, padişah'ın huzuruna çıktı. Otman Baba'nın kendisine :'' Gel Muhammed'in Devleti dediğini ve altına kendi çulunu sererek ona baktığını söyledi. Fatih Sultan Mehmet, Otman Babanın bu hareketinden Ahmet Paşa'nın bu seferden fetih ve ganimetle sağ salim döneceğini anlamıştı. Hakikaten Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in aşkı için Kefe şehrini fethetti ve gayet zengin bir ganimetle geri dönüp, getirdiklerini padişahın hazinesine teslim etti. Ancak bu savaşa katılan askerler, Ahmet Paşa'nın komutasından ve cefasından şikayet ettiler. Bunun üzerine padişah Ahmet Paşa'yı hapis cezasına çarptırdı. Ahmet Paşa uzun bir müddet hapiste kaldı. Bunun sırrı sonradan anlaşıldı. Çünkü Otman Baba, secde ettiği zaman Ahmet Paşa secde etmemişti ve o vakit Otman Baba '' lanet şeytana'' diyerek onu azarlamıştı. Fatih Sultan Mehmet göstermiş olduğu bu kerametleri için Otman Baba'ya bol yiyecek, kurbanlar ve keselerle akçe vererek onun Al-i Himmetini dileyerek niyaz etti ve şöyle söyledi.

Gel ey sultanların sultanı sultan

Yer gök halkının bemayı sultan

Veliy-ü kern-i müştakın oldu kamunun

Secdesi dergah-ı sultanın

Otman Baba recep ayının sekizinci günü tan yeri ağarırken vefat etti.(66)

SONUÇ

Bu çalışmanın yapılmasındaki asıl amaç, 15.yüz yıl nefes ve menakıbnamelerdeki tarihi olayları belirtmek ve bu tarihi olaylar ışığında Bektaşiliğe yeni bir bakış açısı getirmektir. Nefes ve menakıbnamelerde geçen tarihi olaylar herhangi bir dönemle sınırlı olmayıp Hz. Ademden 15. Yüzyıla kadar cereyan eden tarihi olaylar olarak düşünülmüştür. Bu, bazen bir tasavvuf akımının ortaya çıkışı şeklinde, bazen kutsal kitaplarda geçen kıssalar olarak ,bazen de bir dönemi,bir olayı, ya da bir hükümdarı anlatma şeklinde tezahür edebilir. Kanaatimizce bu tarihi olaylar, günümüzde farklı anlaşılan Bektaşiliği ve dolaylı olarak Aleviliği gerçek zeminine oturtma noktasında bir katkı sağlayacaktır.

Bilindiği gibi Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya Ahmed Yesevi ocağından aldığı ilhamla gelmiş ve Anadolu'da çok büyük karışıklıklar yaşanmasına rağmen kendi düşüncelerini yaymaya muvaffak olmuştur. Horasan'dan Anadolu'ya 13. Yüzyılın en karışık dönemlerinde gelen bu derviş, taşıdığı, sevgi, hoşgörü, kardeşlik fikir ve düşüncelerinin yanı sıra, İslam dininin temel prensiplerinin de yılmaz savunucusudur. Bu özelliği onun kısa sürede toplumun teveccühünü kazanmasına sebep olmuştur.

Özellikle XIII. Yüzyıldan itibaren şekillenen ve XV. Yüzyılda Balım Sultan ile sistemleşen Bektaşilik, İslam tasavvufundan ilham almıştır. Bu noktada diğer tasavvuf akımları gibi Bektaşiliği de İslam'ın temel prensiplerinden sapmadan, İslam'ın yeniden yorumlanması biçiminde değerlendirebiliriz. Bu düşünce yapısının öncüsü Hacı Bektaş Veli aslen Horasanlıdır. Dolaylı olarak Ahmet Yesevi dergahının erenlerinden olması,(Bir rivayete göre Hacı Bektaş Veli Ahmed Yesevi'den feyz almıştır. Ancak tarihi kayıtlar her iki tasavvuf erbabının farklı tarihlerde yaşadığını ortaya koymaktadır. Bir başka rivayete göre, Hacı Bektaş Veli'nin Ahmed Yesevi'nin Halifesi olan Lokman Parende'den el aldığı yönündedir ki bu iddia daha gerçekçidir.) Hacı Bektaş Veli'nin, İslam'ın temel kavramlarından kopmadığı gibi onlara sıkı sıkıya bağlı bir tasavvuf erbabı olduğunu ortaya koymaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de kanaatimizce Bektaşiliğin,(Hacı Bektaş Veli'den sonraki sistemleşme sürecinde) özellikle Orta Asya'dan gelme, İslamiyetten önceki Türk inanç

ve gelenekleriyle bir kaynaşma sürecine girmesidir. Bu sentez, Bektaşiliğin ibadet ve inançlarında küçük de olsa bazı sapmalar meydana getirmiştir. (Kadın erkek birlikte ibadet etme, içki içme, ağaçlara bez bağlama gibi bazı hurafeler)

İslam Dininin temel normlarına aykırı olmayan Alevilik ve Bektaşilik, ehl-i beyt sevgisini biraz daha öne çıkarmaktadır. Bu sevgi bazı aşırı uçlar tarafından zaman zaman istismar edilmiş ve bazen fitnelere dahi sebep olmuştur. Tarihi süreç içerisinde merkezi otorite ile hemen hemen hiçbir dönem uyum içerisinde olmayan bu kesim, özellikle İran'daki Şah İsmail yönetimince merkezi otoriteye karşı kullanılmış ve kışkırtılmıştır.

Bu çalışmada, nefesler ile vilayetnamelerde geçen tarihi olaylar ışığında , 15.yüzyıla kadar ki Bektaşî tasavvuf anlayışının ortaya konmasına çalışılmıştır. Nefeslerde geçen tarihi olaylar, daha çok Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssaların bir şiir sanatı olan telmih sanatı ile vurgulanması şeklinde tezahür eder. Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. İbrahim'in Oğlu İsmail'i kurban adaması ve onu kurban etmeye hazırlanması olayı, Hz. Musa'nın Firavun'a karşı yürüttüğü mücadele ve bu esnada gösterdiği mucizeler, Hz. Muhammed'in Peygamber oluşunun aşamaları ve bazı mucizeleri ile Hz. Muhammed'in Miraç'a çıkması olayı bu nefeslerde geçen başlıca tarihi olaylardır. Ayrıca ehl-i beytin başına gelen olaylar ile Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya gelişi sırasında yaşadıkları, bu nefeslerin konuları arasında yer alır. Hacı Bektaş Veli'nin çağdaşı olan tasavvuf erbablarıyla görüşmeleri ve keramet konusunda onlara sağladığı üstünlükleri de bu nefeslerde bulmak mümkündür.

Vilayetnamelerde ise daha çok tarihi şahsiyetler ve dönemin hükümdarlarının faaliyetlerinden bahsedilir. Ahmed Yesevi, Taptuk Emre, Mevlana, Şems, Osman Gazi, Fatih Sultan Mehmed, Ahmed Paşa, Sinan Paşa gibi tarihi şahsiyetler ile onların mistik alandaki faaliyetleri konu edilir. Bu şahsiyetler ile ilgili bir çok menkıbeye vilayetnamelerde rastlamak mümkündür.

Söz konusu nefes ve vilayetnamelerde geçen tarihi olaylardan dolayı vilayetnamelerin birer tarih vesikası olmasını beklemek doğru bir yaklaşım değildir. Bu daha çok o konu ile ilgili yeterli tarihi kaynağın

olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak vilayetnamelerde ve nefeslerde geçen abartılmamış tarihi hadiselerin bazen geçmişe ışık tuttuğunu söyleyebiliriz.

DİPNOTLAR

- 1- Prof. Dr. Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşılık, s.54 İst.1976
- 2- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.144 İst. 1994
- 3- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, s. 82 İst.1995 3.Baskı
- 4- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, s. 49- 55- 57 İst.1995

3.Baskı

- 5- Cemal Şener,Benim Kabem İnsandır,s.52
- 6- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.146 İst. 1994
- 7- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.149 İst. 1994
- 8- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, İst.1995 3.Baskı
- 9- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.159 İst. 1994
- 10- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, s. 88 İst.1995 3.Baskı
- 11- Rüştü Şardağ, Her Yönüyle Hacı Bektaş Veli s.93 İzmir 1985
- 12- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.161 İst. 1994
- 13- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.161 İst. 1994
- 14- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.134 İst. 1994
- 15- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.207-208 İst. 1994
- 16- Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Alevi Bektaş Kimliği s.143.İst.1995
- 17- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, s. 351-352-353 İst.1995

3.Baskı

- 18- Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Alevi Bektaş Kimliği s.143.İst.1995
- 19- Cemal Şener,Benim Kabem İnsandır, s. 59- İst.1996
- 20- Nihad Sami Banarlı Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I.cilt s.293
- 21- Cemal Şener,Benim Kabem İnsandır, s. 58- İst.1996
- 22- Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Alevi Bektaş Kimliği s.144.İst.1995
- 23- Prof. Dr. Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşılık, s.59 İst.1976
- 24- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s. 191 İst. 1994
- 25- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, s. 98 Ank. 1981
- 26- Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s.115-119 arası, Aydın

1986

- 27- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik ,s.106 İst.1995 Baskı
- 28- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik s.106 İst.1995 3.Baskı
- 29- İsmet Zeki Eyuboğlu, Tarikatlar MezheplerTarihi, s. 369-370 İst. 1990
- 30- İsmet Zeki Eyuboğlu, Tarikatlar MezheplerTarihi, s. 388- 389 İst. 1990
- 31- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.192 İst. 1994
- 32- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.194 İst. 1994
- 33- R. Yürükoğlu Tarihte ve Günümüzde Alevilik s.206 İst.1992
- 34- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşılık, s.190 İst. 1994
- 35- Abdulkaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaş Nefesleri, s.7 İstanbul 1963

- 36- Abdubaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri, s.7 İstanbul 1963
- 37-Turgut Koca,Bektaşî Alevî Şair ve Nefesleri, s.4-5-6-7 İst. 1990
- 38-Nihad Sami Banarlı Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I. cilt s.399
- 39-Nihad Sami Banarlı Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I. cilt s.399
- 40-Doç. Dr. A.Rahman Güzel, Kaygusuz Abdal s.30 Kültür Bakanlığı Yayınları Ank. 1981
- 41-Doç.Dr. A.Rahman Güzel, Kaygusuz Abdal s.242-243-244-245 Kültür Bakanlığı Yayınları Ank. 1981
- 42-Doç. Dr. A.Rahman Güzel, Kaygusuz Abdal s.245 Kültür Bakanlığı Yayınları Ank. 1981
- 43-Doç. Dr. A.Rahman Güzel, Kaygusuz Abdal s.104 Kültür Bakanlığı Yayınları Ank. 1981
- 44-John Kingsley Birge, Bektaşîlik Tarihi, s.72-76 arası , İst. 1991
- 45-Kur'an-ı Kerim, Kurbanla ilgili Ayetler
- 46-Mehmet Yaman, Erdebilli Şeyh Safi ve Buyruğu, s. 97-98, İst. 1994
- 47-Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, s.47, İst. 1955
- 48-Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, s.29, İst. 1955
- 49-Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, s.30, İst. 1955
- 50-Prof. Dr. Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik, s.243, Ank. 1990
- 51-Kemal Edib Kürkçüoğlu, Seyyid Nesimi Divanı, s.24, Ank. 1985
- 52-Kemal Edib Kürkçüoğlu, Seyyid Nesimi Divanı, muhtelif sayfalar, Ank. 1985
- 53-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 36, Ank. 1992
- 54-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 36, Ank. 1992
- 55-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 67, Ank. 1992
- 56-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 69, Ank. 1992
- 57-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, Ank. 1992
- 58-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 52, Ank. 1992
- 59-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s.2 , Aydın 1986
- 60-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, muhtelif sayfalar , Aydın 1986
- 61-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s. 29 , Aydın 1986
- 62-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s. 33, Aydın 1986
- 63-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s. 34, Aydın 1986
- 64-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, muhtelif sayfalar , Aydın 1986
- 65-Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, muhtelif sayfalar , Aydın 1986
- 66-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik ,s.172, İst.1995 3. Baskı
- 67-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik ,s.172 İst.1995 3. Baskı
- 68- Doç. Dr. Bedri Noyan, Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, s. 164-165 , Aydın 1986

69- Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, s. 257-260'a kadar
Ank. 1981

- 70-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.69. İst.1997
71-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.14.-15.16. İst.1997
72-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.19.-20 İst.1997
73-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.25 -26. İst.1997
74-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.26-27 İst.1997
75-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.27-28-29. İst.1997
76- Sadeddin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, s.22-23 İst. 1955
77-Adil Ali Atalay ,Abdal Musa Sultan Vilayetnamesi s.30-31. İst.1997
78- Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 55, Ank. 1992
79-Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 52, Ank. 1992
80- Hacim Sultan Vilayetnamesi (çev.) Mustafa Erbay s.10. Ank. 1993
81- Hacim Sultan Vilayetnamesi (çev.) Mustafa Erbay s.13-25 arası. Ank. 1993
82- Hacim Sultan Vilayetnamesi (çev.) Mustafa Erbay s.51-57 arası. Ank. 1993
83- Hacim Sultan Vilayetnamesi (çev.) Mustafa Erbay s.70-73 arası. arası. Ank.

1993

- 84- Ahmet Yaşar Ocak, Menakıbnameler, s. 55, Ank. 1992
85- Hakkı Saygın, Otman Baba Vilayetnamesi.s.43-51 arası.İst.1996
86- Hakkı Saygın, Otman Baba ve Vilayetnamesi.s.52-53 .İst. 1996

KAYNAKÇA

- Atalay,Adil Ali: Abdal Musa Sultan ve Vilayetnamesi, İst. 1997
 Ayyıldız Yayınları :Bektaşî Nefesleri 2 Ank .
 Birge,John Kingseyl: Bektaşilik Tarihi İst .1991
 Birdoğan, Nejat: Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik İst.1995
 Erbay, Mustafa: Şeyh Safi Buyruğu ,Ank. 1994
 Erbay, Mustafa: (çev.)Kolu Açık Hacim Sultan Ank. 1993
 Ergun,S. Nüzhet Bektaşî Şairleri ve Nefesleri İst. 1955
 Eröz,Mehmet: Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Ank. 1990
 Eyuboğlu, İsmet Zeki: Büt. Yön. Tasavvuf, Tarikatler Mezhepler Tar. İst.1990
 Eyuboğlu, İsmet Zeki: Kaygusuz Abdal İst.1992
 Fırlalı,Ethem Ruhi, Türkiye'de Alavilik ve Bektaşilik,İst.1994
 Gölpinarı, Abdülbaki: On iki İmam İst. 1989
 Güzel, Abdurrahman: Kaygusuz Abdal Ank. 1981
 Kırkinci , Mehmed: Alevilik Nedir İst. 1987
 Koca, Turgut: Bektaşî,Alevi Şairleri ve Nefesleri,İst. 1990
 Köprülü, M.Fuad: Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ank . 1981
 Köseoğlu, Ali Rıza: Hünkar Hacı Bektaş Veli Ank.1988
 Kürkçüoğlu, Kemal Edib: Seyyid Nesimi Divanından Seçmeler Ank.1985
 Noyan, Bedri: Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi, Aydın. 1986
 Ocak, Ahmet Yaşar: Kültür Tar. Kayn. Ola. Menakıbnameler,Ank.1992
 Saygın,Hakkı: Otman Baba ve Vilayetnamesi, İst. 1996
 Şardağ, Rüştü: Hacı Bektaş Veli ve Şerh-i Besmele ,İzmir,1985
 Şener, Cemal: Benim Kabem İnsandır, İst. 1996
 Türkddoğan, Orhan: Alevi Bektaşî Kimliği , İst. 1995
 Ulusoy, A. Celaleddin: Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bek. Yolu, Ank. 1986
 Yaman, Mehmet: Erdebili Şeyh Safi ve Buyruğu, İst. 1994
 Yürükoğlu,R: Okunacak En Büyük Kitap İnsandır. İst. 1992
 Zelyut, Rıza: Özkaynaklarına Göre Alevilik, İst. 1990

Yararlanılan Dergiler:

- 1991-1998 yılları arasında yayınlanan muhtelif Cem Dergileri
 1991-1995 yılları arasında yayınlanan muhtelif Nefes Degileri